

riigikontroll
National Audit Office of Estonia

Haridusliku erivajadusega noorte kutseõpingute ja töölesiirdumise toetamine

Kas Haridus- ja Teadusministeerium on taganud, et kutseõppeasutustes pakutakse õpilastele õigusaktides ette nähtud tuge?

Teadmiseks, et

kutsekoolide ülesanne on tagada kõigile õpilastele tugiteenuste kättesaadavus, sh karjääriteenus, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus.

Allikas: kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 2 p 2.

Haridusliku erivajadusega õpilane on õpilane, kelle puhul on tuvastatud, et ta vajab täiendavat tuge õpiprotsessis.

Õppekavas seatud õpi- väljundite saavutamiseks tuleb seesuguse õpilase puhul muuta või kohendada õppeaega, õppemetoodikat, hindamismetoodikat, õppekorraldust, õppematerjale või õppekeskkonda.

Allikas: haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 2

Teadmiseks, et

Riigikontroll analüüsis auditis 26 kutsekooli. 24 kutsekooli pidaja on Haridus- ja Teadusministeerium, kahe kutsekooli pidajaks on Tartu ja Tallinna linn.

2019/2020.–2023/2024. õppeaastal oli kutsekoolides kokku ligikaudu 19 000 – 21 000 õpilast.

HEV-õpilasi nende hulgas oli sõltuvalt õppeaastast 7–13%. Kokku õppis kutsekoolides vaatlusperioodil 4585 HEV-õpilast.

Kokkuvõtte auditeerimise tulemustest

Haridus- ja Teadusministeerium (HTM) ei ole koolipidajana taganud, et kõik kutseõppeasutuste (edaspidi kutsekoolide) õpilased saaksid õigusaktidega ette nähtud tuge. Vajaliku toeta on õpilastel raskem õpingutes ja tööelus edukalt hakkama saada ning realiseerida oma arengupotentsiaali. Kutsekoolidest enamik ei tule nõuetekohase tugiteenuste ja -meetmete pakkumisega toime. Kutsekoolides on puudus kvalifitseeritud tugispetsialistidest, mistõttu võib õpilase hariduslik erivajadus jääda märkamata. Selleks, et muuta toevajaduse hindamine kvaliteetsemaks ning tagada tugiteenuste kättesaadavus, tuleb HTMil kutsekoolidele pakkuda senisest enam nii korralduslikku kui ka rahalist tuge.

Peamised tähelepanekud

Hariduslik erivajadus võib kutsekoolides jääda märkamata.

Riigikontrolli küsitlusele vastanud 24 kutsekoolist kuus (25%) vastas, et nad ei kaasa tugispetsialiste vastuvõtukomisjonide töösse iga eriala puhul. Ka tugispetsialistide esindatus koolide tugirühmades (mis erivajadust tuvastavad) on ebaühtlane. Samuti puuduvad ühtsed hindamisvahendid ja esineb oht, et toevajaduse tuvastamisel koolides puudub ühesugune metoodiline lähenemine.

90% kutsekoolidest ei tule ressursipuuduse tõttu tugiteenuste ja -meetmete pakkumisega toime ega taga seadusega ettenähtud teenuste kättesaadavust õpilastele. Koolide sõnul on nad osutanud HEV-õpilastele suunatud meetmeid vajalikust kas väiksemas matus või ei ole tugimeedet üldse osutanud. Eesti Hariduse Infosüsteemist selgus, et vaid ühes koolis oli vaatlusperioodil tööl igal aastal nii psühholoog kui ka eri- ja sotsiaalpedagoog ning selle kooli pidajaks ei olnud HTM, vaid kohalik omavalitsus. Kuigi koolidel on õigus tugispetsialistide palkamise asemel osta vajaduspõhiselt teenust sisse välistelt partneritelt, ei ole koolid seda võimalust palju kasutanud.

Õppekavade avamisel ei ole HTM ega koolid arvestanud tööjõuvajaduse prognoose. Koolid on õppekavade avamisel lähtunud oma varasemast kogemusest ja kompetentsist, samuti avanud õppekavasid, millega seotud kulud on väiksemad. Samas on liiga vähe arvestatud tööjõuvajaduse prognoose. See on tekitanud olukorra, kus mõnes õppekava rühmas ületab koolitatute hulk oluliselt tööturu vajadusi ning võimalus õpitut hiljem tööelus rakendada on väiksem. See probleem puudutab kõiki, sh HEV-õpilasi.

Kutsekoolides ei ole töölesiidumise toetamine hästi rakendunud. HEV-õpilaste toetamine nii õpingute jätkamiseks kui ka tööle siirdumiseks toimub haridus- ja sotsiaalsüsteemide ristumiskohas, kuid

Teadmiseks, et

gümnaasiumis tuge vajavale noorele õppekorralduslike erisuste tegemiseks ja tugiteenuste osutamiseks eraldas riik 2023. aastal võrreldes tavaõpilasega sõltuvalt tema toevajadusest lisaraha kas **5746** või **11 328** eurot.

Sarnast tuge vajava **kutsekooli** õpilase toetamiseks oli lisaraha vaid kas **2380** või **5334** eurot (summa sõltub õpilasele määratud tugimeetmetest).

Perioodil 2019–2023 on õpetaja töötasu alammäär, millest sõltub ka tugispetsialistide töötasu, kasvanud 40%, kutsekooli HEV-õpilase toetus aga püsinud muutumatu.

Riigikontrolli soovitud haridus- ja teadusministrile

siiani ei ole kahe süsteemi koostöö (nt individuaalse karjääriplaani koostamine, praktikabaaside leidmine) olnud optimaalne. Lisaks on koolid töökohapõhise õppe korraldamisel passiivsed ning ootavad, et initsiatiiv selle korraldamiseks tuleks tööandjalt.

HEV-õpilaste toe rahastamisel kutseõppes ei arvesta HTM erinevalt gümnaasiumiõppe rahastamisest tegelike õppekulude kasvuga. Selle tagajärjel pole kutsekoolide õpilaste toevajadus saanud gümnaasiumiõpilastega samaväärset tähelepanu. Gümnaasiumides on HEV-õpilase tarvis eraldatav toetusraha seoses õpetajate ja tugispetsialistide palkade kasvuga aasta-aastalt paindlikult suurenenud, kuid kutseõppes on HEV-õpilase lisarahastus püsinud samal tasemel aastast 2019 (vt ka vasakkast). Tegelike kulude kasvuga mitte-arvestamine pärsib tõhusate tugisüsteemide ülesehitamist ja arendamist ning õpilaste individuaalsetest vajadustest lähtuvate tugimeetmete rakendamist.

Kuigi riigil on kohustus tagada kutseõppe kättesaadavus igas maakonnas, ei ole seaduses täpselt kindlaks määratud, mida kättesaadavus tähendab. Kõikides maakondades ei ole võimalik igal kutsehariduse tasemel õppida. See võib olla paratamatus, sest heal tasemel kutseõppe kättesaadavuse kindlustamine nõuab rohkelt ressursse ja kutsekoolide teatav spetsialiseerumine võib olla otstarbekas. On vaja selgust, mida kättesaadavus tähendab.

- Seada kooli pidajana vajalikud tugiteenuste tulemuslikkuse näitajad ja tagada, et toevajadust hinnatakse ühtlaselt kvaliteetselt ning tugiteenused on koolides kättesaadavad.
- Koordineerida õppekavade avamist ning kutseõppe pakkumise mahtu üle Eesti. Arvestada õppekavade avamisel tööturu vajadusi, andes koolidele tegevustoetuse käskkirjas muu hulgas suunised, millistes õppekavarühmades ja õppevormides tuleb vastuvõttu vähendada või suurendada. Korraldada teise ja kolmanda taseme õpet enamal määral töökohapõhise õppe vormis, et HEV-õpilased leiaks tööturul paremini rakendust.
- Haridus- ja sotsiaalsüsteemi koostöö parandamiseks leppida Sotsiaalministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeeriumiga kokku, kuidas ja kelle vastutaval eestvedamisel toimub juhtumikorralduslik töö õpilase tööturule jõudmise toetamisel. Seal hulgas leppida kokku juhtumikorralduslikuks tööks vajamineva andmevahetuse ulatus.
- Arvestada kutseõppe rahastamise ümberkujundamisel, et HEV-õpilastele tuleb anda individuaalsetest vajadustest lähtuvat tuge, sõltumata sellest, kas nad õpivad kutsekoolis või gümnaasiumis. Seda nii tugimeetmete sisu kui ka rahastusmahtu silmas pidades.

- Määrata senisest täpsemalt kindlaks, kuidas seadusega sätestatud kutsehariduse kättesaadavuse põhimõtet tegelikkuses rakendada tuleb.

Haridus- ja teadusministri vastus: Täname põhjaliku auditi ning ettepanekute eest! Mitmed auditis soovitatud tegevused, näiteks tugispetsialistide kaasamine koolide vastuvõtukomisjonidesse ning juhendmaterjalide väljatöötamine õppija toevajaduse märkamiseks, on juba tehtud. Enamik soovitatud tegevustest on planeerimise või ettevalmistamise etapis.

Nõustume sellega, et kutseõppe kättesaadavuse põhimõte vajab senisest täpsemat määratlust. Õigusruumi muutmise vajadus selgub tehtavate uuringute ja analüüside käigus.

Haridus- ja Teadusministeeriumis on koostamisel lähteülesanne uuringu „Teise ja kolmanda taseme kutseõppe õpiteekondade analüüs“ läbiviimise hankeks, et välja selgitada teise ja kolmanda taseme kutseõppe õpilaste õppimist ning õpingute järel tööle asumist või edasiõppimist soodustavad ja takistavad asjaolud, mis on seotud eeskätt õppe sisu, mahu, vormi ja korraldusega, aga ka vajaliku toe pakkumisega. Analüüsi põhjal saaks anda soovitusi õppekavade arendamiseks, poliitikakujundajatele ja ka sisenditarendusteks koolipidajatele ja õppeasutustele. Analüüsi tulemuste tähtaeg on 2026. aasta I kvartal.

Koostöös Sotsiaalministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga otsitakse lahendusi õpilaste tööturule jõudmise toetamisel ning ühtlasi ootame vastavat sisendit mainitud analüüsist.

HTM on asunud välja töötama kutsehariduse uut rahastusmudelit ning arvestab selle käigus Riigikontrolli soovitustega. Uus kutsehariduse rahastamismudeli eelnõu valmib 2025. aasta I poolaastal. Hetkel käivad loodud mudeli arutelud koolide esindajatega. 2026. aasta koolide eelarved arvestatakse loodava mudeli alusel.

Sisukord

Ülevaade kutseharidusest	5
Sissejuhatus	5
Valdkonna kirjeldus	5
Õppimisvõimalused ja õpilase toevajaduse tuvastamine	9
Õppimisvõimalused on üle Eesti ebaühtlased	9
Õppimisvõimalustest on keerukas ülevaadet saada	12
Hariduslik erivajadus võib jääda märkamata	16
Tugiteenuste kättesaadavus koolides	20
Tugispetsialiste on puudu, õpilased ei saa vajalikku tuge	21
Haridus- ja Teadusministeeriumil ei ole toimivat süsteemi õpilaste toetamise tulemuslikkuse seiramiseks	29
Kutsekooli lõpetajate töölesiirdumine	32
Õppekavade avamisel ei ole arvestatud tööjõuvajaduse prognoose	33
Kutsekoolides ei ole töölesiirdumise toetamine hästi rakendunud	35
Praktika sooritamist saab teha tööandjatele atraktiivsemaks	37
Töökohapõhise õppe korraldamisel on koolid passiivsed	39
Tugimeetmete rahastamine	40
HEV-õpilaste toe rahastamisel kutseõppes ei arvesta Haridus- ja Teadusministeerium tegelike kulude kasvu	40
HEV-tugimeetmete rahastamisel eelistab Haridus- ja Teadusministeerium gümnaasiumi õpilasi	43
Riigikontrolli soovitused ning haridus- ja teadusminisri vastused	46
Auditi iseloomustus	53
Auditi eesmärk	53
Hinnangu andmise kriteeriumid	53
Auditi ulatus	53
Auditi käsitusviis	54
Riigikontrolli varasemaid auditeid hariduse tugiteenuste valdkonnas	58
Lisa A. Lühülevaade kutseõppeasutuste lõpetajate tööle siirdumisest	59
Lisa B. HEV-õpilaste osakaal kutseõppeasutustes	62
Lisa C. Kutseõppe õpilaste toetused	63

Ülevaade kutseharidusest

Sissejuhatus

Kaasav haridus ja kutseõppe eesmärgid

Teadmiseks, et

Eesti kutsehariduse tegevuskava 2022–2030 üks eesmärk on tagada kvaliteetset kutseharidust pakkuv, kaasav ja kestlik õppeasutuste võrk ja taristu, et õpe oleks kättesaadav ja ligipääsetav erinevatele õppijate sihtrühmadele ning õppekeskkond toetaks nüüdisaegset õpikäsitust.

Lisaks tagatakse paindlikud õpivõimalused, kvaliteetse hariduse kättesaadavus ja toetatud õpe, et vähendada õppest väljalangemist ja katkestamist ning rakendada maksimaalselt iga inimese potentsiaali.

Allikas: [Eesti kutsehariduse tegevuskava 2022–2030](#), lk 6

Kutsehariduse tasemed

1. Eesti on haridusvaldkonna arendamisel seadnud sihiks kvaliteetse ja kaasava hariduse.¹ Kaasava hariduse eesmärk on tagada igale õppijale võimalused omandada tähendusrikas ja kvaliteetne haridus, õppida võimalikult tavapärasest keskkonnas üheskoos sõprade ja eakaaslastega. Õppe korraldamisel arvestatakse haridusasutuses õppurite individuaalsete akadeemiliste ja sotsiaalsete võimete ja vajadustega ning tagatakse vajalike tugisüsteemide kättesaadavus.²

2. Kutseõppe eesmärk on luua võimalused sellise isiksuse kujunemiseks, kellel on teadmised, oskused ja hoiakud ehk kompetentsid ning vilumused ja sotsiaalne valmidus töötamiseks, ühiskonnaelus osalemiseks ja elukestvaks õppeks. Selleks peab kutseõppeasutus (edaspidi ka kutsekool või kool) toetama õppijat kutse-, eri- ja ametialase kompetentsuse kujunemisel, et võimaldada tal tööturul edukalt toime tulla.³

3. Kutseõppeasutustel (edaspidi kutsekoolidel) on kohustus luua paindlikke õppimisvõimalusi erinevatele sihtrühmadele, toetada õppetegevuse korraldamisel kõigi õppijate arengut ja tagada selleks vajalike tugiteenuste kättesaadavus.⁴ Riigikontroll analüüsis auditis, kuidas on kutsekoolides toetatud õpilaste õpinguid ja töölesiirdumist. Loe täpsemalt auditis käsitletud mõistete, kriteeriumite, auditi ulatuse ja metoodika kohta peatükist „Auditi iseloomustus“.

4. Auditi aruanne algab valdkonna kirjeldusega. Sellele järgnevad peatükid on esitatud kutsekooliõpilase õppimisteedekonna etappide kaupa: esiteks sisseastumine („Õppimisvõimalused ja õpilase toevajaduse tuvastamine“), teiseks õppimine („Tugiteenuste kättesaadavus koolides“), kolmandaks tööturule jõudmine („Kutsekooli lõpetajate töölesiirdumine“ koos lisaga A). Aruande viimane sisupeatükk käsitleb tugimeetmete rahastamise teemat. Rahastamine ei ole õppeteekonna osa, kuid on mitmete küsimuste lahendamise võtmeks.

Valdkonna kirjeldus

5. Kutseharidusstandardi järgi jaguneb kutseharidus erinevateks tasemeteks, kus õpingute alustamiseks on seatud erinevad tingimused (vt tabel 1). Näiteks teisel ja kolmandal kutsehariduse tasemel

¹ Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035, lk 11.

² Kaasava hariduse mõistet ei ole üheselt defineeritud, selle selgitamisel lähtutakse Euroopa Eriõppe ja Kaasava Hariduse Ameti (European Agency for Special Needs and Inclusive Education) kokkuleppelisest käsitlusest. Amet loeb ametlikult määratletud erivajadusega alus- ja üldhariduse õpilased kaasatuks, kui nad vähemalt 80% nädala-koormusest õpivad koos erivajadusteta õppijatega ühes rühma- või klassiruumis.

³ Kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 1.

⁴ Kutseõppeasutuse seadus § 3 lg 2.

õppimiseks ei ole põhihariduse olemasolu vajalik, kuid neljandal tasemel üldjuhul⁵ on. Teise ja kolmanda taseme lõpetaja omandab kutsehariduse. Neljanda taseme lõpetaja saab kutseharidusele lisaks keskhariduse juhul, kui ta õpib kutsekeskharidusõppe õppekava järgi. Neljas tase jaguneb omakorda kutse esma- ja jätkuõppeks.

Tabel 1. Auditis käsitletud⁶ kutseõppe liigid

	Tase 2: esmaõpe	Tase 3: esmaõpe	Tase 4: kutsekeskharidus, esmaõpe	Tase 4: esmaõpe	Tase 4: jätkuõpe
Haridusnõue õpingute alustamiseks	Haridusnõue puudub		Põhiharidus või vähemalt 22-aastased, kel on põhiharidusele vastavad kompetentsid	Põhiharidus	Põhiharidus ja 4. kvalifikatsioonitaseme kutse või vastavad kompetentsid
Õppekava maht (EKAP)*	30–120	30–120	180	30–150	15–60
Praktilise töö osakaal õppe- kavades	Vähemalt 70%	Vähemalt 50%	Vähemalt 35%	Vähemalt 50%	Vähemalt 50%
Omandatav haridus	Kutseharidus	Kutseharidus	Kutse- ja keskharidus	Kutseharidus	Kutseharidus
Väljund tööturul	Lihttöölised	Lihtsad ametid seadme- ja masinaoperaatorite, oskustöötajate ja käsitöölise, teenindus- ja müügitöötajate ametialades	Keerukamad ametid seadme- ja masinaoperaatorite, oskustöötajate ja käsitöölise, teenindus- ja müügitöötajate ametialades		

* EKAP – Eesti kutsehariduse arvestuspunktid.

Allikas: Riigikontroll, HTMi [kutseõppe liigid](#)

6. Kõik kutsekoolid (n = 26) ei paku õpet kõigil tasemetel ning õppijad ei jagune kutsehariduse tasemetel vahel võrdsesti. Enamik (üle 90%) õpib neljandal tasemel (vt tabel 2). Neist veidi enam kui pooled (60%) omandavad kutsekeskharidust. Teisel ja kolmandal tasemel kokku õpib alla 10% õpilastest.

⁵ Neljandal tasemel kutsekeskharidusõppes võivad õpinguid alustada ka vähemalt 22-aastased põhihariduseta isikud, kellel on põhiharidusele vastavad kompetentsid. Kutseharidusstandard, § 18 lg 4.

⁶ Riigikontroll analüüsis auditis kutseõpet korraldavate riigi- ja munitsipaalikutsekoolide õpilasi, kes õppisid teisel kuni neljandal tasemel. Analüüsi hõlmatud kutsekoolides õpib igal aastal ligikaudu 21 000 õpilast, lõpetajaid on ligikaudu 6500.

Tabel 2. Kutsekoolide õpilased 2019/2020.–2023/2024. õppeaastal

Õppeaasta	Tase 2, õpilaste arv / HEV %	Tase 3, õpilaste arv / HEV %	Tase 4, õpilaste arv		
			Kutsekesk- haridus / HEV %	Esmaõpe / HEV %	Jätkuõpe / HEV %
2019/2020	170 / 79%	1261 / 16%	9897 / 9%	7528 / 1%	235 / 0%
2020/2021	257 / 74%	1277 / 14%	10300 / 10%	8225 / 1%	264 / 0%
2021/2022	334 / 73%	1315 / 22%	10645 / 11%	8210 / 1%	201 / 0%
2022/2023	536 / 65%	986 / 28%	10966 / 14%	7882 / 1%	217 / 0%
2023/2024	568 / 55%	1171 / 32%	11616 / 17%	7695 / 2%	127 / 0%

Allikas: Riigikontroll, EHISe andmed

Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava (LÕK) – riiklik haridusstandard õpilastele, kes koolivälise nõustamis-meeskonna soovitusel ja vanema nõusolekul õpivad kas lihtsustatud, toimetuleku- või hooldusõppes.

Lihtsustatud õpet raken- datakse üldjuhul kerge intellektipuudega õpilastele, toimetulekuõpet mõõduka intellektipuudega õpilastele ning hooldusõpet raske ja sügava intellektipuudega õpilastele.

Allikas: Vabariigi Valitsuse määrus „Põhikooli lihtsustatud riiklik õppekava“

Haridusliku erivajadusega (HEV) õpilased kutsekoolides

7. Teise ja kolmanda taseme õppekavad annavad ettevalmistuse, mis võimaldab asuda tööle lihtsamatel ametikohtadel. Need õppekavad on sageli sobilikud õpilastele, kes on haridust omandanud põhikooli riikliku õppekava või **põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava** järgi ja kelle nõutavaid õpitulemusi on mitmes õppeaines vähendatud. Kutsekeskhariduse taseme õppekava lõpetaja võib soovi korral jätkata õpinguid kõrgkoolis.

8. Riigi- ja munitsipaalkoolides on kutseõpe riigi rahastatud ja õppijale tasuta. Seni ei ole õppimisele piirangut seatud ning erineva eriala omandamiseks võib sama taseme kutseõpet läbida mitu korda. Auditi tegemise ajal muudeti kutseõppeasutuse seadust ning alates 1. septembrist 2025 on kutseõppes ka tasuline õpe⁷.

9. Haridusliku erivajadusega õpilane (edaspidi HEV-õpilane) on õpilane, kes vajab õppimisel täiendavat tuge ning kelle tarvis tuleb õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks muuta või kohandada õppeaega, õppemetoodikat, hindamismetoodikat, õppekorraldust, õppematerjale või õppekeskkonda.⁸ Õpilase tuvastatud erivajaduse kohta teeb kool Eesti Hariduse Infosüsteemi (edaspidi EHIS) vastava märke.

10. HEV-õpilastel eristatakse kaheksat erivajadust:

- püsivad õpiraskused;
- emotsionaalsed raskused või käitumisraskused;
- õpingute alustamiseks ebapiisav eesti keele oskus;

⁷ Kutseõppasutuse seadus, § 47¹.

⁸ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 2.

HEV-õpilaste osakaal 2.–4. taseme kutse- õppes

Õppe- aasta	HEV-õpi- laste %, arv
2019/20	7%, 1317
2020/21	7%, 1434
2021/22	8%, 1748
2022/23	11%, 2230
2023/24	13%, 2830

Allikas: Riigikontroll, EHISE
andmed

Teadmiseks, et

teise taseme kutseõpilaste seas on HEV-õpilaste osakaal langenud kutsevaliku õppekava tõttu, mille sihtrühm on laiem. Vaata ka punkt 19.

- intellektipuue;
- nägemispuue;
- kuulmispuue;
- liikumispuue;
- tervises seisund.⁹

11. Viimase viie õppeaasta jooksul on HEV-õpilaste osakaal kutsekoolides kasvanud 7%-lt 13%ni. Nende õpilaste osakaal kooliti ja maakonniti erineb (vt lisa B). Kutsekoolide lõpetajate hulgas on HEV-õpilaste osakaal kasvanud 7%-lt 9%ni.

12. Samas ei jaotu HEV-õpilased kutseõppe tasemete vahel sarnaselt (vt tabel 2). Viie aastaga on kutseõppe teise taseme õppes õpilaste arv kolmekordistunud, kuid HEV-õpilaste osakaal teise taseme õppes on vähenenud 79%-lt 55%-le. Kolmandal tasemel on HEV-õpilaste osakaal kasvanud 16%-lt 32%-le ning neljandal tasemel 6%-lt 11%-le.

13. Arvestades viimase viie õppeaasta HEV-õpilasi kokku, võib üldistatult öelda, et pooltel HEV-õpilastel (52%, n = 2405) on tuvastatud püsivad õpiraskused, kolmandikul (33%, n = 1533) emotsionaalsed või käitumiseraskused ning veerandil (24%, n = 1093) intellektipuue. Ülejäänud haridusliku erivajaduse liike on kutseõppes tuvastatud vähesel määral (vt joonis 1 ja loe hariduslike erivajaduste tuvastamise kohta lähemalt alapeatükist „Hariduslik erivajadus võib jääda märkamata“).

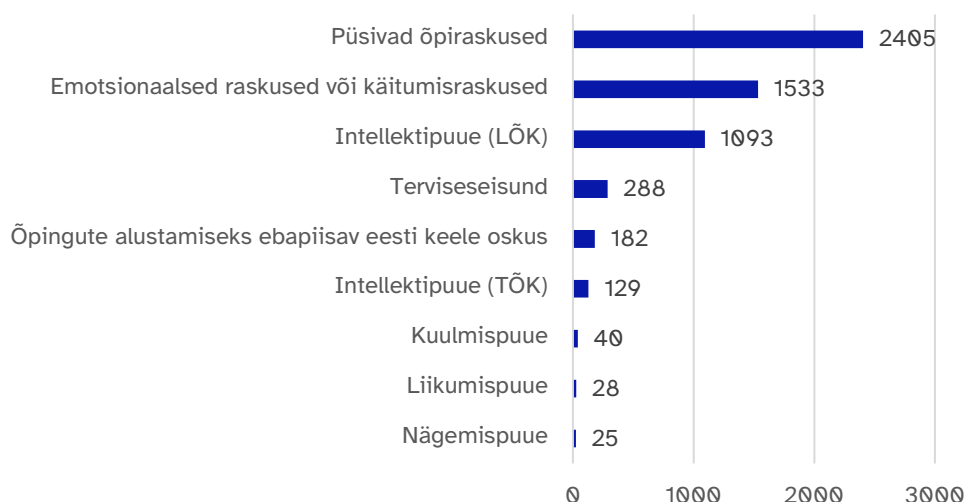
14. Oluline on tähele panna, et kutsekoolides on ka õpilasi, kes ei liigitu HEV-õpilasteks, kuid sellegipoolest vajavad õpingute edukaks lõpetamiseks tugiteenuseid. Hariduslik erivajadus ja ka tugiteenuste kasutamise vajadus ei ole püsivad seisundid ning võivad ajas muutuda. Kool peab tagama tugiteenuste kättesaadavuse kõigile õpilastele.¹⁰ Koolide hinnangul on tugiteenuseid vajavaid õpilasi sama palju lisaks, kui neil on koolis HEV-õpilasi.

15. Sõltuvalt abivajadusest võivad peale haridussüsteemi õpilasele tuge pakkuda ka teiste valdkondade asutused, nt kohalik omavalitsus, Eesti Töötukassa, Sotsiaalkindlustusamet jt. Vt täpsemalt lisa C.

⁹ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimuse ja kord, § 6.

¹⁰ Kutseõppeasutuste seadus, § 3 lg 2 p 2.

Joonis 1. Õpilaste arv tuvastatud hariduslike erivajaduste järgi 2019/2020.–2023/2024. õppeaastal*

* Joonisel on eraldi välja toodud intellektipuudega õpilaste jagunemine põhikooli lihtsustatud (LÕK) ja toimetuleku (TÕK) õppekava vahel.

Allikas: Riigikontroll, EHISE andmed

Õppimisvõimalused ja õpilase toevajaduse tuvastamine

Õppimisvõimalused on üle Eesti ebaühtlased

16. Kutseõpet korraldab kool.¹¹ Riigil on kohustus tagada kutseõppe kättesaadavus kõigis maakondades¹², kuid seaduses ei ole selgelt kindlaks määratud, millistel kutsehariduse tasemetel õpe kättesaadav olema peab. Kuigi igas maakonnas tegutseb vähemalt üks kutsekool, ei pakuta igas maakonnas kutseõpet kõikidel tasemetel (vt joonis 2).

17. Kutseõppe neljandal tasemel on võimalik õppida igas maakonnas, Hiiu maakonnas aga kutsekeskharidusõpet ei pakuta. Õppekavasid on neljanda taseme esmaõppes umbes 120, kutsekeskhariduses umbes 80. Ent teisel ja kolmandal tasemel on maakondlikud õpivõimalused ning pakutavate erialade valik piiratum. Samas on mitmekesiste õppimisvalikute olemasolu kutsekoolides oluline, sest igal aastal lõpetab põhikooli HEV-õpilasi, kes vajavad õppetöös igapäevaselt suuremat abi ja toetust.

Õppimisvõimaluste valik

Teadmiseks, et

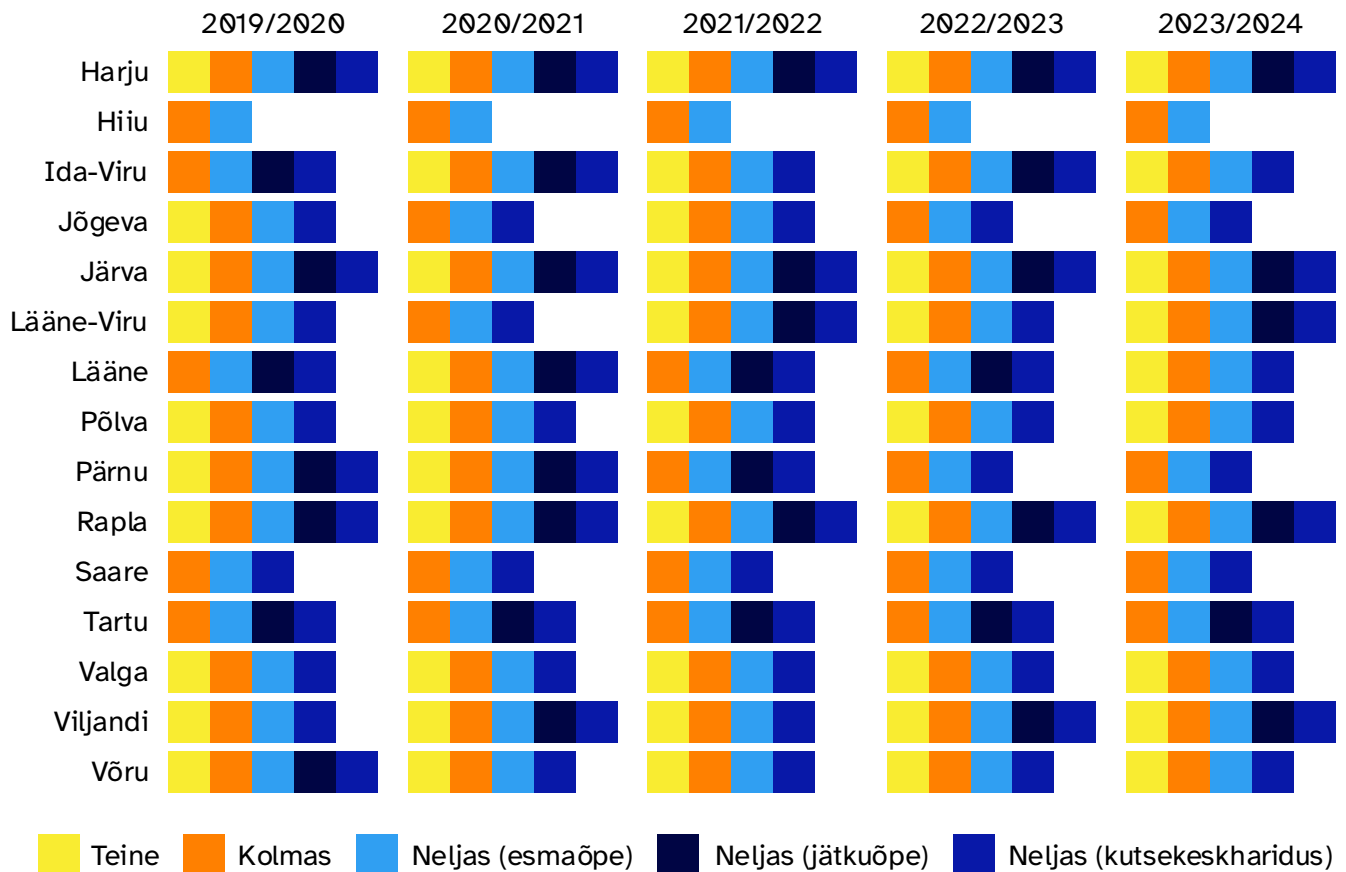
enamikul (75%) kutsekoolide HEV-õpilastel oli tuvastatud hariduslik erivajadus ka põhikoolis.

Allikas: Riigikontroll EHISe andmete põhjal

¹¹ Kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 1 ja lg 3.

¹² Samas, § 3 lq 3.

Joonis 2. Õppimisvõimalused tasemete kaupa maakondades 2019/2020.–2023/2024. õppeaastal

Joonisel ei ole kajastatud kutsevaliku õppekava (teine tase) õppimisvõimalusi.

Allikas: Riigikontroll, EHISE andmed

18. Kutseõppe teisel tasemel oli 2023/2024. õppeaastal võimalik õppida kokku 15 koolis (58% koolidest) 13 maakonnas. Kui jätta kutsevaliku õppekava välja, on teise taseme kutseharidus kättesaadav 10 maakonnas, seejuures on võimalik valida vaid 4 eriala vahel: abiaednik, köögiabiline, puhastusteenindaja abiline või puidutöötaja. Varasematel aastatel on teise taseme õppekavade seas olnud ka elektroonika-seadmete koostaja, maastikuehitaja ning raietöölise õppekava. Sellegipoolest on ühel õppeaastal korraga valikus olnud väike arv erialasid.

19. Teisel tasemel on võimalik õppida ka kutsevaliku õppekava järgi, mida käsitletakse üleminekumeetmena kutseõppeks ettevalmistava tasemeõppena või edasi tööturule siirdumisel. Õppekava raames võimaldatakse sageli koolis õpetatavate erialadega tutvust teha, kuid ühegi ameti spetsiifilisi kutseoskusi selle käigus ei saada.

20. Koolid pakuvadki teisel tasemel kõige sagedamini just kutsevaliku õpet. Mitme õppekava järgi õppimise võimalust pakuvad üksikud koolid. Kui kool pakub rohkem kui ühte teise taseme õppekava, on sageli üks valik just kutsevaliku õpe. Kutsevaliku õppekava pakuti 2023/2024. õppeaastal kümnes kutsekoolis.

- **Statsionaarses** õppes on õpilase iseseisva töö maht vähem kui 50% kogu õpingute mahust, sõltuvalt praktika osakaalust eristatakse koolipõhist ja töökohapõhist õpet.
- **Mittestatsionaarses** õppes on õpilase iseseisva töö maht enam kui 50% kogu õpingute mahust.

Allikas: kutseõppeasutuse seadus, § 28

21. Kutseõppe kolmandal tasemel oli võimalik õppida igas maakonnas ja 20 koolis (80% koolidest) ning õppekavasid oli 2023/2024. õppeaastal ligi 30, 17 erinevas õppekavarühmas. Kolmanda taseme kutseõpet pakkusid koolid enamasti 2–4 õppekava järgi, vaid kolmes koolis oli valik laiem.

22. Koolid pakuvad kolmanda ja neljanda taseme kutseõpet muu hulgas **mittestatsionaarse** ehk sessioonõppe vormis. Kooli jaoks on see soodsam, sest õppe rahastamine ei ole sõltuv õppevormist (**statsionaarne** või **mittestatsionaarne**)¹³ ja mittestatsionaarses õppes on kontaktunde vähem ning seetõttu on kooli kulu õppe korraldamisele väiksem. Kuid sessioonõppe on mõeldud eeskätt täiskasvanud ennastjuhtivale õppijale. Seetõttu on äsja põhikooli lõpetanud HEV-õppija valikud tegelikkuses veelgi kitsamad.

23. Kuigi õpivõimaluste vähesust HEV-õpilastele märgivad ka varasemad uuringud¹⁴, on HTM enamiku kutsekoolide pidajana ja poliitikakujundajana olukorra muutmiseks ja õppimisvõimaluste avardamiseks seni vähe sekkunud. Kutsekoolid on õppevõimaluste loomisel, sh erinevatel tasemetel pakutavate erialade valiku kujundamisel olnud autonoomsed.

24. Kokkuvõtteks on riigi kohustus tagada kutseõppe kättesaadavus igas maakonnas ja kool peab tagama õppe kättesaadavuse erinevatele sihtrühmadele, luues paindlikud õpivõimalused. Praegu ei pakuta kõikides maakondades õpet igal kutsehariduse tasemel.

25. **Riigikontrolli soovitus haridus- ja teadusministrile:** poliitika kujundajana määrata senisest täpsemalt kindlaks, kuidas seaduses sätestatud kutsehariduse kättesaadavuse põhimõtet tegelikkuses rakendada tuleb. Selgus tuleb luua küsimuses, kas igas maakonnas peab saama õppida igal kutseõppetasemel või on erandid lubatud ning kas vastusest tulenevalt on tarvis muuta seadust või mitte.

Haridus- ja teadusministri vastus: kutsehariduse kättesaadavus on üks osa põhikoolijärgse hariduse ligipääsetavusest eri sihtrühmadele. Mistõttu vaadatakse koolivõrku ja taristut tervikuna. Haridusvõrgu korrastamise põhieesmärk on saavutada rahvastiku muutustega arvestav, kaasaegset õpikäsitust rakendav ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk ning ligipääs eestikeelsele haridusele

¹³ Kutseõppeasutuste tegevustoetuse baasrahastamise komponendi arvutamisel kasutatakse õpetajate tööjõukulu ning majanduskulu arvestamiseks õppetöö erisuse koefitsiente, mis sõltuvad õppevaldkonnast ja kutseõppe tasemest. Vt „Kutseõppeasutuse tegevustoetuse põhimõtted ning nende rakendamise tingimused ja kord“.

¹⁴ Nt „Terviseiseseisundist või puudest tingitud erivajadustega noorte siirdumine koolist tööle“, Praxis 2016; Widacki, S. „Erivajadustega laste põhiseaduslik õigus haridusele ja selle realiseerimisest Eestis“, Tartu Ülikool 2019; Uusmets, G., Ojasoo, V. „Vanemate teadmised ja ootused toimetulekutasemel õppivate noorte edasistest õppimise ja töötamise võimalustest pärast põhikooli lõpetamist“, Tallinna Ülikool 2023.

kõigis piirkondades. Kättesaadavuse põhimõtte tagamiseks on oluline, et vähemalt põhikoolijärgsed õppimisvõimalused oleksid kättesaadavad igas maakonnas ning kõik õppetasemed igas piirkonnas ehk Põhja-, Lõuna-, Kirde-, Lääne- ja Kesk-Eestis. Samas on siinkohal oluline arvestada, et:

- Õppetasemed ei ole otseselt seotud tuge vajavatele õppijatele õppimisvõimaluste tagamisega. Madalama taseme õppekavadel õpivad ka õpilased, kel ei ole hariduslikku erivajadust, ning haridusliku erivajadusega õpilasi õpib kõigil õppetasemetel. Seega ei kaasne kõigis maakondades 2. ja 3. taseme õppe tagamisega automaatselt hariduslike erivajadustega õpilaste õppimisvõimaluste paranemine. Oluline on kasvatada koolide valmisolekut võtta vastu erinevate võimete ja vajadustega õppijaid ning pakkuda õppijatele vajalikku tuge sõltumata sellest, millise taseme õppekaval õpilane õpib.
- Igas maakonnas 2. ja 3. taseme õppekavade pakkumine ei garanteeri kõigile õpilastele sobivaid õppimisvõimalusi kodumaakonnas, sest igas koolis ei saa pakkuda kvaliteetset õpet kõigis õppevaldkondades ja erialadel. Kutseõppeasutustel on valdkonnad, millistel erialadel nad õpet pakuvad, ning selleks on neil olemas kvaliteetsed õppebaasid ja kvalifitseeritud õpetajad. Lähtuvalt õpilase erialavalikust võib olla vajalik minna õppima teise maakonda ka juhul, kui tema kodumaakonnas sobiva õppetaseme õpet pakutakse, kuid mitte huvipakkuvas valdkonnas. Kutsehariduse reformi käigus korrastub õppepakumine veelgi ning lähtuvalt tellitava 2. ja 3. taseme õppekavade uuringu soovistest saame pakkuda tööturu ootustega üha paremini seotud õpet ka suurema toe vajadusega õppijatele.

Nõustume, et kättesaadavuse põhimõte vajab senisest täpsemat määratlust. Õigusruumi muutmise vajadus kättesaadavuse selguse kontekstis selgub teostatavate uurinute ja analüüside käigus.

Õppimisvõimalustest on keerukas ülevaadet saada

Õppimisvõimalustest teavitamine

26. Eriala ning õppekava valik peab vastama õppija eeldustele ja huvidele ning olema talle jõukohane. Kutsekooli ülesanne on kandideerijat sobiva õppekava ja õppevormi valikul nõustada¹⁵, kuid õppimisega seotud valikuid mõjutab ka eelinfo selle kohta, kas kool on valmis arvestama õppija erivajadusega (sh kohandama õpet ja osutama tugiteenuseid). Seega on oluline, et õpilastele ja tema vanematele oleks info õppimisvõimaluste ning tugisüsteemide kohta kättesaadav ja hõlpsasti leitav.

¹⁵ „Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest väljaarvamise kord“, § 2 lg 6.

Teadmiseks, et

Haridus- ja Noorteamet soovib infole ligipääsu parandamiseks

- koondada kokku info HEV-õppija õppimisvõimaluste kohta;
- lisada erialade/õppekavade otsingusse valik „HEV“ või „erivajadusega õppijale“;
- täiendada otsingumootorit;
- täiendada koolide kontakt-andmeid õppekavade tutvustuse juures ja lisada link kooli õppekava juurde;
- kohandada erivajadustega õppijale mõeldud tekstid ning nende kujundus sihtgrupile sobivaks.

Allikas: Haridus- ja Noorteamet

Teadmiseks, et

alates 2018. aastast on Astangu Kutse-rehabilitatsiooni Keskus korraldanud infomessi „HEVI“, kus erivajadusega õppija saab infot talle mõeldud kutseõppe võimaluste kohta.

Allikas: [Õpetajate Leht](#)

27. Riik aitab õppimisvõimaluste info kättesaadavusele kaasa karjääriteenuste pakkumise kaudu. Sisseastujad võivad nõu küsida ka Haridus- ja Noorteameti (HARNO) Rajaleidja võrgustikust (edaspidi Rajaleidja)¹⁶, elukohajärgsest kohalikust omavalitsusest ja üldhariduskoolist. Lisaks korraldatakse infoüritusi (lahtiste uste päevad kutsekoolides, infomessid jm), levitatakse infokirju jm materjale. Oluliseks infoallikaks on kutsekoolide enda ning HTMi hallatavad veebilehed.

28. Probleeme HEV-õppimisvõimaluste ja tugisüsteemide info kättesaadavuse ning ajakohasusega nii koolide kui ka HTMi hallatavatel kesketel veebilehtedel täheldati 2021. aastal avaldatud HARNO uuringus¹⁷. Uuringus esitati olukorra parandamiseks üksikasjalikud soovitusel (vt vasakkasti).

29. Riigikontroll hindas auditi käigus, kas õppimisvõimaluste ja tugisüsteemide kohta on info kutsekoolide veebilehtedelt hõlpsasti leitav. Lisaks vaatas Riigikontroll, kas teave, mille HTM koondab õppimisvõimaluste ja tugisüsteemide kohta keskele veebilehele, on ajakohane.

30. Selgus, et vaid 15 kutsekooli 26st (58%) olid 2024. aasta septembri seisuga kooli veebilehe avalehele või peamenüüsse loonud nn HEV-nupu, mille abil oli võimalik leida kiiresti kokkuvõtlik info koolis pakutavate HEV-õppimisvõimaluste või kooli tugisüsteemi kohta. Enamasti oli HEV-õppimisvõimalustena nimetatud (teise ja kolmanda taseme) õppekavasid, mille järgi õppimine ei eelda haridusnõuet ja mida kirjeldati sobilikena põhikooli lihtsustatud õppekava või toimetuleku õppes õppinud noortele.

31. Vähem kui kümme kooli julgustas veebilehe kaudu kandideerima kõiki õpilasi, lubades neile sõltumata õppekavast paindlikku õppekorraldust, õppija individuaalsust ja kutsealast arengut toetavate lahenduste leidmist koostöös õppija, erialajuhi, rühmajuhendaja ning tugispetsialistidega.

32. Veebilehe avakuval asuv otsinguvõimalus andis sõnadele „HEV“, „tugisüsteem“, „tugispetsialist“ või „õpilase toetamine“ asjakohaseid vasteid vaid 13 kooli (50%) puhul 26st. Esitatud sisseastumisinfo põhjal oli 15 kooli (58%) puhul võimalik lihtsasti aru saada, millistele erialadele täpsemalt on oodatud õppima ka HEV-õpilased. Ka infot tugi-

¹⁶ Rajaleidja võrgustik kuulub Haridus- ja Noorteameti koosseisu. Selle kaudu võimaldatakse tasuta õppenõustamisteenuseid eelkooliealistele lastele ning üldharidus- ja kutseõppeasutuste õpilastele, nendega töötavatele täiskasvanutele ning lapsevanematele lapse/õppija arengu ja võimete kohase õppe toetamiseks üle Eesti kõigis maakondades. Vt lähemalt [Rajaleidja veebileht](#).

¹⁷ „Kas kutseõppesse õppima asumiseks vajalik informatsioon on kättesaadav ka erivajadusega noorele?“, Haridus- ja Noorteamet 2021.

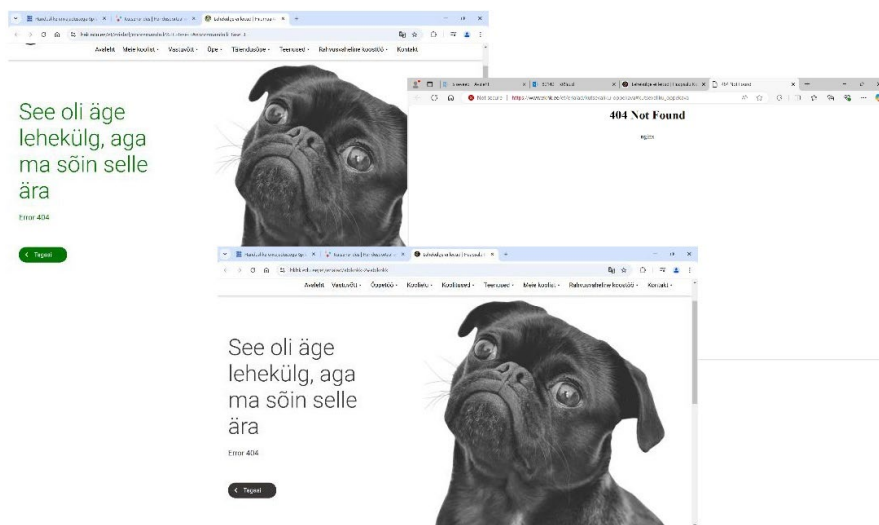
spetsialistide olemasolu ja tugisüsteemi toimimise kohta võis rahuldavaks hinnata vaid 15 kooli (58%) veebilehel.

Teadmiseks, et

HTMi hallatav haridus-portaal.edu.ee koondab noortevaldkonna, hariduse, õppe- ja karjäärinõustamise ning tööturгу õppega seostavate valdkondade infot.

33. HEV-õppija õppimisvõimalusi tutvustab HTM oma veebilehel¹⁸, suunates huvilise pakutavatest õppekavadest ülevaate saamiseks edasi Haridusportaali. Seal on HEV-õppija õppimisvõimalusi koondav tabel,¹⁹ mida pole aga pikemat aega uuendatud: kuvatud 67 lingist töötas ja andis asjakohaseid vasteid 2024. aasta novembri seisuga 14 ehk viiendik. Enamik linke infot otsivale inimesele abiks ei olnud (vt ka näiteid jooniselt 3).

Joonis 3. Haridusportaalil on tabel, mis koondab haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppevõimalusi. Näiteid linkide all kuvatud vastuste kohta

Allikas: kuvatõmmised Haridusportaalist (14.11.2024)

34. Kokkuvõtteks leidis Riigikontroll, et HEV-õpilastele suunatud eelinfo esitamine veebis on viimase nelja aasta jooksul paranenud, kuid rahuldavaks olukorda pidada ei saa. Pea poolte kutsekoolide veebilehtedelt ei ole HEV-õpilaste õppimisvõimaluste ja tugisüsteemide info endiselt hõlpsasti leitav ning HTM ei ole aja- ning asjakohast õppimisvõimaluste infot ka keskele veebilehele koondanud. Ka kohalikud omavalitsused, töötukassa ja teised asutused võivad kasutada sama portaali, mistõttu on oluline, et õppimisvõimaluste info portaalis on adekvaatne.

35. Erivajadusega noorel tuleb sobiva õpivõimaluse leidmiseks mitmete kutsekoolide veebilehed ükshaaval läbi vaadata või iga kutsekooli poole hoopis telefoni- või e-kirja teel pöörduda. Enamasti on veebilehtedel olemas kontaktandmed, kuhu täpsema info saamiseks pöörduda.

¹⁸ Haridus- ja Teadusministeerium: Hariduslike erivajadustega õpilane.

¹⁹ Haridusportaal: kutseharidus: Õppimisvõimalused erivajadusega õppijale.

36. Riigikontrolli soovitus haridus- ja teadusministrile: tagada aja- ja asjakohase info kättesaadavus õpivõimaluste ja tugisüsteemide kohta keskses infoportaal. Võtta kooli pidajana kasutusele meetmed, et kutsekoolide veebilehtede tugisüsteeme puudutav info oleks päevakajaline, tehes näiteks veebilehtede ülevaatuse ülesande keskse infoportali töötaja ülesandeks.

Haridus- ja teadusministri vastus: Selleks, et suunata kutsekoole veebilehtedel olevat infot regulaarselt uuendama, on HTM andnud vastavad suunised [vastuvõtuprotsessi korraldamise juhendmaterjal](#)is ning teemat on käsitletud ja häid praktikaid jagatud ka kutsekoolide tugispetsialistide võrgustiku kohtumistel. Nende tegevustega on kavas ka jätkata, sh juhendmaterjali vastavalt vajadusele uuendada.

On asjakohane, et kooli veebileht kajastab, millist tuge koolis õppijale pakutakse ja millise töötaja poole erinevate murede korral pöörduda. Dialogis koolijuhtidega palume vajadusel puudused korrigeerida. Ühtlasi uuendame Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel kutsehariduse [haridusliku erivajadusega õpilase](#) lingil info ning täpsustame kooli ülesandeid ja kohustusi õppe korraldamisel õppijatele vajaliku toe tagamiseks. Samas ei saa nõustuda soovitustega kajastada koolide veebilehtedel eraldi HEV-õpilaste õppimisvõimalusi, sest vastavalt 1.09.2025 jõustuvale kutseõppeasutuse seaduse § 31 1 lg 1 peab iga kutseõppeasutus järgima kaasava hariduse põhimõtteid ning tagama toe kättesaadavuse kõigile õpilastele. Ei ole olemas eraldi erivajadustega õppijatele suunatud õppekavasid, vaid erinevatele õppijatele on sobivad erinevad õppekavad. Toevajadus on vaid üks asjaolu, millest õppekava sobivus sõltub. See, milline õppekava õpilasele sobib, sõltub alati konkreetsest õppijast, tema võimetest, eelnevast haridusest ja kogemustest ning huvidest. Seega on oluline, et kooli veebilehel oleks kõigi õppekavade puhul kirjeldatud, mida õppima asumisel õpilaselt eeldatakse ning millega tuleb arvestada.

Anname koolidele suunised uuendada tuge vajavatele õppijatele suunatud infot oma veebilehtedel ning uuendame kesket Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehte. Tegemist on õpikohustuse reformi ühe rakendustegevusega, arvestades et pikema õpikohustuse rakendumisel peavad kõik põhikoolilõpetajad leidma endale sobiva võimaluse õpingute jätkamiseks.

Riigikontrolli kommentaar: täpsustame, et Riigikontroll ei ole andnud soovitusi kajastada veebilehtedel tingimata eraldi HEV-õpilaste õppimisvõimalusi. Peamine on, et veebilehtedel oleks õpivõimaluste ja tugisüsteemide kohta kättesaadav aja- ja asjakohane info.

Toevajaduse tuvastamine vastuvõtuprotsessis

Teadmiseks, et

kool saab ligipääsu õpilase varem tuvastatud toevajaduse ja rakendatud tugimeetmete infole pärast seda, kui õpilane on kooli vastu võetud ja oma õppima asumise kinnitanud.

Samuti siis, kui õpilane vahetab õpingute ajal kooli, näeb uus kool õpilase EHISes andmeid pärast seda, kui ta on vastu võetud.

Teadmiseks, et

kõik koolid ei tee igal õpetataval erialal vastuvõtukatseid, sest osal koolidel on raskusi õppekohtade täitmisega.

Need koolid ei lähtu vastuvõtul alati õpilaskandidaatide paremusjärjestusest ning on valmis vastu võtma kõik, kes õppimiseks soovi avaldavad.

Teadmiseks, et

eriliiki isikuandmete töötlemine on üldjuhul keelatud.

Eriliiki isikuandmeid võib töödelda, kui esineb mõni isikuandmete kaitse üldmääruse artiklis 9 lõikes 2 nimetatud õiguslik alus.

Allikas: Andmekaitse Inspeksioon

Hariduslik erivajadus võib jääda märkamata

37. Koolil on õigus ette näha vastuvõtutingimused, et hinnata, kas õpilaskandidaadil on teadmised ja oskused, mis võimaldavad konkreetse õppekava järgi õppida. Vajaduse korral võib selleks korraldada vastuvõtukatseid, sealhulgas vestlusi.²⁰ Kooli ülesanne on juba vastuvõtmise ajal hinnata õpilaskandidaadi toevajadust, et sissesaanutele tagada vajalikud tugiteenused õppeperioodi algusest.²¹

38. Riigikontroll vaatas, kas ja kuidas toimub kutsekoolides õpilaskandidaadi toevajaduse tuvastamine ning õpingute ajal talle tugiteenuste pakkumine.

39. Toevajaduse tuvastamine on kooli ülesanne, kuid selle kohustuse täitmine sõltub suuresti sellest, kas õpilaskandidaat on teadlik oma toevajadusest ning valmis seda infot kooliga jagama. Kutsekool tohib haridusliku erivajaduse tuvastamiseks töödelda riiklikesse infosüsteemidesse kantud andmeid alles pärast seda, kui õpilane on kooli vastu võetud²², näiteks vaadata eelmises õppeasutuses tuvastatud toevajaduse ning rakendatud tugimeetmete andmeid EHISes. Kandideerimise etapis koolil neile andmetele ligipääsu ei ole.

40. Vastuvõtu ajal saab kool tugineda õpilase lõputunnistusele ja hinnetelehele, ent nii ei saa kool infot õpilase eelneva toevajaduse kohta. Põhikooli lõputunnistus ei näita, kas õpilasel on oodatavaid õppetulemusi õppeainetes vähendatud. Seega saab kool vastuvõtuprotsessis õpilaskandidaadi eri- või toevajadusest teada siis, kui kandidaat selle ise koolile avaldab.

41. Koolid selgitasid Riigikontrollile, et vastuvõtuprotsessis ei soovi õpilased sageli oma seniseid õppimisel esinenud takistusi avaldada, kuna konkursil tahetakse edukas olla. Ka siis, kui koolid ei korralda vastuvõttu paremusjärjestuse alusel või julgustavad õpilaskandidaate oma võimalikust toevajadusest rääkima, ei olda selleks alati valmis ja oma olukorda kirjeldatakse tegelikust paremana.

42. HTM on soovitanud koolidel toevajaduse väljaselgitamiseks kasutada ankeeti, milles palutakse terviseinfo kirja panna.²³ Samas on koole, kes terviseandmeid vastuvõtmise ajal ei küsi, sest terviseandmed on nende teada eriliigilised isikuandmed, mille töötlemine on keelatud. Koolidel ei ole selgust, millist infot ja mil viisil õpilaste kohta vastuvõtuprotsessis küsida tohib, et ei tekiks vastuolu isikuandmete kaitse seadusega.

²⁰ Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest väljaarvamise kord, § 3 lg 1.

²¹ Samas, § 5 lg 7.

²² Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 5 lg 1.

²³ Õppijakeskse sisseastumisprotsessi korraldamine kutseõppeasutuses, lk 9.

43. Kirjeldatud tähelepanekute põhjal on Riigikontroll seisukohal, et HTM peab juhendama koole andmekaitse küsimustes eriliigiste isikuandmete töötlemisel. Koolidele tuleb selgitada eriliigiliste isikuandmete töötlemise õiguslikku alust ja anda selleks vajalikud tööriistad ning selged juhised (kas ja kuidas kasutada vestlust, ankeeti vms).

44. Koolid on huvitatud õpilase toevajaduse varakust teadasaamisest, et nad jõuaksid korraldada vajalike tugiteenuste osutamise juba õppeaasta algusest. Tugiteenuste õigeaegne osutamine loob paremad võimalused, et õpilane jõuab valitud erialal õpingutega edukalt lõpuni.

45. Riigikontrolli küsitlusest selgus, et koolide individuaalset eelnõustamist tugispetsialisti osavõtul pakutakse veidi enam kui pooltes (n = 14, 58% vastanutest) kutsekoolides.

46. Tugispetsialistid peavad olema kaasatud vastuvõtukomisjoni töösse.²⁴ Vajaduse korral võib tugispetsialiste kaasata väljastpoolt kooli, kuid seni on seda teinud neist vähesed: veerand vastanud koolidest (n = 6) tunnistas, et tugispetsialistid ei ole kaasatud vastuvõtukomisjonide töösse. Tugispetsialistid osalevad vastuvõtuprotsessis valikuliselt, s.t ainult teatud õppekavade juures.

47. Kooli vastu võetud õpilase haridusliku erivajaduse tuvastamiseks peab koolis olema moodustatud tugirühm, kuhu lisaks tugispetsialistidele kuuluvad HEV-õpilase rühmajuhendaja ja vajaduse korral õpiprotsessiga vahetult seotud õpetajad.²⁵ Riigikontroll uuris, kas tugirühmad on moodustatud vähemalt määruses ette nähtud koosseisus.

48. Selgus, et kahes koolis ei ole tugirühma moodustatud. Samuti on tugirühmade koosseis üsna erinev ja tugispetsialiste ei pruugi neis üldse olla. Näiteks toetavad mõnes koolis kvalifitseeritud tugispetsialistide asemel õpilasi muu ametinimetusega töötajad (mentor, hingedaja jt).

49. Osal koolidest on raskusi teatud toevajaduse tuvastamisega või sobiva toe osutamisega ning nad soovivad, et sarnaselt üldhariduskoolidega võiks kutsekooli õpilasi hinnata ja neile soovitusi anda Rajaleidja. Kuigi Rajaleidjal on ülesanne osutada õppenõustamisteenuseid ka kutsekoolide õpilastele, ei ole Rajaleidja soovitude

Toevajaduse tuvastamine õpingute ajal

Teadmiseks, et

kooli tugirühm võib ise tuvastada järgmisi erivajadusi:

- püsivad õpiraskused;
- emotsionaalsed raskused või käitumiskasvatusraskused;
- õpingute alustamiseks ebapiisav eesti keele oskus.

Muudel juhtudel (vt HEV-õpilaste liigitust punktides 9–10) tuleb koolil tugineda riiklikes infosüsteemides tehtud märgetele või nende puudumise korral tervishoiutöötaja väljastatud tõendile.

Allikas: haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 6

²⁴ Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest väljaarvamise kord, § 2 lg 3.

²⁵ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 5 lg 1 ja 2.

täitmine erinevalt põhikoolist ja gümnaasiumist kutsekoolile kohustuslik.²⁶

50. Vähem kui pooled kutsekoolidest on abi saamiseks pöördunud Rajaleidja poole. Rajaleidja esindaja ei osanud selgitada, miks kutsekoolid pöörduvad vähe, ning pidas vajalikuks parandada nende teadlikkust sellest, et Rajaleidja abistab ka kutseõppureid. Rajaleidja veebilehel õppenõustamisteenuste tutvustus kutsekoolidele või kutsekooli õpilastele ei viita.

Eesti Hariduse Kvaliteedi-agentuur (HAKA) – HARNO koosseisus tegutsev sõltumatu üksus, mille ülesanne on hinnata õppe- ja koolitusasutuste kvaliteeti ning edendada kvaliteedikultuuri.

Allikas: [HAKA veebileht](#)

Astangu Kutse-rehabilitatsiooni Keskus (Astangu KRK) –kutse-rehabilitatsiooni teenust arendav asutus, mis töötab välja uuenduslikke sotsiaal- ja tööturuteenuste meetoodikaid ning pakub nõustamist ja koolitusi erivajadusega inimestele, et nad saaksid aktiivselt osaleda ühiskonnaelus ning tööhõives.

Koos Haapsalu Kutsehariduskeskusega võimaldatakse Astangu KRKs ka kutseõpet HEV-noortele.

Kutse-rehabilitatsioon on sotsiaal-, haridus- ja tööturuteenuste sümbioos, mille tulemusel inimene leiab võimetekohase töö ja oskab igapäevaeluga võimalikult iseseisvalt toime tulla.

Allikas: [Astangu Kutse-rehabilitatsiooni Keskuse põhimäärus](#)

51. Rajaleidja tugispetsialistid (logopeedid, psühholoogid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid) kasutavad üle Eesti oma igapäevatoos ühesuguseid teaduspõhiseid ja standardiseeritud hindamisviise, mille abil püütakse minimeerida hindaja subjektiivsust õpilase toevajaduse väljaselgitamisel. Hindamisvahendite tänapäevasena hoidmisega tegeleb eraldi Rajaleidja arendusüksus. Sarnaseid hindamisvahendeid kutsekoolide tugirühmadel kasutada ei ole ning esineb oht, et õpilase toevajaduse tuvastamiseks puudub üle Eesti ühesugune metoodiline lähenemine.

52. Näiteks on kolm kutsekooli, kus auditeeritud perioodil ei õppinud ühtegi HEV-õpilast. Samas on [Eesti Hariduse Kvaliteediagentuuri](#) (HAKA) kvaliteedihindamisel üks neist koolidest toonud välja probleemi, et õpilased jäävad õppetöös maha ebapiisava eesti keele oskuse tõttu. Ebapiisav eesti keele oskus õpingute alustamiseks on aga üks hariduslikke erivajadusi, mida kool ise tuvastama peaks.

53. Rajaleidjaga samalaadne valdkondliku nõustamise ja koolituste pakkumise ülesanne on põhimääruse kohaselt ka HTMi valitsemisalas asuval [Astangu Kutse-rehabilitatsiooni Keskusel \(Astangu KRK\)](#). Samuti on Astangu KRK sarnaselt HARNOga loonud abistavaid juhendmaterjale kutsekoolides HEV-õpilase toetamiseks. Mõlema asutuse roll kutseõppe HEV-õpilaste abistamisel vajab selgemat kindlaksmääramist.

54. Kokkuvõtteks järeldas Riigikontroll, et kutsekoolides on toevajaduse tuvastamine korraldatud erinevalt. Tugirühmades tugispetsialistide puudumise ja standardiseeritud juhendmaterjalide puudumise tõttu võib õpilase hariduslik erivajadus koolides jääda märkamata. Seetõttu on risk, et õpilasel jääb vajalik abi koolis õpingute jätkamiseks saamata.

²⁶ Rajaleidja ülesanne osutada õppenõustamisteenuseid kutsekoolide HEV-õpilastele tuleneb haridus- ja teadusministri käskkirjaga kehtestatud [toetuse andmise tingimustest](#). Käskkirja aluseks on Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide seadus. Põhikooli ja gümnaasiumi õpilast puudutavalt on koolivälise nõustamismeeskonna õigused ja kohustused reguleeritud põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses, kutseõppeasutuse seadus õppenõustamist Rajaleidja kaudu ei käsitle.

55. Riigikontrolli soovitused haridus- ja teadusministrile:

- Luua koolidele õpilaskandidaadi toevajaduse tuvastamiseks paremad tingimused. Selleks:
 - anda koolidele selged juhendmaterjalid, kuidas sisseastumisel (sh vestlusel) tuvastada toevajadus;
 - leppida kokku ühtses lähenemises, kuidas tohib kandidaadi andmeid (nt õppetulemusi) töödelda;
 - juhendada koole andmekaitse teemal eriliigiste isikuandmete töötlemisel;
 - tagada tugispetsialistide osalemine vastuvõtukomisjoni töös, kaasates vajaduse korral spetsialiste väljastpoolt koole. Määrata täpsemalt kindlaks nende roll ja ülesanded õpilase kooli vastuvõtmisel.
- Julgustada koole pöörduma õppenõustamise saamiseks Rajaleidja poole. Täpsustada Rajaleidja ja Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskuse rolli haridusliku erivajadusega kutseõpilase nõustamisel ning toetamisel.

Haridus- ja teadusministri vastus:

- Juhendmaterjal õpilaste vastuvõtuprotsessi korraldamiseks kutseõppeasutuses on koostatud ja selles on antud juhised õpilase toevajaduse hindamiseks. Koolide tugispetsialistide võrgustiku kohtumistel on seda teemat käsitletud ning jagatud toimivaid praktikaid. Kavas on iga-aastaselt võrgustikus vastuvõtuprotsessi järel kogemusi jagada ning juhendmaterjali uuendada.

Riigikontrolli kommentaar: auditi aruande koostamise ajal ei olnud juhendmaterjal veel valmis. Riigikontroll tunnustab ministeeriumit kiire probleemiga tegelemise eest.

- Kuidas tohib kandidaadi andmeid vastuvõtuprotsessi käigus töödelda, ei ole omavahelise kokkuleppe küsimus, vaid peab olema kooskõlas andmekaitsealaste regulatsioonidega. Juhendame koole andmekaitse teemal eriliigiliste isikuandmete töötlemisel ja kavandame vastavad tegevused regulaarselt toimuvate võrgustikukohtumiste ning koolide juhtkondade seminaride ja infotundide raames.

Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll pidaski silmas, et andmete töötlemine peab olema kooskõlas andmekaitsealaste regulatsioonidega. Auditi käigus tuvastasime, et koolidele antud suunistes ühtne seisukoht ja praktika puudus.

- Vastavalt 30.08.2024 jõustunud haridus- ja teadusministri määruse „Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest

väljaarvamise kord“ § 2 lg 3 peab alalise vastuvõtukomisjoni kuuluma vähemalt üks tugispetsialist. Milline on täpsemalt nende roll ja ülesanded, on kirjeldatud eelpool viidatud juhendmaterjalis.

- Astangu KRK roll täpsustub Tallinna kutseõppeasutuste võrgu korrastamise raames hiljemalt 2026/2027. õppeaastaks. Kavas on Astangu KRK liita Tallinna piirkonna ühendatud õppeasutusega ning nende senised arendusfunktsioonid leiavad ulatuslikuma rakenduse Põhja-Eesti õppijate toetamisel.
- Rajaleidja roll tuge vajavate õpilaste nõustamisel keskhariduse tasemel vajab täpsustamist ja ühtlustamist nii kutse- kui ka üldkeskhariduses. Vastav tegevus on kavas seoses hariduskeskuste loomisega ning tähtaeg üld- ja kutsehariduse tugisüsteemide regulatsioonide ühtlustamise põhimõtete kokkuleppimiseks on 2025. aasta lõpp.

Tugiteenuste kättesaadavus koolides

56. Kutsekoolid peavad kõigile õpilastele tagama järgmised tugiteenused: karjääriteenus, õpiabi, eripedagoogiline, sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus.²⁷ Tugiteenuste saamiseks ei pea õpilasel olema tuvastatud hariduslikku erivajadust. Tugimeetmeid aga osutatakse vaid HEV-õpilastele ning nende sihtrühmad on toodud joonisel 4.

57. HEV-õpilaste toetamiseks peab kool vajaduse korral võimaldama järgmisi tugimeetmeid:

- individuaalse õppekava koostamine ja rakendamine;
- individuaalse karjääriplaani koostamine;
- õpe väikerühmas;
- mõõdukas või põhjalik pedagoogiline sekkumine;
- täiendav eesti keele õpe õpilasele, kes pole suuteline õpet alustama eesti keeles.²⁸

58. Lisaks tugiteenuste ja -meetme pakkumisele võib kool HEV-õpilastel õppekava nominaalkestust pikendada.²⁹

Teadmiseks, et

individuaalset õppekava lubab kutseõppeasutuse seadus vajaduse korral rakendada ka neile õpilastele, kes ei ole HEV-õpilased.

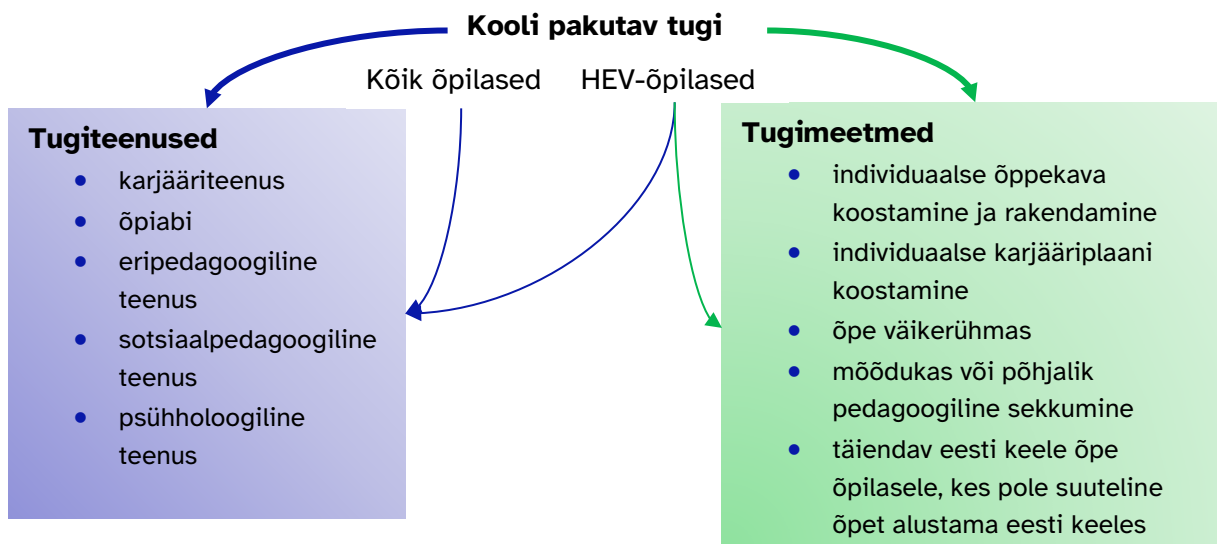
Allikas: kutseõppeasutuse seadus, § 32 lg 8

²⁷ Kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 2 p 2.

²⁸ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 7.

²⁹ Samas, § 3 lg 2.

Joonis 4. Tugiteenused ja -meetmed kutsekoolis*

* Tugiteenuste ja -meetmete pakkumine on kutsekooli üks põhiülesanne.

Allikas: Riigikontroll

Tugispetsialiste on puudu, õpilased ei saa vajalikku tuge

59. Riigikontroll uuris, kas õpilastele on kättesaadavad kõik õigusaktidega määratud tugiteenused ning HEV-õpilastele mõeldud tugimeetmed (vt joonis 4). See on omakorda seotud teenuseid pakkuvate spetsialistide olemasoluga koolis.

60. Selgus, et vaatlusperioodil oli 26 koolist igal aastal tööl vaid kolmes koolis eripedagoog, neljas koolis psühholoog ning 11 koolis sotsiaalpedagoog. Viies koolis ei olnud ühelgi aastal tööl ühtegi tugispetsialisti.

Teadmiseks, et

2023. aastal olid kutsekoolide tugispetsialistide palgakulud kokku 500 653 eurot, kulud tugispetsialistide teenuste sisseostmiseks 19 434 eurot.

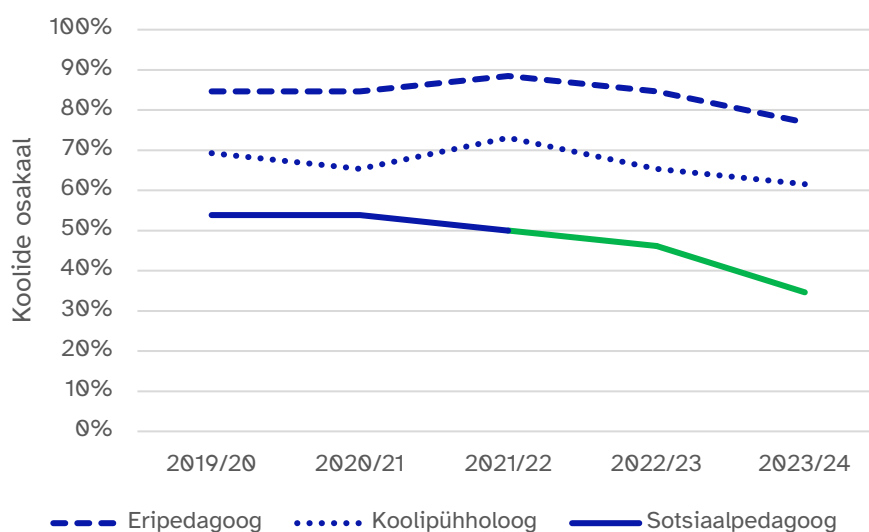
Tugispetsialistide teenuseid ostsid sisse neli kutsekooli.

Allikas: saldoandmike infosüsteem

61. Üldiselt ei tööta tugispetsialiste enam kui pooltes koolides (vt joonis 5). Vaid sotsiaalpedagoog on tööl olnud alates 2021/2022. õppeaastast vähemalt pooltes (n = 13) kutsekoolides (joonisel 5 märgitud rohelisega).

62. Lisaks, kuigi koolidel on õigus tugispetsialistide palkamise asemel vajaduspõhiselt teenust välistelt partneritelt sisse osta, ei ole koolid seda võimalust palju kasutanud.

Joonis 5. Tugispetsialistide puudus koolides õppeaastatel 2019/2020–2023/2024*

* Kutsekoole oli vaatlusperioodil 26. Joonisel on märgitud, kui paljudes neist tugispetsialist puudus.

Allikas: Riigikontroll, EHISE andmed

63. Koolide endi hinnangul kulub vajaduse ilmnemisest kuni teenuse osutamiseni aega mõnikord kuni üks kuu või kauem ning mõnikord koolid tugispetsialistide teenust ei pakugi. Näiteks:

- Eripedagoogi teenus on nädala jooksul kättesaadav peaaegu poolte koolide (n = 11) jaoks, mitmed koolid (n = 9) seda teenust ei paku.
- Psühholoogi teenust on nädala jooksul võimelised tagama pooled koolidest (n = 12), vähem (n = 4) kuu aja jooksul ning veerand koolidest (n = 6) seda teenust oma õpilastele ei taga.
- Karjäärispetsialisti teenust koolis pakuvad peaaegu pooled koolid (n = 10) nädala jooksul, kuid pea sama palju (n = 9) seda teenust õpilastele ei osuta.
- Kõige vähem on koolide hinnangul probleeme sotsiaalpedagoogi teenuse kättesaadavusega, enamik koolidest (n = 22) on võimeline seda teenust osutama vähemalt nädala jooksul vajaduse ilmnemisest.

64. Teenuste mitteosutamiste põhjus ei ole see, et õpilased seda teenust ei vaja. Küsitlusest selgus, et kõikide tugispetsialistide (v.a logopeedid) järele on olemasolevast suurem vajadus enam kui pooles koolidest (vt tabel 3).

Teadmiseks, et

kutsekoolid ei ole kohustatud logopeediteenust osutama.

Tabel 3. Ülevaade hinnangutest tugispetsialistide vajaduse järele

Tugispetsialist	Koolid, kus on spetsialist puudu*	Puuduolevate spetsialistide arv**
Eripedagoog	54%, 13 kooli	15,5
Psühholoog	58%, 14 kooli	14,5
Sotsiaalpedagoog	38%, 9 kooli	10
Logopeed	8%, 2 kooli	1,5

* Küsimusele vastas 24 kutsekooli.

** Täistööajale taandatud ametikohad kõikide koolide peale kokku.

Allikas: Riigikontrolli küsitlus kutsekoolide seas

65. Tugispetsialistide üldise nappuse tingimustes võib teenuste kättesaadavust parandada nende keskne korraldamine. Näiteks koordineerib osa omavalitsusi oma lasteaedades ja üldhariduskoolides tugispetsialistide tööressurssi jaotamist. Seda tehakse kas eraldi asutusena moodustatud tugikeskuse, ühe kindla haridusasutuse kaudu vm moel. Tugiteenuste keskset korraldamist on omavalitsustele soovitanud nii Riigikontroll kui ka HTM³⁰, kuid kutsekoolide pidajana ei ole ministeerium tugispetsialistide teenuseid seni keskselt korraldanud.

66. EHISes on peaaegu kõigile HEV-õpilastele (eri aastatel 96–98%) tehtud kanne mõne tugimeetme rakendamise kohta. Kõige enam on rakendatud mõõdukat pedagoogilist sekkumist (69–76% HEV-õpilastest) (vt joonis 6). Märgatavalt harvem on kasutatud õpet väikerühmas ning individuaalse õppekava või individuaalse karjääriplaani koostamist. Individuaalne karjääriplan on sõltuvalt õppeaastast koostatud 1–4%-le HEV-õpilastest.

67. Tugimeetmetele lisaks on HEV-õpilastele pakutud viimasel kahel vaatlusaastal võimalust pikendada õppekava läbimise nominaalaga. Seda on pakutud vastavalt 22 ja 26 HEV-õpilasele (alla 1% HEV-õpilastest).

³⁰ Riigikontrolli auditiaruanne „Hariduse tugiteenuste kättesaadavus“. HTM ning Eesti Linnade ja Valdade Liidu koostöös koostatud juhendmaterjal „Mida arvestada haridusvõrgu ümberkorraldamise otsuseid tehes? Soovitused kohalikele omavalitsustele.“

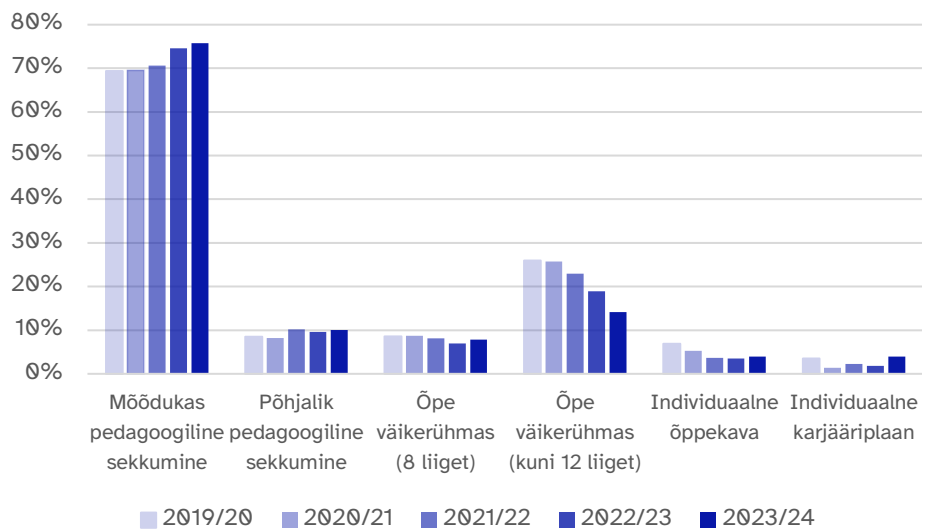
Joonis 6. HEV-õpilastele määratud tugimeetmete osakaal perioodil 2019/2020–2023/2024

Teadmiseks, et

HEV-õpilase rahastamine sõltub talle määratud tugimeetmetest:

- õpilase eest, kellele koostatakse individuaalne õppekava, keda õpetatakse väikerühmas, kes vajab mõõdukat või põhjalikku pedagoogilist sekkumist või kellele õpetatakse täiendavalt eesti keelt, saab kool 2380 eurot;
- õpilase eest, kes vajab mahukamaid õppekorralduslikke erisusi ja keda õpetatakse väikerühmas ning kes vajab mõõdukat või põhjalikku pedagoogilist sekkumist suuremas mahus, saab kool 5334 eurot.

Vt täpsemalt punktist 137.

Allikas: Riigikontroll, EHISe andmed

68. Ka HEV-õpilastele mõeldud tugimeetmete rakendamisega esineb probleeme. Kuigi EHISes on peaaegu kõigil HEV-õpilastel märges mõne osutatud tugimeetme kohta, ei näita see, et neile on teenuseid osutatud ja vajalikus mahus (vt ka p 92). Paljud küsitlusele vastanud koolidest tunnistasid, et nad on osutanud teenuseid vajalikuks kas väiksemas mahus (n = 16, 73%) (kõige enam mõõduka pedagoogilise sekkumise puhul) või ei ole tugimeetmeid üldse osutanud (n = 18, 82%) (kõige enam individuaalset karjääriplaani koostamist).

69. Koolid põhjendavad vajalikuks väiksemas mahus tugimeetmete osutamist sellega, et õpetajatel puuduvad vastavad oskused ja koolis ei ole abiõpetajaid. Lisaks selgitasid koolid, et tugimeetmetega sarnast tuge pakutakse küll, kuid seda alati ei dokumenteerita nõutud moel (nt individuaalse õppekava asemele koostatakse individuaalne õppeplan).

Teadmiseks, et

kolmandik HEV-õpilastest kasutab õpilaskodu.

Allikas: Riigikontroll, EHISe andmed

70. Õpilase väljavalitud kool võib asuda kodust kaugemal. Seega on oluline, et HEV-õpilasele võimaldatakse vajaduse korral abi ja toetust ka õpilaskodus elamise ajal. Riigikontroll küsis koolidelt, kuidas õpilaskodudes elavaid HEV-õpilasi toetatakse.

71. Vastanud 22 koolist oli õpilaskodu olemas 18 koolil (80%). Neist enamik selgitas, et kõigile õpilastele on vajaduse korral abiks õpilaskodu kasvataja või administraator. Mõned koolid märkisid ka, et HEV-õpperühmade õpilaste tarbeks on ööpäev läbi kohal ka eraldi kasvataja.

72. Tugispetsialistide teenused on õpilastele kättesaadavad enamasti päevasel ajal, vajaduse korral külastavad õpilase toetamisega tegelevad töötajad siiski ka õpilaskodu (nt õpilasnõustaja, sotsiaalpedagoog, kooliõde, noorsootöötaja). Paari kooli õpilaskodus korraldatakse õpilastele nii sotsiaalsete kui ka igapäeva eluks vajalike oskuste

(hügieen, koristamine, toiduvalmistamine) arendamiseks õhtusel ajal regulaarselt üritusi.

Kutsekoolide koostöö teiste institutsioonidega

73. Kutsekoolide tugispetsialistid märkisid, et õpilaskodudes elavad HEV-õpilased vajavad senisest rohkem tähelepanu. Näiteks on suurenenud nende õpilaste hulk, kes vajavad majandusliku toimetuleku toetust, sh toiduabi ja transpordi toetust. Toimetulekuga seotud abivajadus ei ole ainult haridussüsteemi mure, probleemide lahendamiseks peab kaasama sotsiaalsüsteemi ja ühistranspordi korraldajad. Vt ka lisa C.

74. Õpilase koduomavalitsuse ülesanne on hinnata inimese abivajadust, selle ulatust ning osutada talle vajalikku abi.³¹ Abiandmise kohustus ei sõltu sellest, kas õpilane on koolis märgitud HEV-õpilaseks või mitte. Samuti ei pea abivajaja ise omavalitsuse poole pöörduma, et omavalitsus tema abivajaduse tuvastaks, seda võib teha ka õpilase kutsekool.³² Seejuures on alla 18-aastase abivajava lapse puhul kohustus teavitada kohalikku omavalitsust igal inimesel, kellel on olemas teave abivajavast lapsest.³³

75. Kutsekooli õpilased aga ei pruugi olla teadlikud, millisel juhul ja millise süsteemi kaudu neil on õigus saada abi. Samal ajal ei tea kutsekoolid, millise süsteemi teenuseid õpilane juba kasutanud on. Seetõttu on oluline, et toimiks juhtumikorralduslik koostöö kooli ja õpilase kohaliku omavalitsuse ning teiste riigiasutuste (Sotsiaalkindlustusamet, Eesti Töötukassa) vahel.

76. Kooli ülesanne on kaasata HEV-õpilastele kutseõppeks tingimuste loomisel vajaduse kohaselt kooli pidaja, riigiasutused ja õpilase elukohajärgne omavalitsus, ettevõtete esindajad ja teised koostööpartnerid.³⁴ Riigikontroll uuris, kas ja kuidas teevad kutsekoolid koostööd HEV-õpilaste toetamisel kutseõppeks vajalike tingimuste loomiseks.

77. Selgus, et enamasti on kutsekoolile koostööpartneriks õpilase elukohajärgne omavalitsus (n = 21) ja seejärel Eesti Töötukassa (n = 19). Pooled koolid nimetasid koostööpartnerina ka Rajaleidjat (n = 13), vähem Politsei- ja Piirivalveametit (n = 11) ja Sotsiaalkindlustusametit (n = 10). Koolid mainisid, et teevad koostööd veel meditsiinasutustega (vaimse tervise küsimustes) ja teiste haridusasutustega, milleks võib olla õpilase eelmine kool või tugeva erivajadustega õpilaste toetamise kompetentsiga kool või muu asutus (nt Tartu Herbert Masingu Kooli kompetentsikeskus, Astangu KRK vm).

³¹ Sotsiaalhoolekande seadus, § 15.

³² Samas, § 13.

³³ Lastekaitseseadus, § 27.

³⁴ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 3 lõiked 3–5.

Teadmiseks, et

sotsiaaltoetuskandmise abi andmise süsteem on sedavõrd killustunud, et ka toetavate teenuste pakkujatel ei ole ühtset ülevaadet, millised on abivajaja tegelikud vajadused ja talle juba rakendatud meetmed.

Abi saamise teekonnal võiks inimest aidata juhtumi-koordinaator, kes valdaks kogu asjakohast infot. Sellist rolli praegu sotsiaaltoetuskandmise süsteemi loodud pole.

Allikas: Riigikontroll, „[Riigi ja omavalitsuse tegevus erivajadustega inimeste toetamisel](#)“

Tugispetsialistide ja kutsekoolide õpetajate ettevalmistus HEV-õpilastega tegelemisel

78. Koolide sõnul takistavad asutuste koostööd enamasti andmekaitsepiirangud, mis ei lase neil teatud liiki infot piisavas mahus vahetada. Koostööd takistab ka ressursipuudus (nt ametikohad pole täidetud, kooli enda tugispetsialistid või koostööpartnerid on üle koormatud). Oli koole (n = 5), kes ütlesid, et neil ei ole koostöö tegemisel takistusi olnud, kuid oli ka üks kool, kellel enda sõnul puuduvad koostööpartnerid sootuks.

79. Kirjeldatud tähelepanekute põhjal on Riigikontroll seisukohal, et HTM kui kooli pidaja ei ole taganud, et kutsekoolid tuleks tugiteenuste ja -meetmete pakkumisega toime ning tagaksid seaduses ettenähtud teenuste ja meetmete kättesaadavuse õpilastele. Enamik (n = 22, 91%) küsitlusele vastanud koolidest tunnistas, et nad on osutanud tugimeetmeid vajalikust kas väiksemas mahus või ei ole tugimeetmeid üldse osutanud. Enam kui pooltes koolides puuduvad tugispetsialistid, sh viies koolis ei olnud vaatlusperioodil tööl ühelgi aastal ühtegi tugispetsialisti.

80. Vaid ühes koolis oli vaatlusperioodil tööl igal aastal nii psühholoog kui ka eri- ja sotsiaalpedagoog ning selle kooli pidajaks ei olnud HTM, vaid kohalik omavalitsus.

81. Riigikontroll uuris, kuidas HTM ja koolid hindavad tugispetsialistide ja kutsekoolide õpetajate oskusi kutsekoolis HEV-õpilaste märkamiseks ja toetamiseks.

82. Selgus, et nii kutsekoolid kui ka HTM peavad tugispetsialistide tasemeõppe puuduseks asjaolu, et selles keskendutakse peamiselt põhikooli õpilastele ega arvestata kutsehariduse või gümnaasiumiastme spetsiifikaga. HTMi sõnul vastava ettevalmistusega spetsialiste kutsekoolidesse ei jõuagi.

83. Koolide hinnangul ei anta ka kutseõpetajatele tasemeõppe raames HEV-õpilaste õpetamiseks vajalikke teadmisi. Samuti on täiendõppe kaudu pakutavad koolitused kas liiga üldised või puudutavad üldharidusvaldkonda. HTM on sellest probleemist teadlik ning nende sõnul on kõrgkoolid asunud koostama käsiraamatuid³⁵, kus tuuakse sisse ka kutsekoolide või täiskasvanud õppijate teemad.

84. Lisaks on HTM kui kooli pidaja olnud tugiteenuste arendamisel passiivne ja soovitanud kutsekoolide tugispetsialistidel astuda erialaliitude liikmeks, et ministri ja erialaliitude kohtumisel leiaks kutsekoolidega seonduv tugevamat kõlapinda. Kutsekoolide tugiteenuste arendamisel peab HTM kui kooli pidaja olema ise eestvedaja.

³⁵ 2024. aasta lõpus ilmus HTMi rahastusel Tartu Ülikooli õpik kõrgkoolile „[Erivajadusega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine](#)“, kus on eraldi käsitletud HEV-õppijaid kutseõppes ning tugimeetmeid üleminekul tööellu.

Juhend- ja õppe- materjalid HEV- õpilaste toetamiseks

85. Nii HARNO kui ka Astangu KRK on aastate jooksul koostanud kutsekoolide õpilaste toetamiseks mitmesuguseid juhendmaterjale. Varem olid HEV-õpilase toetamise materjalid (sh kohandatud õppematerjalid) kokku koondatud ja leitavad HARNO veebilehel. Pärast kutseõpet puudutavate ülesannete viimist HARNOst ministeeriumisse, ei kuvata neid materjale enam HARNO ega HTMi veebilehel.

86. HARNO ja Astangu KRK koostatud juhendmaterjalid levivad tugispetsialistide võrgustike kaudu. Kuna selline info liikumine on juhuslik, ei pruugi kõik vajalikud materjalid koolides ühtmoodi kättesaadavad olla.

87. HTM selgitas Riigikontrollile, et kuna osa kutseõpet puudutavaid ülesandeid on liikunud HARNOst ministeeriumisse, ei ole HTM uut sobivat kohta materjalide kättesaadavaks tegemiseks veebis leidnud. Riigikontroll peab kahetsusväärseks, et lihtsat tehnilist laadi otsusega on juba mitmeid aastaid viivitatud.

88. Riigikontrolli soovitusel haridus- ja teadusministrile:

- Tagada kooli pidajana, et koolides hinnatakse ühtlaselt ja kvaliteetselt õpilaste toevajadust ning tugiteenused on kättesaadavad. Osta selleks vajaduse korral sisse tugispetsialistide teenust või osutada enamal määral tugiteenuseid keskselt või koostöös üldhariduskoolide tugispetsialistidega ning tagada selleks vajalikud ressursid.
- Pakkuda kooli pidajana senisest enam kutsekoolide õpetajatele ja tugispetsialistidele täienduskoolitusi, mis aitaks paremini tuvastada õpilase toevajadust ja osutada talle abi. Võtta senisest suurem roll tasemeõppe ja täienduskoolituste sisu kujundamisel ja nende pakkumisel, et koolitused arvestaks kutseõppe spetsiifikat.
- Teha kutsekoolile mõeldud ajakohased õpilase toetamist puudutavad juhend- ja õppematerjalid ühest kohast (veebilehel) kättesaadavaks.

Haridus- ja teadusministri vastus: õpilaste toevajaduse hindamise ja tugiteenuste tagamise ühtlustamiseks on koostatud juhendmaterjale ning toimuvad regulaarsed tugispetsialistide võrgustiku kohtumised. (Mõlemad tegevused on rahastatud ESF vahenditest.) Nende tegevustega jätkame.

- Tugiteenuste keskse või riigi üldhariduskoolidega jagatud osutamise võimalusi analüüsimise hariduskeskuste loomise käigus, mis eeldab üld- ja kutsehariduse tugisüsteemide regulatsioonide ühtlustamist keskkariduse tasemel. 2026. aasta lõpuks on hariduskeskuste kontseptsiooni loomise raames vastavad võimalused kaardistatud.

- Tugiteenuste kättesaadavus sõltub olulisel määral tugispetsialistide kättesaadavusest. Tugispetsialistide järelkasvu tagamiseks viib HTM ellu õpetajate järelkasvu tegevuskava ning tegevust „Haridus- ja noortevaldkonna töötajate esma- ja täiendusõpe ning järelkasv“ (HANO). Tugispetsialistide erialadel on vastuvõtuarve suurendatud 2019/2020. õppeaastast. Lisaks on loodud stipendiumi võimalus ja lähtetoetus alustavale spetsialistile. Tugispetsialistide erialadele ülikoolides on suur konkurss ning võib öelda, et neid koolitatakse piisavalt. Kooskõlas OSKA (2018) haridusvaldkonna tööjõuvajaduse uuringu prognoosidega on 2017.–2021. aastal ülikooli lõpetanud enam kui 60 magistrikraadiga eripedagoogi/logopeedi ning 40 magistriharidusega psühholoogi. OSKA (2018) tööjõuvajaduse prognoosi kohaselt on aastatel 2018–2025 hinnanguline uue tööjõuvajadus 620 tugispetsialisti: 200 logopeedi, 330 eripedagoogi, 90 psühholoogi. Seega tulenevalt tugispetsialistide kasvu- ja asendusvajadusest on perioodil 2018–2025 iga-aastaselt vaja täiendavalt ligi 80 tugispetsialisti, sh 25 logopeedi, 42 eripedagoogi ning 12 psühholoogi. Pigem on probleem, et lõpetanud ei jõua kooli, milles omakorda mängivad suurt rolli tugispetsialistide töö- ja palgatingimused. Töötingimuste kontekstis on algatatud Vabariigi Valitsuse 25.06.2009. a määruse nr 112 „Haridustöötajate ametikohtade loetelu, kus antakse kuni 56 kalendripäeva põhipuhkust, ja puhkuse kestus ametikohtade kaupa“ muutmise eelnõu, et ühtlustada kutseõppeasutuses töötava sotsiaalpedagoogi puhkus üldhariduskooli sotsiaalpedagoogi puhkuse kestusega ehk tõsta puhkusepäevade arv 42 päevalt 56-le. Samuti on algatatud Vabariigi Valitsuse 22.08.2013. aasta määruse nr 125 „Haridustöötajate tööaeg“ muutmise eelnõu, millega tagatakse, et lühendatud täistööaeg 7 tundi päevas ehk 35 tundi nädalas rakendub ka kutseõppeasutuses töötavale sotsiaalpedagoogile ja koolipsühholoogile. Ühtlasi on tugispetsialistide järelkasvu toetamiseks HTMil kavas muuta regulatsiooni selliselt, et veel õppivad tugispetsialistid saavad tugispetsialisti abina töötada. Kutsehariduse rahastusmudeli uuendamisega on kavas võimaldada kutseõppeasutustes eelarverahast tugispetsialistide palgatingimusi parandada ning täiendavaid ametikohti luua. Kutsehariduse uus rahastamismudel on kavas eelnõuks vormistada 2025. a I poolaastal (hetkel käimas arutelud koolide esindajatega) ning 2026. aasta koolide eelarve tuleb juba uue mudeli alusel.
- Alates 2024. a on meie peamiseks partneriteks täiendusõppe pakkumisel Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool. Kokku on lepitud prioriteetsed teemad, mille alusel ülikoolid täiendusõpet pakuvad. Õpetajate ja teiste haridustöötajate täienduskoolituste tellimisel on kaasav haridus üks prioriteete ning vastavaid koolitusi pakutakse. Hetkel on nende seas vähe koolitusi, mis on otseselt välja töötatud kutsehariduse spetsiifikat ja õpilaste vanuserühma arvestades, kuid koolitused sobivad siiski ka kutsekoolide õpetajatele ning nad on

osalema oodatud. HTM on ülikoolide tähelepanu vastavale kitsaskohale juhtinud ning vastavad muudatused on planeeritud 2026. aastasse. Samas kuulub erinevate õppijate toetamine, sh õppe kohandamine erinevatele õppijatele, õpetaja põhioskuste hulka, mistõttu täienduskoolituse kõrval on oluline roll esmakoolitusel ning sellel, et kutseõppeasutustes töötaksid kvalifitseeritud õpetajad. Kvalifikatsioonile vastavate õpetaja määr kutsehariduses on Haridussilma andmete alusel 85–90%. Olemuslikult ei erine õpilase toetamine üld- ja kutsehariduses ning suur osa koolitustest ja juhendmaterjalidest, mis puudutavad õpilase toetamise ja õppe kohandamise võimalusi, sobivad ühtmoodi nii üldharidus- kui ka kutsekoolides kasutamiseks.

- Õpilase toetamist puudutavad juhendmaterjalid on kättesaadavad nii Harno veebilehel kui ka Rajaleidja veebilehel, kuid tunnistame vajadust lehekülgi ja materjale regulaarselt uuendada.

Haridus- ja Teadusministeeriumil ei ole toimivat süsteemi õpilaste toetamise tulemuslikkuse seiramiseks

89. Tulemuste seire ja parenduste tegemine on möödapääsmatu osa kvaliteetsest poliitika kujundamisest ja elluviimisest. Riigikontroll uuris, kas HTMil on koolides HEV-õpilaste toetamise ja nende töölesiirdumise asjus otsuste tegemiseks, tulemuste seiramiseks ja muutuste tegemiseks olemas vajalikud andmed ja kas HTM neid kasutab. Selleks vaadati, kas õpilase toevajadus dokumenteeritakse ja kas kutsekoolidel on olemas ülevaade, millist tuge õpilased vajavad ja millises mahus.

90. Selgus, et osas koolides esineb probleeme haridusliku erivajaduse märkamise ja dokumenteerimisega. Tuvastatud haridusliku erivajaduse kohta teevad koolid EHISesse märke ning selle põhjal on võimalik teha väljavõtte, kui palju ja milliste erivajadustega õpilasi koolides on. Samas esineb praktikat, et õpilase mahajäämus tuvastatakse, kuid ei tehta selle erivajaduse kohta märget EHISesse.

91. Koolidel puudub aga võimalus pidada EHISes arvestust selle üle, milliseid tugiteenuseid vajavad ja kasutavad need õpilased, kes ei ole HEV-õpilased. Koolide enda hinnangul on tugiteenuseid vajavaid õpilasi umbes sama palju lisaks, kui neil on koolis HEV-õpilasi. Täpsemat arvestust, milliseid tugiteenuseid õpilased vajavad ja kasutavad, koolidel ja HTMil pole. Tugiteenuste arendamiseks ja ressursi planeerimiseks on aga seesugune arvestus oluline.

92. Lisaks selgus, et senine HEV-õpilastele osutatud teenuste dokumenteerimise viis ei võimalda hinnata, kas õpilane sai vajalikke teenuseid vajalikus mahus ning milline on nende kvaliteet. EHISesse tehtud kannete pealt ei ole aru saada, kas määratud tugi tähendab ka seda, et päriselt on tuge osutatud. Teisisõnu, EHISes ei ole infot teenuse vajaliku ja pakutud mahu kohta (vt ka joonis 7).

Toevajaduse dokumenteerimine

Teadmiseks, et

HTM plaanib seoses käimasoleva kutseharidus-reformiga muuta HEV-õpilase määratlust ning kaotada kutseõppes HEV-õpilase mõiste.

Muudatuse eesmärk on õppija üldine toetamine.

Allikas: Haridus- ja Teadusministeerium

Joonis 7. Erivajaduse kohta andmete kandmine EHISesse

Allikas: HTM, õppurite registri kasutusjuhend (kutse- ja kõrgharidus) (kuvatõmmis) ³⁶

93. Lisaks EHISele on koolidel võimalik teha kandeid õpilaste toevajaduse kohta õppeinfosüsteemis Tahvel (edaspidi Tahvel). Kuigi Tahvel võimaldab võrreldes EHISega teha õpilase kohta detailsemaid kandeid, kasutavad paljud koolid peale EHISe ja Tahvli veel teisi lahendusi. Pooled koolid kasutavad tugimeetmete ja toevajaduse info dokumenteerimiseks muid rakendusi (nt MS Excel või Word). Samas on ka koole, kes talletavad infot vaid paberdokumentidel.

94. HTM alustas 2018. aastal koostöös kutsekoolide tugispetsialistidega Tahvli arendamise projekti³⁷, et luua Tahvlisse tugiteenuste dokumenteerimiseks ja haldamiseks ühtne õpilase ankeet või nn rakendusplaan. See võimaldaks igal tugispetsialistil (psühholoog, eripedagoog, sotsiaalpedagoog), rühmajuhatajal ja õpetajal õpilase kohta andmeid sisestada ja vaadata ning vajaduse korral infot teiste spetsialistidega hõlpsasti jagada. Rakendusplaani käikulaskmise kava on tänini ebaselge ning tugiteenuste dokumenteerimine on koolides jätkuvalt ebaühtlaselt korraldatud.

Järelevalve ja kvaliteedihindamine

95. HTM kinnitas, et saab ülevaate osutatud tugiteenuste mahu ja sisu kohta nii järelevalve kui ka Eesti Hariduse Kvaliteediagentuuri (HAKA) kvaliteedihindamiste kaudu. Auditeeritud perioodil (2019–2023) oli HTM kutsekoolides järelevalvet teinud vähe. Alles 2022/2023.–2023/2024.

³⁶ Lehte külastatud 29.11.2024, HTMi tehtud viimane lehe uuendus 28.11.2024.

³⁷ Tugiteenuste haldust puudutavad arendustegevused toimusid õppeinfosüsteemis Tahvel perioodil august 2018 kuni mai 2020. Vt lähemalt [ÕIS2 projekti veebilehelt](#).

õppeaastal algatati kaheksa järelevalvet, mis keskendusid eestikeelsele õppele üleminekule ja mille raames käsitleti ka õpilaste toetamise teemasid. Samas ei ole ministeerium seadnud tugiteenuste kättesaadavuse ja kvaliteedi hindamiseks tulemusnäitajaid.

96. Järelevalvet tehti peamiselt Tallinnas ning Ida-Virumaal asuvate kutsekoolide üle, kus tuvastati mitmeid olulisi puudujääke tugiteenuste korraldamisel, dokumenteerimisel jm.³⁸ Enamik kutsekoole asub Tallinnast väljaspool, tugiteenuste üle ei ole neis järelevalvet toimunud (v.a Valgamaa Kutseõppekeskuses 2024. aasta sügisel).

97. Kutseõppeasutuste kvaliteedihindamise üheks kohustuslikuks kriteeriumiks on õppijate toetamiseks loodud tugiteenused ja nende kättesaadavus. Viimaste aastate kvaliteedihindamiste kokkuvõtetes on HAKA mitme kutsekooli tugisüsteemide korraldust tunnustanud, olulisi kitsaskohti ei ole märkinud. Näiteks 2023. aastal oli kolmandikus hindamisotsustest õppijate toetamine välja toodud kooli tugevusena ja mitte ühelgi korral parendusvaldkonnana. Sellest järeldeb HAKA, et õppijate toetamisega on hinnatud õppekavarühmades kõik korras või isegi hästi.³⁹

98. Samas täheldas Riigikontroll, et HAKA hindamisaruannetes on tugisüsteemide toimimist ja teenuste kättesaadavust hinnatud erineva põhjalikkusega sõltuvalt sellest, millised õppekavarühmad parajasti on vaatluse all või millised eksperdid on hindamiskomisjoni kaasatud. See tähendab, et hindamisaruannete sisukus on olnud kõikum.

99. Lisaks on HAKA hindamiste tulemused mõneti vastuolus samal perioodil läbiviidud HTMi järelevalvete tähelepanekutega. Samuti ei ühti HAKA tulemused ka koolide tugispetsialistide hinnangutega tugiteenuste kättesaadavuse kohta (vt p-d 60–64). Seepärast leiab Riigikontroll, et tugisüsteemide toimimise ja teenuste kättesaadavuse hindamine vajab ühtlustamist.

100. Nende tähelepanekute põhjal on Riigikontroll seisukohal, et HTMil ei ole hetkel toimivat tulemuslikkuse hindamise süsteemi, mis annaks õpilaste toetamise kohta objektiivse ülevaate.

101. Riigikontrolli soovitused haridus- ja teadusministrile:

- Luua võimalus EHISE õppurite registris eristada rakendatavaid ja vajatavaid tugimeetmeid ning ühtlustada koolides õpilaste toevajaduse dokumenteerimise viis.

Teadmiseks, et

kutseõppe kvaliteedi hindamist teevad koolivälised sõltumatud hindajad sisehindamise põhjal ning see toimub vähemalt üks kord kuue aasta jooksul.

Selle käigus hinnatakse õppekasvatustöö toimivust ja jätkusuutlikkust, mh õppekavaarenduse, õppimise ja õpetamise, eestvedamise ja juhtimise ning ressursside kasutamise toimivust ja jätkusuutlikkust.

Allikas: kutseõppeasutuse seadus, § 14¹

³⁸ Üks järelevalve toimus ka Järvamaa Kutsehariduskeskuses, kuid õpilaste toetamist selles ei käsitletud.

³⁹ Kutsehariduse kvaliteedi hindamine 2023. Tulemused ja õppetunnid, lk 13.

- Kooli pidajana seada vajalikud tugiteenuste tulemuslikkuse näitajad ning tagada tugiteenuste kättesaadavus koolides.

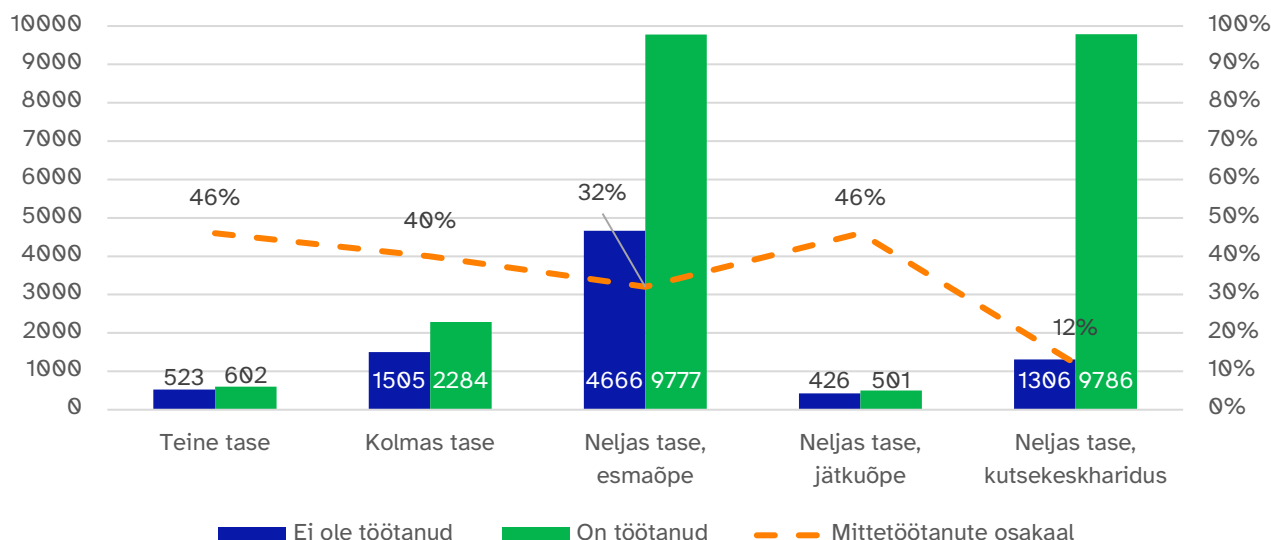
Haridus- ja teadusministri vastus: nagu osundatud auditi punktis 91, on kehtiva seadusandluse järgi koolil kohustus EHISesse märkida haridusliku erivajadusega õpilastele osutatavad tugiteenused ja -meetmed, kuid seda on kavas muuta. HTM on valmistanud ette uue määruse „Kutseõppeasutuses õpilase arengu ja õppimise toetamise tingimused ja kord“ eelnõu, mis vastuvõtmisel asendab senise määruse „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Üks põhilisi kavandatavaid muutusi seisneb toevajaduse tuvastamise alustes ja korras – kui kehtivas määruses on tugimeetmete võimaldamine seotud eelneva haridusliku erivajaduse tuvastamisega, siis uue määruse eelnõu haridusliku erivajaduse tuvastamist ei eelda. Õpilase toevajaduse tuvastamine ja tugimeetmete määramine muutub paindlikumaks ja kiiremaks, kuna lähtub õppijast ja tema akuutsetest vajadustest, mitte õigusaktis piiritletud erivajaduste loetelust ja sellele loetelule vastavuse hindamisest. Samuti on muudatusega peetud silmas, et meditsiinilised diagnoosid on vaid üks sisend hindamaks, millist tuge vajab isik õppe kontekstis. Tavapärasest erineva õppimise ning õppe kohandamise võimaluste osas omavad pädevust eelkõige õpetajad koostöös kooli tugispetsialistidega. Eelnevast tulenevalt on kavas muuta ka tugiteenuste ja -meetmete märkimist EHISes – hariduslikku erivajadust enam ei märgita ning tugimeetmete puhul eristatakse vajatavaid ja rakendatavaid tugimeetmeid.

Punktis 94 osundatud rakendusplaani vorm, mille eesmärgiks on ühtlustada tugiteenuste dokumenteerimist, on välja töötatud ja kutseõppeasutustele kättesaadavaks tehtud. Tahvli keskkonnas on tehniliselt võimalik andmeid vastavalt vormile sisestada ning osa koole on seda ka teinud. 2024. aasta lõpus tutvustati tugispetsialistide võrgustiku kohtumisel rakendusplaani Tahvlisse sisestamise võimalusi, misjärel on vastav praktika koolides ka rohkem levinud. Edaspidi on kavas rakendusplaani sisestamise moodulit Tahvlis edasi arendada ning koostada ka vastav kasutusjuhend.

Kutsekooli lõpetajate töölesiirdumine

102. Riigikontroll analüüsis ülevaate saamiseks 2019.–2023. aastal kutsekoolide lõpetanute tööle siirdumist kutseõppe tasemete kaupa ning HEV- ja tavaõpilaste seas (joonis 8). Selgus, et suur osa teise (46%) ja kolmanda (40%) taseme lõpetajatest ei ole töötanud pärast lõpetamist mitte ühtegi päeva. Neljanda taseme – kutsekeskhariduse – omandanutest enamik oli läinud tööle, vaid 12% ei ole töötanud.

Joonis 8. Tööle siirdumine kutseõppe tasemete kaupa 2019.–2023. aastal lõpetanute seas

Allikas: Riigikontroll, EHISE ja TÖRi andmed

103. Lisaks sellele, et teise taseme lõpetajatest leiab töökoha vähem, rakenduvad nad tööturul ka rohkem lühiajaliselt kui teiste tasemete lõpetajad. See tähendab, et teise taseme lõpetajate hulgas oli kõige enam neid, kelle pikim töökohas töötamise aeg oli alla 30 päeva. Ka HEV- ja tavaõpilaste võrdluses oli HEV-õpilaste hulgas rohkem neid õpilasi, kes olid töötanud ainult lühikest aega.

104. Kuigi HEV- ja tavaõpilaste osakaal ei erine kuigi palju selles rühmas, kes ei ole üldse töötanud, on siiski töökoha leidnud HEV-õpilased pärast lõpetamist olnud ajaliselt vähem tööga hõivatud. Loe põhjalikumat ülevaadet analüüsi tulemustest aruande lisast A.

Õppekavade avamisel ei ole arvestatud tööjõuvajaduse prognoose

105. Õppekavade avamisel tuleb arvestada tööjõuvajaduse ja tööturu trendidega. Riigikontroll uuris, kas ja kuidas on kutseõppes arvestatud õppekavade avamisel tööjõuvajaduse prognoosidega. Õppekavade avamisel tööturu vajaduste ja arenguga arvestamine on oluline, et HEV-õpilased leiaks pärast kooli lõpetamist paremini töökoha (vt ka p 135).

106. HTM saab infot tööjõuvajaduse prognoosi kohta SA Kutsekoda koostatud **OSKA** uuringutest, mis annavad kõiki majandussektoreid läbivalt infot selle kohta, kuidas muutuvad töö sisu ja selle tegemiseks vajalikud oskused järgmise viie kuni kümne aasta jooksul. OSKA uuringud on mõeldud sisendiks karjääriteenuste pakkumisel ning kutse- ja kõrgkoolides õppekohtade kavandamisel.

107. OSKA uuringute ja kutseõppeasutuste nõunike kogude kaudu on HTMil võimalik võtta arvesse piirkondlikku tööjõuvajadust. Koolitus- tellimuse ning tegevustoetuse kaudu on HTMil võimalik suunata koole avama õppekavasid, mis on vastavuses tööjõuvajadusega.

Teadmiseks, et

SA Kutsekoda on HTMi haldusalas olev asutus, mille asutajaliikmete hulgas olid Eesti Ametiühingute Keskliit, Teenistujate Ametiliitude Organisatsioon, Eesti Tööandjate ja Tööstuse Keskliit ning Eesti Kaubandus-Tööstuskoda.

OSKA – SA Kutsekoja oskuste ja tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem.

Allikas: SA Kutsekoda põhikiri

Teadmiseks, et

kutsekoolide juures tegutsevad kutseõppe-asutuste nõunike kogud, kus peavad olema:

- kooli pidaja;
- vajaduse korral kooli tegevusega seotud ministeerium või riigi-asutus;
- kohalike omavalitsuste liit või kooli asukohajärgne kohalik omavalitsus;
- koolis õpetavate kutse- ja erialaga seotud tööandjate või töötajate (teenistujate) registreeritud ühingud ja kutseühingud;
- Eesti Töötukassa.

Allikas: kutseõppeasutuse nõunike kogu moodustamise ja tegutsemise kord, § 3 lg 2

Teadmiseks, et

HTM tellis 2024. aastal kutsekeskhariduse õppekavade rakendamise analüüsi, et teada saada, miks ei vasta kutsekeskhariduse sisu ja korraldus õppijate ning tööandjate ootustele. Lisaks kavatseb HTM tellida teise ja kolmanda taseme õppekavade uuringu, et saada teada tööandjate ootusi kutseõppe lõpetanute suhtes.

Allikas: Haridus- ja Teadus-ministeerium

108. HTM ei ole neid hoobasid kasutanud ja on võimaldanud kutse-koolidel avada õppekavasid kooli enda eelistuste kohaselt. Koolid on õppekavade avamisel lähtunud sageli näiteks varasema kogemuse ja kompetentsi olemasolust, samuti avanud õppekavasid, millega seotud kulud on väiksemad. See on tekitanud olukorra, kus mõnes õppekava rühmas (nt aiandus) ületab koolitatute hulk tööturu vajadusi isegi 1000%.

109. HTM selgitas Riigikontrollile, et seni ei ole kutseharidusvaldkonnas koolitustellimusi tehes arvestatud OSKA uuringute prognoosiga, kuna OSKA raportides on esitatud põhikutsealad, mis on seotud hulga erinevate kutsehariduse ja kõrghariduse õppekavadega. See tähendab, et töøjõuvajaduse kasvu või kahanemist ei saanud vaadelda kutse-hariduse õppekavade kaupa. Auditiaruande koostamise ajal (2024. a sügisel) on HTM koostöös SAgA Kutsekoda asunud seda küsimust lahendama.

110. HTM plaanib ka riikliku tegevustoetuse muutmist, et koolid avaksid õppekavasid vastavalt tööturu vajadustele. Koolidele jääb õigus õpetada ka nende õppekavade erialasid, mille puhul toimub praegu ülekoolitamine. Koolidel tuleb aga otsustada, kas nad hakkavad õpet pakkuma tasulise taseme- või täiendõppena.

111. Kirjeldatud tähelepanekute põhjal on Riigikontroll seisukohal, et HTM ei ole kutsekoolidele koolitustellimusi esitades ning tegevustoetust eraldades taganud kutseõppe pakkumise vastavust tööturu vajadustele. See võib olla ka üks põhjus, miks paljud HEV-õpilased ei ole tööturul piisavat rakendust leidnud.

112. Riigikontrolli soovitus haridus- ja teadusministrile:

koordineerida õppekavade avamist ning kutseõppe pakkumise mahtu üle Eesti – arvestada õppekavade avamisel tööturu vajadusi, andes koolidele tegevustoetuse käskkirjas muu hulgas suunised, millistes õppekavarühmades ja õppevormides tuleb vastuvõttu vähendada või suurendada. Seal hulgas suunata õpetama teise ja kolmanda taseme õppekava järgi õppijaid enamal määral töökohapõhise õppe vormis, et HEV-õpilased leiaks tööturul paremini rakendust.

Haridus- ja teadusministri vastus: õppekavade avamiseks loa andmisega tegeleb kutsehariduse õppekavade liigitamise ja nõuetele vastavuse hindamise komisjon, kes lähtub oma otsustes OSKA raportitest. Alates 2024. aastast tuuakse haridus- ja teadusministri kutseõpet korraldavate õppeasutuste tegevustoetuse komponentide ja koolituskohtade loomise ülesannete käskkirjas välja selged suunised tööturu vajadustest lähtuvalt avatud õppekavadel koolituskohtade kavandamiseks. Ühtlasi on piiratud õppepakkumist õppekavarühmades, mille lõpetajaid tööturg sellisel määral ei vaja. Samuti on käskkirjas välja

toodud vajadus pakkuda õpet toevajadusega õppijaile ja 2. ning 3. taseme õppekavadel.

Töökohapõhise õppe vormis õppe pakkumisel on keskne roll tööandjatel. Koolidel on valmisolek senisest rohkem töökohapõhist õpet pakkuda, kuid ilma tööandjate panuseta pole see võimalik. HARNO-l on ettevalmistamisel uuendatud kursused töökohapõhise õppe töökoha juhendajatele, mida hakatakse pakkuma käesoleva aasta jooksul. Tööandjate valmisolekut erivajadusega inimeste värbamiseks saavad mõjutada Sotsiaalministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Kutsekoolides ei ole töölesiirdumise toetamine hästi rakendunud

113. Kooli ülesanne on HEV-õpilastele kutseõppeks tingimuste loomiseks kaasata vajadust mööda kooli pidaja, riigiasutused ja õpilase elukohajärgne kohalik omavalitsus, ettevõtete esindajaid ja teisi koostööpartnereid.⁴⁶ Riigikontroll uuris, kas kutsekoolid teevad koostööd väliste osapooltega, et toetada HEV-õpilasi kutseõppes ja tööturule siirdumisel.

114. Riigikontrollil oli kavas individuaalsete karjääriplaanide kaudu välja selgitada, mida kutsekoolid teevad HEV-õpilaste töölesiirdumise toetamiseks ehk millistest tegevustest tugi koosneb. Karjääriplaanide puudutavate andmete puudumise tõttu ei olnud seda võimalik teha.

115. Selgus, et individuaalse karjääriplaani koostamist kui HEV-õpilaste tugimeedet rakendatakse vähe (viimasel aastal 4%-le HEV-õpilastest, vt ka p 63). Kuna individuaalset karjääriplaani ei kanta EHISesse, sest puudub vastav tehniline lahendus, siis ei ole ka teada, milliseid tegevusi need sisaldavad.

116. Koolid selgitasid, et individuaalse karjääriplaani koostamist rakendatakse vähe, kuna koolides puudub karjäärispetsialist või koostavad õpilased enesele ise karjääriplaani mooduli „Õpitee ja töö muutuv keskkonnas“ raames. Samas, HEV-õpilase koostatud karjääriplaan ei ole siiski sobilik viis, et asendada vastavat tugimeedet.

117. Alates 2019. aastast osutab üldhariduskoolidele karjääriteenuseid Eesti Töötukassa (edaspidi töötukassa). Töötukassa kutsekoolidele karjääriteenuseid sarnaselt üldhariduskoolidega kindla õppeprogrammi järgi ei osuta. Töötukassa selgitas, et karjääriteenuste osas tehakse koostööd kõigi kutsekoolidega: iga maakonna karjäärispetsialist suhtleb koolidega, selgitab välja, milliseid karjääriteenuseid on vaja ja kui palju.

118. Samas on koostöö olemus ning ulatus piirkonniti erinev ja sõltub sellest, kas ja mil määral kool soovib töötukassat kaasata. See tähendab,

⁴⁶ Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 3 lõiked 3–5.

Individuaalsete karjääriplaanide koostamine

Teadmiseks, et

2024. aastal sõlmis HTM Eesti Töötukassaga uue kokkuleppe, mille järgi peab töötukassa teenuse planeerimisel arvestama, et esimesel aastal jätab kutsekooli pooleli 20% õppuritest ja need noored peavad saama töötukassalt individuaalselt tuge.

Allikas: Riigikontrolli intervjuu HTMiga, 13.11.2024.

Haridus- ja sotsiaalsüsteemi koostöö

Teadmiseks, et

Eesti Töötukassa pakub vähenenud töövõimega inimestele ja nende tööandjatele mitmeid toetusmeetmeid:

- [toetatud tööerakendamine](#);
- [tööalane rehabilitatsioon](#);
- [kogemusnõustamine](#);
- [tööalane abivahend](#);
- [tugiisikuuga töötamine](#);
- [töökoha kohandamine](#);
- [sotsiaalmaksu hüvitamine](#);
- [palgatoetus](#).

Allikas: Eesti Töötukassa

et koolid peavad olema koostöö kujundamisel teadlikud kõigist töötukassa pakutavatest võimalustest, et olla nn tark tellija.

119. HEV-õpilaste toetamine nii õpingute jätkamiseks kui ka tööle siirdumiseks toimub haridus- ja sotsiaalsüsteemi ristumiskohas, kuid siiani ei ole kahe süsteemi koostöö olnud optimaalne. Sellele probleemile on viidatud juba HTMi 2022. aastal tellitud uuringus „Hariduslike erivajadustega õpilaste üleminekute toetamine sujuvaks liikumiseks haridustasemetest ja -liikide vahel ning tööturule“.

120. HEV-õpilased võivad sihtrühmana osaliselt kattuda ka vähenenud töövõimega inimeste rühmaga, kes on töötukassa sihtrühm ja kellel on õigus saada töötukassa teenuseid. Mitmed vähenenud töövõimega inimestele suunatud töötukassa teenused võiksid HEV-õpilastele olla praktikakoha leidmisel või töölesiirdumisel abiks, kuid HEV-õpilased ei pruugi neid teenuseid näiteks teadmatuse tõttu saada.

121. Praegu ei toimu HTMi ja töötukassa ning teiste asutuste vahel koostöö selliselt, et HEV-õpilasi suunataks vajaduse korral minema ka oma töövõimet hindama, et saada töötukassa teenuseid.

122. Riigikontrolli soovitused haridus- ja teadusministrile:

- Sõlmida HEV-õpilaste töölesiirdumise toetamiseks Eesti Töötukassaga selge kokkulepe kutsekoolide õpilastele karjääriteenuste pakkumiseks, nii nagu see on praegu korraldatud üldhariduskoolide õpilastele.
- Tagada, et kõigile HEV-õpilastele rakendatakse tugimeedet ja koostatakse individuaalne karjääriplaan.
- Haridus- ja sotsiaalsüsteemi koostöö parandamiseks leppida Sotsiaalministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooni-ministeeriumiga kokku, kuidas ja kelle vastutaval eestvedamisel toimub juhtumikorralduslik töö õpilase tööturule jõudmise toetamisel. Sealhulgas leppida kokku juhtumikorralduslikuks tööks vajamineva andmevahetuse ulatus.

Haridus- ja teadusministri vastus: kehtiva tööturumeetmete seaduse järgi on tööturumeetmete, sh karjääriteenuste pakkumine töötukassa kohustus, mistõttu jääb ebaselgeks, miks on kutsekoolide õpilastele karjääriteenuste pakkumiseks tarvis sõlmida riigi tasandil eraldi kokkuleppeid. Tulenevalt kutseõppeasutuse seaduse § 3 lg 2 p-st 2 on kutseõppeasutusel kohustus tagada õpilasele karjääriteenuste kättesaadavus, mis tähendab, et kooli kohustus on õpilasi vastavatest töötukassa teenustest teavitada ning võimaldada koostöös töötukassa kohaliku osakonnaga õpilastel teenustest osa saada. Samuti on koolil võimalus karjääriteenuste kättesaadavuse tagamiseks võtta tööle karjäärispetsialist. HTM leiab, et vastavad regulatsioonid on koolide ja

töötukassa ülesannete määratlemisel piisavalt täpsed ja samas võimaldavad kohalikul tasandil paindlikult kokkuleppeid sõlmida.

Riigikontrolli kommentaar: karjääriteenused peavad õpilastele olema pidevalt kättesaadavad. Üks võimalus selleks on teha koostööd Eesti Töötukassaga. Riigikontroll pidas soovitusena silmas vajadust lahendada olukord, kus koostöö karjääriteenuste pakkumisel sõltub sellest, kas ja mil määral kool soovib ja oskab töötukassat kaasata. Oluline on, et kutsekoolid oleksid nn teadlikud tellijad ja neil oleks selge, mis tüüpi tuge töötukassa kutsekoolide õpilastele pakkuda saab.

Individuaalse karjääriplaani koostamine on uues õpilaste toetamise määruse eelnõus tugimeetmete loetelust välja jäetud, sest see on osa karjääriteenustest, millele on õigus kõikidel õpilastel, mitte ainult tuge vajavatel õpilastel. Karjääriplaani koostavad õpilased endale õpingute käigus ise, koolipersonali ning vajadusel töötukassa karjääri-spetsialistide toel.

Riigikontrolli kommentaar: Riigikontrolli hinnangul ja uuringutele toetudes on individuaalne karjääriplan väga oluline kutsekoolide õpilaste tööturule siirdumise toetamise meede. Riigikontroll juhib tähelepanu, et kõik õpilased ei ole võimelised endale ise head karjääriplaani koostama. Oluline on, et tugispetsialistide ja töötukassa karjäärispetsialistide ja vajaduse korral omavalitsuste sotsiaaltöötaja tugi õpilastele oleks kindlustatud.

Haridus- ja Teadusministeeriumis on koostamisel lähteülesanne uuringu „Teise ja kolmanda taseme kutseõppe õpiteekondade analüüs“ läbiviimise teenuse hankeks, et välja selgitada 2. ja 3. taseme kutseõppe õpilaste õppimist ning õpingute järel tööle asumist või edasiõppimist soodustavad ja takistavad asjaolud, mis on seotud eeskätt õppe sisu, mahu, vormi ja korraldusega, aga ka vajaliku toe pakkumisega ning võimaldaks analüüsi põhjal anda soovitusi õppekavade arendamiseks, poliitikakujundajatele ja ka sisendit parendusteks koolipidajatele ning õppeasutustele. Analüüsi tulemuste tähtaeg on 2026. aasta I kvartal.

Koostöös Sotsiaalministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga otsitakse lahendusi õpilaste tööturule jõudmise toetamisel ning ühtlasi ootame vastavat sisendit ka tellimisel oleva uuringu analüüsist.

Praktika sooritamist saab teha tööandjatele atraktiivsemaks

123. Sõltuvalt õppevormist on praktika osakaal õppekavas erinev. Praktikakoha leidmine toimub kooli eestvedamisel õpilase, kooli ja praktikakoha koostöös.⁴¹ Praktikakohtade leidmisega töötukassa koole

⁴¹ Praktika korraldamise ning läbiviimise tingimused ja kord, § 2.

Teadmiseks, et

praktika on õppekava osa, mille ajal õpilane täidab töökeskkonnas juhendaja juhendamisel kindlate õpieesmärkidega töö- ja õppeülesandeid.

Allikas: kutseõppeasutuse seadus, § 30

Tööandjate nägemus praktikakoha pakkumisel

ei abista, selleks peab kutsekool tegema koostööd erialaliitudega, kelle esindajad on kutsekoolide nõunike kogudes.⁴²

124. Veidi enam kui pooltes koolides (n = 15) toimubki praktikakoha leidmine peamiselt kooli eestvedamisel. Praktikakohti otsitakse õpilase elukoha lähedalt ning koolipoolne praktikajuhendaja külastab praktika vältel iga HEV-õpilase praktikakohta vähemalt ühel korral.

125. Vähem kui pooled koolidest (n = 11) hindavad, et praktikajuhendajatel on vajalik ettevalmistus HEV-õpilaste praktika korraldamiseks ja samasugune oli hinnang koostööpartneri ettevalmistuse kohta. Vähem kui pooltes koolides (n = 10) koostab praktikajuhendaja igale HEV-õpilasele individuaalse praktikakava.

126. Pooltes koolides (n = 13) on välja kujunenud koostööpartnerite võrgustik, kus HEV-õpilased saavad praktikat sooritada. Koolid tunnistasid, et HEV-õpilastel on keeruline leida praktikakohta ettevõttes ning õpilased läbivad praktika enamjaolt koolis. Viimasel juhul õpilane küll lõpetab kooli, kuid reaalselt töökogemust avatud tööturul tal ei teki.

127. Riigikontroll uuris ka tööandjate hoiakuid praktikandi tööle võtmisel. Praktikandi võtmisel tekib tööandjale alati lisakulu, sest tema juhendamine nõuab töötajalt lisaaega, mida haridussüsteem ei hüvita. Ettevõtjad on võtnud selle kulu enda kanda lootuses leida tulevikus vajalikku tööjõudu. Ent tööandjale võib täiendav kulu tekkida ka töötervishoiu ja tööohutuse seaduse nõuetest, mille kohaselt on tööpraktika võrdsustatud töösuhtega⁴³ ning tööandjal tuleb praktikandile korraldada tervisekontroll ja tagada isikukaitsevahendid.

128. Seaduse järgi võib osa töökohtade puhul teha tervisekontrolli esimese nelja kuu jooksul, praktikasuhe võib enne kohustuse tähtaega lõppeda. Samas tuleb teatud ohuteguritega kokkupuutumisel töötaja tervisekontroll teha enne tema tööle lubamist.⁴⁴ Sellisel juhul võivad tööandjad olla n-ö alalhoidlikud ehk pakkuda praktikakohta pigem siis, kui nad näevad, et neil on samale inimesele pärast praktika lõppu võimalik pakkuda reaalselt töökohta.

129. Oluline on tähele panna, et õpilased võivad juba koolis praktiliste oskuste omandamise käigus kokku puutuda samade ohuteguritega nagu ettevõtetes. Kooli ülesanne on tagada õppijate vaimne ja füüsiline turvalisus ning tervise kaitse.⁴⁵ Sestap võiks õpilased tervisekontrolli läbida koolis. Muu hulgas lubaks see varakult tuvastada võimalikke õpitaval erialal töötamise takistusi (nt daltonismi ehk värvipimeduse

⁴² Eesti Töötukassa, intervjuu 07.10.2024.

⁴³ Töötervishoiu ja tööohutuse seadus, § 1 lg 3 p 2.

⁴⁴ Töötervishoiu ja tööohutuse seadus, § 13¹ lõiked 6 ja 7.

⁴⁵ Kutseõppeasutuse seadus, § 3, lg 2 p 7.

korral ei näe lugeda teatud skeeme või epilepsiahaigel võib köögis töötamine olla ohtlik).

130. Lisaks on tööandjatel küsimus, kes peab katma praktikandi tööriiete ja isikukaitsevahenditega seotud kulud. Kui kool tagaks praktika ajal õpilasele isikukaitsevahendid, vähendaks ka see tööandjate kulutusi praktikakoha pakkumisel. Ettevõtjate kinnitusel on viimati mainitud aspektid vähe tähelepanu saanud, kuid need võivad olla oluliseks takistuseks noorte praktikale võtmisel.

131. Riigikontrolli soovitus haridus- ja teadusministrile: teha enne õpingute alustamist kutsekoolide õpilastele tervisekontroll nendel erialadel, kus ta puutub kokku ohuteguritega, mille puhul töötervishoiu ja tööohutuse seaduse järgi tuleb läbida tervisekontroll juba enne ohuteguritega kokkupuutumist. Ühtlasi teha Sotsiaalministeeriumile ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ettepanek, et see tervisekontroll võimaldaks asendada kohustusliku tervisekontrolli, mille tööandja peab korraldama enne, kui õpilase praktikale lubab, kui töökeskkonna ohutegurid ja töö laad on sama.

Haridus- ja teadusministri vastus: käesoleva soovitus rakendamise eelduseks on õigusanalüüsi läbiviimine, et kas ja kuidas oleks kooskõlas igaühe õigusega haridusele reeglid, mis enne õpingute alustamist kutsekoolides nõuaks õpilastelt tervisekontrolli läbimist. Pärast analüüsi on alles võimalik kaaluda, kas vastav soovitus on mõistlik ja tulemuslik lahendus praktikaettevõtete leidmiseks, kas selline ressurss on võimalik leida või on riigil võimalik olukorda parendada alternatiivsete lahendustega. Kuid oleme koolidele andnud soovitusi nii õppekavade reklaamimisel kui ka vastuvõtul tuua välja, millised ohud on vastaval erialal ja millega peab vastaval erialal arvestama (füüsiline vorm, erinevad allergiad, müra taluvus jne.).

Töökohapõhise õppe korraldamisel on koolid passiivsed

132. Kutseõppeasutustes jaguneb õppevorm statsionaarseks ja mittestatsionaarseks õppeks. Statsionaarne õpe jaguneb omakorda koolipõhiseks ja töökohapõhiseks õppevormiks. Töökohapõhise õppevormi puhul on praktika osakaal vähemalt kaks kolmandikku õppekava mahust.⁴⁶ Riigikontroll uuris, kui palju rakendavad koolid töökohapõhist õpet.

133. Töökohapõhise õppe korraldamisel on koolid passiivsed ning ootavad, et selle korraldamise initsiatiiv tuleks tööandjalt. Tööandjad ei pea formaalse tasemeõppe korraldamist prioriteetseks, töötaja koolitamine mitteformaalse õppe kaudu nõuab neilt vähem ressursi.

⁴⁶ Kutseõppeasutuse seadus, § 28.

Tööandjad on huvitatud formaalsest tasemeõppesist siis, kui seadus nõuab ametikohal töötamiseks kindla tasemeõppega väljaõpet.

134. Samas arvavad osapooled (koolid, tööandjad, HTM), et teise ja kolmanda taseme ning HEV-õpilaste kutsehariduse omandamist ja töölesiirdumist toetaks just töökohapõhise õppevormi rakendamine. Kuid töökohapõhises õppevormis õppis vaatlusperioodil vaid 29 HEV-õpilast kolmest erinevast koolist ning kõik need õpilased olid kolmanda taseme kutseõppes.

135. Riigikontrolli soovitus haridus- ja teadusministrile: korraldada kutsekoolides õpet nii, et seniseid teise ja kolmanda taseme õppekavasid pakutaks enamal määral töökohapõhise õppe vormis, et HEV-õpilased leiaks tööturul paremini rakendust.

Haridus- ja teadusministri vastus: töökohapõhise õppe vormis õppe pakkumisel on keskne roll tööandjatel. Koolidel on valmisolek senisest rohkem töökohapõhist õpet pakkuda, kuid ilma tööandjate panuseta pole see võimalik, kuna töökohapõhises õppes peab õppiija saama tasu vastavalt oma tööpanusele. Tööandjate valmisolekut erivajadusega inimeste värbamise osas saavad mõjutada Sotsiaalministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.

Tugimeetmete rahastamine

136. Tavaõpilastele pakutavat õpet on sageli vaja kohandada, et see vastaks HEV-õpilase individuaalsetele vajadustele. Lisaks võivad HEV-õpilased vajada tavaõpilastega võrreldes suuremas matus tugispetsialistide teenuseid. HEV-õpilaste toetamine on seega kulukam ja seetõttu eraldatakse riigieelarvest nii üldhariduskoolides kui ka kutsekoolides õppiva HEV-õpilase toetamiseks võrreldes tavaõpilasega rohkem raha.

137. Riigikontroll uuris, kas tugimeetmete rahastamine toimub üldharidus- ja kutsekoolides sarnaselt. Täpsemalt:

- kas kutsekoolis õppiva HEV-õpilase toe rahastamisel on arvestatud toe pakkumise tegelike kulude, s.t perioodil 2019–2023 toimunud õpetajate ning tugispetsialistide palgakasvuga;
- kas kutsekoolis õppivale HEV-õpilasele vajaliku toe pakkumiseks eraldatakse riigieelarvest toetust ligikaudu samas ulatuses, kui seda tehakse üldhariduskoolis õppiva HEV-õpilase puhul.

HEV-õpilaste toe rahastamisel kutseõppes ei arvesta Haridus- ja Teadusministeerium tegelike kulude kasvu

138. Kaasava hariduse põhimõtete rakendamiseks ja õpilastele vajalike tugiteenuste osutamiseks muudeti 2018. aastal põhikooli- ja gümnaasiumiseadust. Seejuures suurendati toetust, mida riigieelarvest

Teadmiseks, et

näiteks Islandil on HEV-õpilase toetamisega seotud kulu võrreldes tavaõpilasega hinnatud isegi 10 korda suuremaks.

Allikas: [Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava haridus- korralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus](#). Eesti Rakendusuuringu Keskus CentAR, 2014

Teadmiseks, et

munitsipaalüldhariduskoolide pidajatele (omavalitsused) eraldatakse riigieelarve toetusfondist sihtotstarbelist toetust, mille jaotamisel tuginetakse Vabariigi Valitsuse asjakohasele määrusele.

Riigikoolide (sh riigigümnaasiumite) rahastamisel ja riigieelarvest erakoolidele toetuse eraldamisel on kulude arvestamine sarnane.

Allikas: põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, § 82 lg 9 ja erakooliseadus, § 22 lg 2

Teadmiseks, et

gümnaasiumis õppiva tõhusatut tuge vajava õpilase eest on õpetaja tööjõukulu toetus 2,7 korda ja erituge vajava õpilase eest 4 korda suurem kui tavaõpilase toetus.

Tegevuskulutoetus tuge vajava õpilase eest on vastavalt 1,7 ja 4 korda suurem kui tegevuskulu aastane piirmäär õpilase kohta.

Allikas: Vabariigi Valitsuse 06.02.2015. a määrus nr 16, lisa 1

Teadmiseks, et

2018. aastani kehtinud määruse järgi rahastati kõrgema määraga mõõdukat ja põhjalikku tuge vajavate õpilaste õpet ning tugiteenuste rahastamisel arvestati, et

- üldist tuge vajab 35% alla 20-aastastest keskhariduseta õpilastest, iga 50 tuge vajava õpilase kohta luuakse üks tugispetsialisti ametikoht;
- mõõdukat pedagoogilist sekkumist vajavate HEV-õpilaste puhul on vajalik tugispetsialisti ametikoht 25 õpilase kohta;
- põhjalikku pedagoogilist sekkumist vajavate õpilaste puhul luuakse tugispetsialisti ametikoht 10 õpilase kohta;
- tugispetsialisti töötasu määr on 1100 eurot kuus.

Allikas: Vabariigi Valitsuse 21.12.2017. a määrus nr 197, § 2

eraldatavat HEV-õpilaste eest üldhariduskoolide pidajatele (edaspidi üldhariduskooli rahastusmudel).

139. 2018. aastast on üldhariduskooli rahastusmudelil kasutusel koefitsiendid, mille alusel makstakse tavaõpilasega võrreldes HEV-õpilase eest suuremat toetust, millest katta õpetajate tööjõukulusid, ning täiendavalt ka tegevuskulutoetust, et katta tugispetsialistide tööjõukulusid ja muid toe rakendamisega seotud kulusid. Koefitsiendid lubavad rahastamisel arvestada õpetajate ja sellest tulenevalt ka tugispetsialistide palga ja muude kulude suurenemisega (vt vasakkast).

140. Samaaegselt põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega uuendati 2018. aastal ka Vabariigi Valitsuse määrust „Kutseõppeasutuse tegevustoetuse põhimõtted ning nende rakendamise kord“ (edaspidi kutseõppe rahastusmudel).⁴⁷ Selle kohaselt on sõltuvalt eesmärgist kasutusel järgmised koefitsiendid:

- selleks et tagada tugiteenuste üldine kättesaadavus, korrutatakse alla 20-aastaste keskhariduseta õpilaste arv koefitsiendiga 123,63;
- selleks, et tagada tugiteenused õpilastele, kellele rakendatakse individuaalset õppekava, õpet väikerühmas, mõõdukat või põhjalikku pedagoogilist sekkumist ja täiendavat eesti keele õpet (edaspidi: mõõdukat tuge vajavad õpilased), korrutatakse vastavate HEV-õpilaste arv koefitsiendiga 2380 ja
- selleks, et tagada tugiteenused õpilastele, kes vajavad mahukamaid õppekorralduslikke erisusi ja kellele rakendatakse õpet väikerühmas ning mõõdukat või põhjalikku pedagoogilist sekkumist suuremas mahus (edaspidi: põhjalikku tuge vajavad õpilased), korrutatakse vastavate HEV-õpilaste arv koefitsiendiga 5334⁴⁸. Koefitsiendid tähendavad sisuliselt koolile HEV-õpilaste eest makstavat kindlat summat eurodes.

141. Esimeses 2018. aastal uuendatud rahastusmudeli versioonis lähtuti tugiteenuste rahastamise koefitsientide kujundamisel tugispetsialistide ametikohtade arvestuslikust vajadusest ning töötasu määrast (vt vasakkast). Alates 2019. aastast kuni praeguseni kehtivate koefitsientide arvestamise aluseid õigusaktide eelnõude seletuskirjad lähemalt ei ava. Ka HTM ei osanud Riigikontrollile selgitada, milliseid kulusid või põhimõtteid aluseks võttes need toetussummad määratud on.

142. Eelnevast tulenevalt: kui üldhariduses on HEV-õpilase eest eraldatav toetusraha seoses õpetajate ja tugispetsialistide palkade kasvuga aastast aastalt paindlikult suurenenud, siis kutseõppes on HEV-õpilase lisarahastus püsinud samal tasemel aastast 2019 (vt tabel 4). Kutseõppe rahastamisega tegelenud töörühmad ei ole tugiteenuste tegelikku

⁴⁷ Alates 2019. aastast kehtestab vastava määruse haridus- ja teadusminister.

⁴⁸ Haridus- ja teadusministri 16.08.2019. a määrus nr 39.

rahastusvajadust analüüsinud ning toetuse aluseks olevaid koefitsiente pole aastaid korrigeeritud.

Tabel 4. Õpetaja palga alammäär ning HEV-õpilase toetused gümnaasiumi- ja kutseõppes perioodil 2019–2023 (eurodes)

Aasta	Õpetaja palga alammäär kuus	HEV-õpilase toetus gümnaasiumis				HEV-õpilase toetus kutseõppes			
		Õpetaja tööjõukulu toetus*		Tegevuskulu toetus		Õpetaja tööjõukulu toetus**	HEV-lisaraha		Üldine tugi
		Tõhustatud tugi	Eri-tugi	Tõhustatud tugi	Eri-tugi		Möödukas tugi	Põhjalik tugi	
2019	1250	4663,2	6424	1856,4	4368	2003,65	2380	5334	123,63
2020	1315	4449,6	6592	1876,8	4416	2107,85	2380	5334	123,63
2021	1315	4449,6	6592	1917,6	4512	2107,85	2380	5334	123,63
2022	1412	4776,3	7076	1958,4	4608	2263,33	2380	5334	123,63
2023	1749	5918,4	8768	2019,6	4752	2803,51	2380	5334	123,63

* Üldhariduskooli rahastamisel kasutatava õpetaja tööjõukulu õpilaspõhise toetuse määra leidmiseks võetakse lisaks alampalga määrale arvesse 17–20% töötasude diferentseerimise osa, tööjõumaksud, õppetundide vajadus ning õpetaja arvestusliku ametikoha koormus. HEV-õpilase eest toetuse eraldamisel ei arvestata aga tavaõpilase puhul rakenduvaid omavalitsusepõhiseid erikoefitsiente. Tabelis on näitlikustamise hõlbustamiseks eeldatud, et HEV-õpilane õpib statsionaarses õppes enam kui 250 õpilasega eestikeelse õppega gümnaasiumis, s.t ei rakendu ka gümnaasiumiastme suurusest ega õppekeelest sõltuvaid koefitsiente.

** Kutseõppes õpetaja tööjõukulu toetuse arvestamisel õpilase/õppekoha kohta korrutatakse õpetaja palga alammäär õppetöö erisuse koefitsiendiga, töötasufondi diferentseerimise osa ei arvestata. Õppetöö erisuse koefitsient sõltub õppevaldkonnast ning kutseõppetasemest, aga mitte sellest, kas õpilane on HEV või ei ole. Tabelis on näitlikustamise hõlbustamiseks eeldatud, et HEV-õpilane õpib kutsekeskhariduse teenindusvaldkonna õppekava järgi (õpetajakulu toetuse eraldamisel rakendub koefitsient 1,198), õpetaja tööjõukulu arvutamisel on arvestatud tööandja makse.

Allikas: Riigikontroll Vabariigi Valitsuse ning Haridus- ja teadusministri määruste põhjal

143. Rahapuudus on olnud takistuseks koolidesse tugispetsialistide värbamisel ja samuti väiksemate õppegruppide loomisel, mida HEV-õpilased sageli vajavad. Riigikontrolli küsitluses hindas neli kooli (17%), et kutsekoolide rahastus tugisüsteemide ülesehitamiseks ja õpilase toetamiseks on piisav, üle poolte kutsekoolidest (63%, n = 15) pidasid aga rahastust ebapiisavaks.

144. Samuti märkisid koolid, et tugiteenuste rahastamine kannatab, kuna üldise kokkuhoiu tingimustes suunatakse olemasolev raha pigem muude kulude katteks (nt elektriarvete tasumine). HEV-õpilaste iga-aastasest arvust lähtuv rahastamine soosib HEV-õpilaste õppe koondamist pigem koolidesse, kus niisuguseid õpilasi juba rohkem õpib, aga ei soodusta õpilaste ühesugust toetamist kõigis kutsekoolides, nii nagu on olnud ministeeriumi taotlus.

Teadmiseks, et

kuigi uuring „Kaasava hariduskorralduse tõhusus üldhariduses 2023“ märgib rahastuse ebapiisavust ka üldhariduskoolide õpilasi silmas pidades, on neis koolides tugispetsialiste töötamas rohkem: 2023/2024. õppeaastal töötas üldhariduskoolides üks tugispetsialist iga 118 õpilase kohta, kutsekoolides töötas aga üks tugispetsialist iga 258 kutsekeskharidusõppe õpilase kohta.

Allikas: Riigikontrolli arvutused
HaridusSilma andmetel

Teadmiseks, et

õppeaastatel 2018/2019–2021/2022 põhikooli lõpetanud üldist tuge vajanud õpilastest siirdus kutseõppesse 51,1%, gümnaasiumisse 40,5% ja edasi õppima ei läinud 9,6%. Tõhustatud ja erituge vajanud õpilastest läks kutseõppesse 53,2% ning gümnaasiumisse 19,1%, haridusteed ei jätkanud 27,7%.

Allikas: „Kaasava hariduskorralduse tõhusus üldhariduses

145. Kokkuvõtlikult, erinevalt üldhariduskooli HEV-õpilasele vajaliku toe rahastamisest ei ole HTM kutseõppe HEV-õpilaste tugimeetmete rahastamisel õpetaja palgakulude ja sellest tulenevalt ka tugispetsialistide töötasu kulude kasvuga arvestanud. Kutseõppeasutused peavad ka täna tulema HEV-õpilaste toetamisel toime 2019. aastal kehtestatud arvestusliku rahasummaga. Tegelik kuludega mitteamestamine pärsib tõhusate tugisüsteemide ülesehitamist ja arendamist ning õpilaste individuaalsetest vajadustest lähtuvate tugimeetmete rakendamist.

HEV-tugimeetmete rahastamisel eelistab Haridus- ja Teadusministeerium gümnaasiumi õpilasi

146. Uuringud⁴⁹ näitavad, et põhikooli lõpetanud HEV-noored siirduvad edasi õppima pigem kutsekooli kui üldhariduskooli. Sellest tulenevalt peaks kutsekoolide rahastus võimaldama toe vajadusega õpilase märkamist ning tema abistamise jätkamist vähemalt samal määral, kui see on võimalik üldhariduskoolides.

147. Kutsekoolis ja gümnaasiumis õppivate HEV-õpilaste rahastamisel on siiski suured erinevused. Näiteks 2023. aastal sai gümnaasiumis õppiv HEV-noor võrreldes tavaõpilasega sõltuvalt toevajadusest riigieelarvest lisaraha kas 5746 või 11 328 eurot, ent kutseõppes eraldati HEV-noore õpetamiseks ja tugiteenuste tagamiseks võrreldes tavaõpilasega lisaraha ainult kas 2380 või 5334 eurot (vt tabel 5).

148. Õpilase täiendavale toetamisele kutsekoolides on küll pööratud eraldi tähelepanu ka kutsevaliku õppekavade rahastamise kaudu⁵⁰, kuid õpe nende õppekavade järgi kestab vaid kuni aasta ja on suunatud kõigile, kel puuduvad oskused või valmidus muud õppekava valida, mitte ainult HEV-õpilastele. Eeldatakse, et kutsevaliku õppe läbinu siirdub edasi õppima kindlat eriala või siis otse tööturule. Samas ei anna kutsevaliku õppekava läbimine konkreetseid erialaseid oskusi (kutset) ja nn tavaõppekava järgi edasi õppides on HEV-õpilase aitamiseks ikkagi raha napimalt kui gümnaasiumis.

⁴⁹ Räis, M.-L., Kallaste, E., Sandre, S.-L. (2016). „Haridusliku erivajadusega õpilaste kaasava hariduskorralduse ja sellega seotud meetmete tõhusus“ 2016. Eesti Rakendusuuringu Keskus Centar; Silm, G., Lepp, L., Kivirand, T., Leijen, Ä., Pedaste, M., Nelis, P., Rikanson, L., Sild, A., & Kutti, A. (2024). Kaasava hariduskorralduse tõhusus üldhariduses 2023. Uuringu lõppraport. Tartu Ülikool. Haridusteaduste Instituut.

⁵⁰ Kutsevalikuõppe rakendamiseks kavandati riigieelarveline rahastus 2023. aastaks, enne seda finantseeriti kutsevaliku õpet projektipõhiselt Euroopa Majanduspiirkonna (EMP) ja Norra finantsmehhanismide kaudu.

Tabel 5. Riigieelarvest õpetaja tööjõukuludeks ning tugiteenuste tagamiseks eraldatav toetus gümnaasiumis ja kutsekoolis õppiva tava- ning HEV-õpilase eest 2023. aastal (eurodes)

Õppimiskoht / toetuse erinevus	Tavaõpilase toetuse summa	Tõhustatud/mõõdukat tuge vajav õpilane		Erituge / põhjalikku tuge vajav õpilane	
		Toetuse summa	Vahe tavaõpilase toetusega	Toetuse summa	Vahe tavaõpilase toetusega
Gümnaasium*	2 192	7 938	+5 746	13 520	+11 328
Kutsekool**	2 927	5 307	+2 380	8 261	+5 334
Gümnaasiumi ja kutsekooli toetuste erinevus	+735	-1 799	-3 366	-5 259	-5 994

* Näites on eeldatud, et gümnaasiumiõpilane, kes vajab tuge, õpib statsionaarses õppes enam kui 250 õpilasega eestikeelse õppega gümnaasiumis (õpetaja tööjõukulu puhul ei rakendu gümnaasiumiastme suurusest ega õppekeelest sõltuvaid koefitsiente).

** Näites on eeldatud, et kutseõppe HEV-õpilane õpib kutsekeskhariduse teenindusvaldkonna õppekava järgi (õpetajakulu toetuse eraldamisel rakendub koefitsient 1,198).

Allikas: Riigikontroll Vabariigi Valitsuse ning haridus- ja teadusministri määruste põhjal

Teadmiseks, et

koolide tugispetsialistid märkisid, et üldjuhul peab põhikooli lõpetanud HEV-õpilase toetamine jätkuma ka edaspidi.

Kutsekoolis võivad HEV-õpilased isegi enam tähelepanu ja tuge vajada, kuivõrd õpe toimub erinevates keskkondades ja õpilasel tuleb puutuda kokku mitmesuguste ohuteguritega (seadmed, masinad).

Kutseõppurid kasutavad gümnaasiumiõpilastest sagedamini ka õpilaskodusid, kus HEV-õpilasele tuleb samuti enam hoolt ja tähelepanu tagada.

Allikas: Riigikontrolli intervjuud

149. Kokkuvõtlikult, gümnaasiumis õppivale HEV-õpilasele vajalike õppekorralduslike erisuste tegemiseks ja tugiteenuste osutamiseks on riigieelarvelist toetusraha mitmete tuhandete eurode võrra rohkem kui kutsekooli HEV-õpilase tarbeks. Riigikontrolli hinnangul ei ole niisuguseks vahetegemiseks loogilist põhjendust. Seda enam, et kutsekoolidesse läheb õppima enam HEV-õpilasi kui gümnaasiumitesse ja õigusaktidest tulenev õpilase toetamise kohustus on gümnaasiumis ja kutsekoolis sisult sarnane.

HTM möönab, et 2019. aastal jõustunud kutseõppe rahastamismudel on põhimõttelisi probleeme ning võttis kutseõppe rahastamise muutmise 2024. aastal uuesti ette⁵¹. Kuna 2024. aasta detsembris võttis Riigikogu vastu seadusemuudatuse, millega tõsteti õpikohustuslikku iga ning mis tõi kaasa kutseõppe reformimise vajaduse, on rahastusmudeli muutmisel muu hulgas eesmärk tagada koolidele rohkem raha ressursimahukamate kutsekeskhariduse õppekohtade ja tugiteenuste pakkumiseks.

150. Audititoimingute lõpetamisel ei olnud rahastamismudeli muutmise ettepanekud veel valmis, kuid HTMi selgitusel töörühmas tugiteenuste rahastamise erinevaid alternatiive (vt vasakast) põhjalikumalt ei analüüsitud ning olulisi põhimõttelisi muudatusi ei tehta. Samas oli plaanis tugimeetmete loetelu täpsustamine. Ministeeriumi sõnul saavad koolid ka edaspidi tugimeetmeteks iga-aastasest HEV-õpilaste arvust sõltuvat lisaraha.

⁵¹ HTMi 2024. aastal koostatud raport „Eesti hariduskulud 2022“ nendib kutseõppe üldist alarahastust.

Teadmiseks, et

kaasava hariduse rahastamisel eristatakse kolme alternatiivi, mida võidakse kasutada ka kombineeritult:

- sisendrahastamine, kus koolidele eraldatakse lisaraha konkreetse diagnoosi/HEV-määratluse saanud õpilasele vajaliku toe tagamiseks;
- läbilaskevõime rahastamine, kus arvestatakse keskmist tuge vajavate õpilaste osakaalu ning lisaraha antakse vastavalt teenustele, mida koolilt oodatakse kogu õpilaskonna vajaduste rahuldamiseks;
- väljundrahastamine, kus kool saab lisaraha konkreetsete riiklikult määratud väljundkriteeriumite täitmisel.

Allikas: „Kaasava haridus- korralduse tõhusus üldhariduses 2023“

Teadmiseks, et

kutseõppe reformi tegevuskava kohaselt peavad ettepanekud kutseõppe rahastamismudeli muutmiseks valmima ja ministri poolt heaks kiidetud saama 2025. alguses.

Allikas: Riigikontrolli intervjuu HTMi esindajatega, 13.11.2024

151. Riigikontrolli hinnangul vajaks õpilaste toetamisega seonduv kutsekoolide rahastusmudel uuendamist. Senine rahastamismudel ei ole aidanud luua kõigis kutsekoolides tugisüsteeme, mis vastaks õigusaktides ette nähtule. Näiteks ei ole põhjendatud, et HEV-õpilase tugimeetmete rahastus üld- ja kutsekeskhariduse asutustes on eri suurusega. Õpilaste toetamise rahastamise ülevaatamine on senisest aktuaalsem seoses õpikohustusliku ea pikenemisega ning kutsehariduse ja üldkeskhariduse lõimimisega.

152. **Riigikontrolli soovitused haridus- ja teadusministrile:** arvestada kutseõppe rahastamise ümberkujundamisel, et HEV-õpilastele tuleb anda individuaalsetest vajadustest lähtuvat tuge, sõltumata sellest, kas nad õpivad kutsekoolis või gümnaasiumis. Seda nii tugimeetmete sisu kui ka rahastusmahtu silmas pidades. Et kindlustada koolidele piisavad võimalused HEV-õpilastele vajaliku õppe ning tugiteenuste pakkumiseks, tuleks:

- selgitada välja, milline on kutsekoolide tegelik kuluvajadus õpilastele vajalike tugimeetmete rakendamiseks, hõlmates nii õpetamist kui ka tugispetsialistide teenuste tagamist, ning määrata kindlaks koostöös asjatundjatega (nt tugispetsialistide erialaliidud) realistlikud meetmete rahastamise koefitsiendid;
- tagada, et mudel võimaldaks HEV-õpilaste toetamisel arvestada paindlikult õpetaja töötasu ning sellest tulenevalt ka tugi-spetsialistide töötasu suurenemisega;
- kuivõrd seni pole alternatiive analüüsitud, kaaluda tugimeetmete sisendipõhise (õpilaste arvust ja toevajaduse ulatusest lähtuva) rahastamise kõrval ka teisi lahendusi (nt tuge vajavate õpilaste keskmisest proportsioonist sõltuvat suuremat rahastamist iga õpilase kohta) või erinevaid rahastusvõimalusi kombineeritult.

Haridus- ja teadusministri vastus: HTM on asunud välja töötama kutsehariduse uut rahastusmudelit ning arvestame selle käigus Riigikontrolli soovistega. Uus kutsehariduse rahastamismudeli eelnõu valmib 2025. aasta I poolaastal. Hetkel käivad loodud mudeli arutelud koolide esindajatega. 2026. aasta koolide eelarved arvestatakse loodava mudeli alusel.

2025. aasta kevadesse on kavandamisel seminar kutseõppeasutuste juhtkondadele, et anda ülevaade käesoleva auditi tulemustest ning selgitada auditis toodud märkamisi ka koolide juhtkondadele.

/allkirjastatud digitaalselt/
Ines Metsalu-Nurminen
auditosakonna peakontrolör

Riigikontrolli soovitused ning haridus- ja teadusminisri vastused

Riigikontroll andis auditi põhjal Haridus- ja Teadusministeeriumile mitmeid soovitusi. Minister saatis oma vastuse Riigikontrolli soovitustele 13.05.2025.

Üldised kommentaarid auditiaruande kohta

Haridus- ja teadusminister: Täname põhjaliku auditi ning ettepanekute eest! Mitmed auditis soovitatud tegevused, näiteks tugispetsialistide kaasamine koolide vastuvõtukomisjonidesse ning juhendmaterjalide väljatöötamine õppija toevajaduse märkamiseks, on juba tehtud. Enamik soovitatud tegevustest on planeerimise või ettevalmistamise etapis. Auditis on ka mõned üksikud soovitusel, millega Haridus- ja Teadusministeerium ei nõustu. Koondame auditis tehtud ettepanekud koos Haridus- ja Teadusministeeriumi kommentaaridega.

Riigikontrolli soovitusel	Ministri vastused
Kutseõppe kättesaadavus maakondades 25. Soovitus haridus- ja teadusministrile: poliitika kujundajana määrata senisest täpsemalt kindlaks, kuidas seaduses sätestatud kutsehariduse kättesaadavuse põhimõtet tegelikkuses rakendada tuleb. Selgus tuleb luua küsimuses, kas igas maakonnas peab saama õppida igal kutseõppetasemel või on erandid lubatud ning kas vastusest tulenevalt on tarvis muuta seadust või mitte. (p-d 16–24)	Haridus- ja teadusministri vastus: kutsehariduse kättesaadavus on üks osa põhikoolijärgse hariduse ligipääsetavusest eri siht-rühmadele. Mistõttu vaadatakse koolivõrku ja taristut tervikuna. Haridusvõrgu korrastamise põhieesmärk on saavutada rahvastiku muutustega arvestav, kaasaegset õpikäsitus rakendav ja kaasava hariduse põhimõtetest lähtuv koolivõrk ning ligipääs eestikeelsele haridusele kõigis piirkondades. Kättesaadavuse põhimõtte tagamiseks on oluline, et vähemalt põhikoolijärgsed õppimis-võimalused oleksid kättesaadavad igas maakonnas ning kõik õppetasemed igas piirkonnas ehk Põhja-, Lõuna-, Kirde-, Lääne- ja Kesk-Eestis. Samas on siinkohal oluline arvestada, et: • Õppetasemed ei ole otseselt seotud tuge vajavatele õppijatele õppimisvõimaluste tagamisega. Madalama taseme õppekavadel õpivad ka õpilased, kel ei ole hariduslikku erivajadust, ning haridusliku erivajadusega õpilasi õpib kõigil õppetasemetel. Seega ei kaasne kõigis maakondades 2. ja 3. taseme õppe tagamisega automaatselt hariduslike erivajadustega õpilaste õppimisvõimaluste paranemine. Oluline on kasvatada koolide valmisolekut võtta vastu erinevate võimete ja vajadustega õppijaid ning pakkuda õppijatele vajalikku tuge sõltumata sellest, millise taseme õppekaval õpilane õpib. • Igas maakonnas 2. ja 3. taseme õppekavade pakkumine ei garanteeri kõigile õpilastele sobivaid õppimisvõimalusi kodumaakonnas, sest igas koolis ei saa pakkuda kvaliteetset õpet kõigis õppevaldkondades ja erialadel. Kutseõppeasutustel on valdkonnad, millistel erialadel nad õpet pakuvad, ning selleks on neil olemas kvaliteetsed õppebaasid ja kvalifitseeritud õpetajad. Lähtuvalt õpilase erialavalikust võib olla vajalik minna õppima teise maakonda ka juhul, kui tema kodumaakonnas sobiva õppe-taseme õpet pakutakse, kuid mitte huvipakkuvas valdkonnas. Kutsehariduse reformi käigus korrastub õppepakkumine veelgi ning lähtuvalt tellitava 2. ja 3. taseme õppekavade uuringu soovitustest saame pakkuda tööturu ootustega üha paremini seotud õpet ka suurema toe vajadusega õppijatele. Nõustume, et kättesaadavuse põhimõte vajab senisest täpsemat määratlust. Õigusruumi muutmise vajadus kättesaadavuse selguse kontekstis selgub teostatavate uurinute ja analüüside käigus.

Ülevaade õppimisvõimalustest 36. Soovitus haridus- ja teadusministrile: tagada aja- ja asjakohase info kättesaadavus õpivõimaluste ja tugisüsteemide kohta keskses infoportaal. Võtta kooli pidajana kasutusele meetmed, et kutsekoolide veebilehtede tugisüsteeme puudutav info oleks päevakajaline, tehes näiteks veebilehtede ülevaatus ülesande keskse infoportaaali töötaja ülesandeks. (p-d 33–35)	Haridus- ja teadusministri vastus: selleks, et suunata kutsekoole veebilehtedel olevat infot regulaarselt uuendama, on HTM andnud vastavad suunised vastuvõtuprotsessi korraldamise juhendmaterjalis ning teemat on käsitletud ja häid praktikaid jagatud ka kutsekoolide tugispetsialistide võrgustiku kohtumistel. Nende tegevustega on kavas ka jätkata, sh juhendmaterjali vastavalt vajadusele uuendada. On asjakohane, et kooli veebileht kajastab, millist tuge koolis õppijale pakutakse ja millise töötaja poole erinevate murede korral pöörduda. Dialoogis koolijuhtidega palume vajadusel puudused korrigeerida. Ühtlasi uuendame Haridus- ja Teadusministeeriumi kodulehel kutsehariduse haridusliku erivajadusega õpilase lingil info ning täpsustame kooli ülesandeid ja kohustusi õppe korraldamisel õppijatele vajaliku toe tagamiseks. Samas ei saa nõustuda soovistustega kajastada koolide veebilehtedel eraldi HEV-õpilaste õppimisvõimalusi, sest vastavalt 01.09.2025 jõustuvale kutseõppeasutuse seaduse § 31 1 lg 1 peab iga kutseõppeasutus järgima kaasava hariduse põhimõtteid ning tagama toe kättesaadavuse kõigile õpilastele. Ei ole olemas eraldi erivajadustega õppijatele suunatud õppekavasid, vaid erinevatele õppijatele on sobivad erinevad õppekavad. Toevajadus on vaid üks asjaolu, millest õppekava sobivus sõltub. See, milline õppekava õpilasele sobib, sõltub alati konkreetsest õppijast, tema võimetest, eelnevast haridusest ja kogemustest ning huvidest. Seega on oluline, et kooli veebilehel oleks kõigi õppekavade puhul kirjeldatud, mida õppima asumisel õpilaselt eeldatakse ning millega tuleb arvestada. Anname koolidele suunised uuendada tuge vajavatele õppijatele suunatud infot oma veebilehtedel ning uuendame kesket Haridus- ja Teadusministeeriumi veebilehte. Tegemist on õpikohustuse reformi ühe rakendustegevusega, arvestades et pikema õpikohustuse rakendusel peavad kõik põhikoolilõpetajad leidma endale sobiva võimaluse õpingute jätkamiseks. Riigikontrolli kommentaar: täpsustame, et Riigikontroll ei ole andnud soovistust kajastada veebilehtedel tingimata eraldi HEV-õpilaste õppimisvõimalusi. Peamine on, et veebilehtedel oleks õpivõimaluste ja tugisüsteemide kohta kättesaadav aja- ja asjakohane info.
Haridusliku erivajaduse tuvastamine 55. Soovitused haridus- ja teadusministrile: • Luua koolidele õpilaskandidaadi toevajaduse tuvastamiseks paremad tingimused. Selleks: • anda koolidele selged juhendmaterjalid, kuidas sisseastumisel (sh vestlusel) tuvastada toevajadus; • leppida kokku ühtses lähenemises, kuidas tohib kandidaadi andmeid (nt õppetulemusi) töödelda; • juhendada koole andmekaitse teemal eriliigiste isikuandmete töötlemisel; • tagada tugispetsialistide osalemine vastuvõtukomisjoni töös, kaasates vajaduse korral spetsialiste väljastpoolt koole. Määrata	Haridus- ja teadusministri vastus: • Juhendmaterjal õpilaste vastuvõtuprotsessi korraldamiseks kutseõppeasutuses on koostatud ja selles on antud juhised õpilase toevajaduse hindamiseks. Koolide tugispetsialistide võrgustiku kohtumistel on seda teemat käsitletud ning jagatud toimivaid praktikaid. Kavas on iga-aastaselt võrgustikus vastuvõtuprotsessi järel kogemusi jagada ning juhendmaterjali uuendada. Riigikontrolli kommentaar: auditi aruande koostamise ajal ei olnud juhendmaterjal veel valmis. Riigikontroll tunnustab ministeeriumit kiire probleemiga tegelemise eest. Haridus- ja teadusministri vastus: • Kuidas tohib kandidaadi andmeid vastuvõtuprotsessi käigus töödelda, ei ole omavahelise kokkuleppe küsimus, vaid peab olema kooskõlas andmekaitsealaste regulatsioonidega.

täpsemalt kindlaks nende roll ja ülesanded õpilase kooli vastuvõtmisel. Julgustada koole pöörduma õppenõustamise saamiseks Rajaleidja poole. Täpsustada Rajaleidja ja Astangu Kutser rehabilitatsiooni Keskuse rolli haridusliku erivajadusega kutseõpilase nõustamisel ning toetamisel. (p-d 39–54)	Juhendame koole andmekaitse teemal eriliigiliste isikuandmete töötlemisel ja kavandame vastavad tegevused regulaarselt toimuvate võrgustikukohtumiste ning koolide juhtkondade seminaride ja infotundide raames. Riigikontrolli kommentaar: Riigikontroll pidaski silmas, et andmete töötlemine peab olema kooskõlas andmekaitsealaste regulatsioonidega. Auditi käigus tuvastasime, et koolidele antud suunistes ühtne seisukoht ja praktika puudus. Haridus- ja teadusministri vastus: - Vastavalt 30.08.2024 jõustunud haridus- ja teadusministri määruse „Õpilase kutseõppeasutusse vastuvõtu ja kutseõppeasutusest väljaarvamise kord“ § 2 lg 3 peab alaliselt vastuvõtu-komisjoni kuuluma vähemalt üks tugispetsialist. Milline on täpsemalt nende roll ja ülesanded, on kirjeldatud eelpool viidatud juhendmaterjalis. - Astangu KRK roll täpsustub Tallinna kutseõppeasutuste võrgu korraldamise raames hiljemalt 2026/2027 õppeaastaks. Kavas on Astangu KRK liita Tallinna piirkonna ühendatud õppeasutusega ning nende senised arendusfunktsioonid leiavad ulatuslikuma rakenduse Põhja-Eesti õppijate toetamisel. - Rajaleidja roll tuge vajavate õpilaste nõustamisel keskhariduse tasemel vajab täpsustamist ja ühtlustamist nii kutse- kui ka üldkeskhariduses. Vastav tegevus on kavas seoses hariduskeskuste loomisega ning tähtaeg üld- ja kutsehariduse tugisüsteemide regulatsioonide ühtlustamise põhimõtete kokkuleppimiseks on 2025. aasta lõpp.
Tugiteenuste ja -meetmete kättesaadavus 88. Soovitused haridus- ja teadusministrile: - Tagada kooli pidajana, et koolides hinnatakse ühtlaselt ja kvaliteetselt õpilaste toevajadust ning tugiteenused on kättesaadavad. Osta selleks vajaduse korral sisse tugispetsialistide teenust või osutada enamal määral tugiteenuseid keskselt või koostöös üldhariduskoolide tugispetsialistidega ning tagada selleks vajalikud ressursid. - Pakkuda kooli pidajana senisest enam kutsekoolide õpetajatele ja tugispetsialistidele täienduskoolitusi, mis aitaks paremini tuvastada õpilase toevajadust ja osutada talle abi. Võtta senisest suurem roll tasemeõppe ja täienduskoolituste sisu kujundamisel ja nende pakkimisel, et koolitused arvestaks kutseõppe spetsiifikat. - Teha kutsekoolile mõeldud ajakohased õpilase toetamist puudutavad juhend- ja õppematerjalid ühest kohast (veebilehel) kättesaadavaks. (p-d 60–87)	Haridus- ja teadusministri vastus: õpilaste toevajaduse hindamise ja tugiteenuste tagamise ühtlustamiseks on koostatud juhendmaterjale ning toimuvad regulaarsed tugispetsialistide võrgustiku kohtumised. (Mõlemad tegevused on rahastatud ESF vahenditest.) Nende tegevustega jätkame. - Tugiteenuste keskse või riigi üldhariduskoolidega jagatud osutamise võimalusi analüüsime hariduskeskuste loomise käigus, mis eeldab üld- ja kutsehariduse tugisüsteemide regulatsioonide ühtlustamist keskhariduse tasemel. 2026. aasta lõpuks on hariduskeskuste kontseptsiooni loomise raames vastavad võimalused kaardistatud. - Tugiteenuste kättesaadavus sõltub olulisel määral tugispetsialistide kättesaadavusest. Tugispetsialistide järelkasvu tagamiseks viib HTM ellu õpetajate järelkasvu tegevuskava ning tegevust „Haridus- ja noortevaldkonna töötajate esma- ja täiendusõpe ning järelkasv“ (HANO). Tugispetsialistide erialadel on vastuvõtuarve suurendatud 2019/2020. õppeaastast. Lisaks on loodud stipendiumi võimalus ja lähtetoetus alustavale spetsialistile. Tugispetsialistide erialadele ülikoolides on suur konkurss ning võib öelda, et neid koolitatakse piisavalt. Kooskõlas OSKA (2018) haridusvaldkonna tööjõuvajaduse uuringu prognoosidega on 2017.–2021. aastal ülikooli lõpetanud enam kui 60 magistrikraadiga eripedagoogi/logopeedi ning 40 magistriharidusega psühholoogi. OSKA (2018) tööjõuvajaduse prognoosi kohaselt on aastatel 2018–2025 hinnanguline uue tööjõuvajadus 620 tugispetsialisti: 200 logopeedi, 330 eripedagoogi, 90 psühholoogi. Seega, tulenevalt tugispetsialistide kasvu- ja asendusvajadusest on perioodil 2018–2025 iga-aastaselt vaja täiendavalt ligi 80 tugispetsialisti, sh 25

	logopeedi, 42 eripedagoogi ning 12 psühholoogi. Pigem on probleemiks, et lõpetanud ei jõua kooli, milles omakorda mängivad suurt rolli tugispetsialistide töö- ja palgatingimused. Töötingimuste kontekstis on algatatud Vabariigi Valitsuse 25.06.2009. aasta määruse nr 112 „Haridustöötajate ametikohtade loetelu, kus antakse kuni 56 kalendripäeva põhipuhkust, ja puhkuse kestus ametikohtade kaupa“ muutmise eelnõu, et ühtlustada kutseõppeasutuses töötava sotsiaalpedagoogi puhkus üldhariduskooli sotsiaalpedagoogi puhkuse kestusega ehk tõsta puhkusepäevade arv 42 päevalt 56-le. Samuti on algatatud Vabariigi Valitsuse 22.08.2013. aasta määruse nr 125 „Haridustöötajate tööaeg“ muutmise eelnõu, millega tagatakse, et lühendatud täistööaeg 7 tundi päevas ehk 35 tundi nädalas rakendub ka kutseõppeasutuses töötavale sotsiaalpedagoogile ja koolipsühholoogile. Ühtlasi on tugispetsialistide järelkasvu toetamiseks HTMil kavas muuta regulatsiooni selliselt, et veel õppivad tugispetsialistid saavad tugispetsialisti abidena töötada. Kutsehariduse rahastusmudeli uuendamisega on kavas võimaldada kutseõppeasutustes eelarvevahenditest tugispetsialistide palgatingimusi parandada ning täiendavaid ametikohti luua. Kutsehariduse uus rahastamismudel on kavas eelnõuks vormistada käesoleva aasta I poolaastal (hetkel käimas arutelud koolide esindajatega) ning 2026. aasta koolide eelarve tuleb juba uue mudeli alusel. - Alates 2024. a on meie peamisteks partneriteks täiendusõppe pakumisel Tartu Ülikool ja Tallinna Ülikool. Kokku on lepitud prioriteetsed teemad, mille alusel ülikoolid täiendusõpet pakuvad. Õpetajate ja teiste haridustöötajate täienduskoolituste tellimisel on kaasav haridus üks prioriteete ning vastavaid koolitusi pakutakse. Hetkel on nende seas vähe koolitusi, mis on otseselt välja töötatud kutsehariduse spetsiifikat ja õpilaste vanuserühma arvestades, kuid koolitused sobivad siiski ka kutsekoolide õpetajatele ning nad on osalema oodatud. HTM on ülikoolide tähelepanu vastavale kitsaskohale juhtinud ning vastavad muudatused on planeeritud 2026. aastasse. Samas kuulub erinevate õppijate toetamine, sh õppe kohandamine erinevatele õppijatele, õpetaja põhioskuste hulka, mistõttu täienduskoolituse kõrval on oluline roll esmakoolitusel ning sellel, et kutseõppeasutustes töötaksid kvalifitseeritud õpetajad. Kvalifikatsioonile vastavate õpetaja määr kutsehariduses on Haridussilma andmete alusel 85–90%. Olemuslikult ei erine õpilase toetamine üld- ja kutsehariduses ning suur osa koolitustest ja juhendmaterjalidest, mis puudutavad õpilase toetamise ja õppe kohandamise võimalusi, sobivad ühtmoodi nii üldharidus- kui ka kutsekoolides kasutamiseks. - Õpilase toetamist puudutavad juhendmaterjalid on kättesaadavad nii Harno kui ka Rajaleidja veebilehel, kuid tunnistame vajadust lehekülgi ja materjale regulaarselt uuendada.
Õpilaste toetamise tulemuslikkus 101. Soovitused haridus- ja teadusministrile: Luua võimalus EHISe õppurite registris eristada rakendatavaid ja vajatavaid tugimeetmeid ning ühtlustada koolides õpilaste toevajaduse dokumenteerimise viis.	Haridus- ja teadusministri vastus: nagu osundatud auditi punktis 91, on kehtiva seadusandluse järgi koolil kohustus EHISesse märkida haridusliku erivajadusega õpilastele osutatavad tugiteenused ja -meetmed, kuid seda on kavas muuta. HTM on valmistanud ette uue määruse „Kutseõppeasutuses õpilase arengu ja õppimise toetamise tingimused ja kord“ eelnõu, mis vastuvõtmisel asendab senise määruse „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“. Üks põhilisi kavandatavaid muutusi seisneb toe-vajaduse tuvastamise

Kooli pidajana seada vajalikud tugiteenuste tulemuslikkuse näitajad ning tagada tugiteenuste kättesaadavus koolides. (p-d 90–94)	alustes ja korras – kui kehtivas määrukses on tugimeetmete võimaldamine seotud eelneva haridusliku erivajaduse tuvastamisega, siis uue määrukse eelnõu haridusliku erivajaduse tuvastamist ei eelda. Õpilase toevajaduse tuvastamine ja tugimeetmete määramine muutub paindlikumaks ja kiiremaks, kuna lähtub õppijast ja tema akuutsetest vajadustest, mitte õigusaktis piiritletud erivajaduste loetelust ja sellele loetelule vastavuse hindamisest. Samuti on muudatusega peetud silmas, et meditsiinilised diagnoosid on vaid üks sisend hindamiseks, millist tuge vajab isik õppe kontekstis. Tavapärasest erineva õppimise ning õppe kohandamise võimaluste osas omavad pädevust eelkõige õpetajad koostöös kooli tugispetsialistidega. Eelnevast tulenevalt on kavas muuta ka tugiteenuste ja -meetmete märkimist EHISes – hariduslikku erivajadust enam ei märgita ning tugimeetmete puhul eristatakse vajataavaid ja rakendataavaid tugimeetmeid. Punktis 94 osundatud rakendusplaani vorm, mille eesmärgiks on ühtlustada tugiteenuste dokumenteerimist, on välja töötatud ja kutseõppeasutustele kättesaadavaks tehtud. Tahvli keskkonnas on tehniliselt võimalik andmeid vastavalt vormile sisestada ning osa koole on seda ka teinud. 2024. aasta lõpus tutvustati tugispetsialistide võrgustiku kohtumisel rakendusplaani Tahvlisse sisestamise võimalusi, misjärel on vastav praktika koolides ka rohkem levinud. Edaspidi on kavas rakendusplaani sisestamise moodulit Tahvlis edasi arendada ning koostada ka vastav kasutusjuhend.
Tööjõuvajaduse prognoosidega arvestamine õppekavade avamisel 112. Soovitus haridus- ja teadusministrile: koordineerida õppekavade avamist ning kutseõppe pakkumise mahtu üle Eesti – arvestada õppekavade avamisel tööturu vajadusi, andes koolidele tegevustoetuse käskkirjas muu hulgas suunised, millistes õppekavarühmades ja õppevormides tuleb vastuvõttu vähendada või suurendada. Seal hulgas suunata õpetama teise ja kolmanda taseme õppekava järgi õppijaid enamal määral töökohapõhise õppe vormis, et HEV-õpilased leiaks tööturul paremini rakendust. (p-d 105–111)	Haridus- ja teadusministri vastus: õppekavade avamiseks loa andmisega tegeleb kutsehariduse õppekavade liigitamise ja nõuetele vastavuse hindamise komisjon, kes lähtub oma otsustes OSKA raportitest. Alates 2024. aastast tuuakse haridus- ja teadusministri kutseõpet korraldavate õppeasutuste tegevustoetuse komponentide ja koolituskohtade loomise ülesannete käskkirjas välja selged suunised tööturu vajadustest lähtuvalt avatud õppekavadel koolituskohtade kavandamiseks. Ühtlasi on piiratud õppepakkumist õppekavarühmades, mille lõpetajaid tööturg sellisel määral ei vaja. Samuti on käskkirjas välja toodud vajadus pakkuda õpet toevajadusega õppijaile ja 2. ning 3. taseme õppekavadel. Töökohapõhise õppe vormis õppe pakkumisel on keskne roll tööandjatel. Koolidel on valmisolek senisest rohkem töökohapõhist õpet pakkuda, kuid ilma tööandjate panuseta pole see võimalik. HARNO-I on ettevalmistamisel uuendatud kursused töökohapõhise õppe töökoha juhendajatele, mida hakatakse pakkuma käesoleva aasta jooksul. Tööandjate valmisolekut erivajadusega inimeste värbamiseks saavad mõjutada Sotsiaalministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
Töölesiirdumise toetamise parendamine 122. Soovitused haridus- ja teadusministrile: Sõlmida HEV-õpilaste töölesiirdumise toetamiseks Eesti Töötukassaga selge kokkulepe kutsekoolide õpilastele karjääriteenuste pakkumiseks, nii nagu see on praegu korraldatud üldhariduskoolide õpilastele.	Haridus- ja teadusministri vastus: kehtiva tööturumeetmete seaduse järgi on tööturumeetmete, sh karjääriteenuste pakkumine töötukassa kohustus, mistõttu jääb ebaselgeks, miks on kutsekoolide õpilastele karjääriteenuste pakkumiseks tarvis sõlmida riigi tasandil eraldi kokkuleppeid. Tulenevalt kutseõppeasutuse seaduse § 3 lg 2 p-st 2 on kutseõppeasutusel kohustus tagada õpilasele karjääriteenuste kättesaadavus, mis tähendab, et kooli kohustus on õpilasi vastavatest töötukassa teenustest teavitada ning võimaldada koostöös töötukassa kohaliku osakonnaga

• Tagada, et kõigile HEV-õpilastele rakendatakse tugimeedet ja koostatakse individuaalne karjääriplaani. • Haridus- ja sotsiaalsüsteemi koostöö parandamiseks leppida Sotsiaalministeeriumi, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga kokku, kuidas ja kelle vastutaval eestvedamisel toimub juhtumikorralduslik töö õpilase tööturule jõudmise toetamisel. Sealhulgas leppida kokku juhtumikorralduslikuks tööks vajamineva andmevahetuse ulatus. (p-d 113–121)	õpilastel teenustest osa saada. Samuti on koolil võimalus karjääri-teenuste kättesaadavuse tagamiseks võtta tööle karjäärispetsialist. HTM leiab, et vastavad regulatsioonid on koolide ja töötukassa ülesannete määratlemisel piisavalt täpsed ja samas võimaldavad kohalikul tasandil paindlikult kokkuleppeid sõlmida. Riigikontrolli kommentaar: karjääriteenused peavad õpilastele olema pidevalt kättesaadavad. Üks võimalus selleks on teha koostööd Eesti Töötukassaga. Riigikontroll pidas soovitusena silmas vajadust lahendada olukord, kus koostöö karjääriteenuste pakkumisel sõltub sellest, kas ja mil määral kool soovib ja oskab töötukassat kaasata. Oluline on, et kutsekoolid oleksid nn teadlikud tellijad ja neil oleks selge, mis tüüpi tuge töötukassa kutsekoolide õpilastele pakkuda saab. Haridus- ja teadusministri vastus: individuaalse karjääriplaani koostamine on uues õpilaste toetamise määruse eelnõus tugimeetmete loetelust välja jäetud, sest see on osa karjääri-teenustest, millele on õigus kõikidel õpilastel, mitte ainult tuge vajavatel õpilastel. Karjääriplaani koostavad õpilased endale õpingute käigus ise, koolipersonali ning vajadusel töötukassa karjääri-spetsialistide toel. Riigikontrolli kommentaar: Riigikontrolli hinnangul ja uuringutele toetudes on individuaalne karjääriplaani väga oluline kutsekoolide õpilaste tööturule siirdumise toetamise meede. Riigikontroll juhib tähelepanu, et kõik õpilased ei ole võimelised endale ise head karjääriplaani koostama. Oluline on, et tugispetsialistide ja töötukassa karjäärispetsialistide ja vajaduse korral omaavalitsuste sotsiaaltöötaja tugi õpilastele oleks kindlustatud. Haridus- ja teadusministri vastus: Haridus- ja Teadusministeeriumis on koostamisel lähteülesanne uuringu „Teise ja kolmanda taseme kutseõppe õpiteekondade analüüs“ läbiviimise teenuse hankeks, et välja selgitada 2. ja 3. taseme kutseõppe õpilaste õppimist ning õpingute järel tööle asumist või edasiõppimist soodustavad ja takistavad asjaolud, mis on seotud eeskätt õppe sisu, mahu, vormi ja korraldusega, aga ka vajaliku toe pakkumisega ning võimaldaks analüüsi põhjal anda soovitusi õppekavade arendamiseks, poliitikakujundajatele ja ka sisendit parendusteks koolipidajatele ning õppeasutustele. Analüüsi tulemuste tähtaeg on 2026. aasta I kvartal. Koostöös Sotsiaalministeeriumi ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga otsitakse lahendusi õpilaste tööturule jõudmise toetamisel ning ühtlasi ootame vastavat sisendit ka tellimisel oleva uuringu analüüsist.
Kokkupuude ohuteguritega õppetöös 131. Soovitus haridus- ja teadusministrile: teha enne õpingute alustamist kutsekoolide õpilastele tervisekontroll neil erialadel, kus ta puutub kokku ohuteguritega, mille puhul töötervishoiu ja tööohutuse seaduse järgi tuleb läbida tervisekontroll juba enne ohuteguritega kokkupuutumist. Ühtlasi teha Sotsiaalministeeriumile ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile ettepanek, et see tervisekontroll võimaldaks asendada kohustusliku tervisekontrolli, mille tööandja peab korraldama enne, kui õpilase praktikale lubab, kui töökeskkonna ohutegurid ja töölaad on sama. (p-d 128–129)	Haridus- ja teadusministri vastus: käesoleva soovitusena rakendamise eelduseks on õigusanalüüsi läbiviimine, et kas ja kuidas oleks kooskõlas igaühe õigusega haridusele reeglid, mis enne õpingute alustamist kutsekoolides nõuaks õpilastelt tervisekontrolli läbimist. Pärast analüüsi on alles võimalik kaaluda, kas vastav soovitus on mõistlik ja tulemuslik lahendus praktikaettevõtete leidmiseks, kas selline ressurss on võimalik leida või on riigil võimalik olukorda parendada alternatiivsete lahendustega. Kuid oleme koolidele andnud soovitusi nii õppekavade reklaamimisel kui ka vastuvõtul tuua välja, millised ohud on vastaval erialal ja millega peab vastaval erialal arvestama (füüsiline vorm, erinevad allergiad, müra taluvus jne).

Töökohapõhine õpe 135. Soovitus haridus- ja teadusministrile: korraldada kutsekoolides õpet nii, et seniseid teise ja kolmanda taseme õppekavasid pakutaks enamal määral töökohapõhise õppe vormis, et HEV-õpilased leiaks tööturul paremini rakendust. (p-d 133–134)	Haridus- ja teadusministri vastus: töökohapõhise õppe vormis õppe pakkumisel on keskne roll tööandjatel. Koolidel on valmisolek senisest rohkem töökohapõhist õpet pakkuda, kuid ilma tööandjate panuseta pole see võimalik, kuna töökohapõhises õppes peab õppija saama tasu vastavalt oma tööpanusele. Tööandjate valmisolekut erivajadusega inimeste värbamise osas saavad mõjutada Sotsiaalministeerium ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium.
Kutseõppe rahastamine 152. Soovitused haridus- ja teadusministrile: arvestada kutseõppe rahastamise ümberkujundamisel, et HEV-õpilastele tuleb anda individuaalsetest vajadustest lähtuvat tuge, sõltumata sellest, kas nad õpivad kutsekoolis või gümnaasiumis. Seda nii tugimeetmete sisu kui ka rahastusmahtu silmas pidades. Et kindlustada koolidele piisavad võimalused HEV-õpilastele vajaliku õppe ning tugiteenuste pakkumiseks, tuleks: • selgitada välja, milline on kutsekoolide tegelik kuluvajadus õpilastele vajalike tugimeetmete rakendamiseks, hõlmates nii õpetamist kui ka tugispetsialistide teenuste tagamist, ning määrata kindlaks koostöös asjatundjatega (nt tugi-spetsialistide erialaliidud) realistlikud meetmete rahastamise koefitsiendid; • tagada, et mudel võimaldaks HEV-õpilaste toetamisel arvestada paindlikult õpetaja töötasu ning sellest tulenevalt ka tugi-spetsialistide töötasu suurenemisega; • kuivõrd seni pole alternatiive analüüsitud, kaaluda tugimeetmete sisendipõhise (õpilaste arvust ja toevajaduse ulatusest lähtuva) rahastamise kõrval ka teisi lahendusi (nt tuge vajavate õpilaste keskmisest proportsioonist sõltuvat suuremat rahastamist iga õpilase kohta) või erinevaid rahastusvõimalusi kombineeritult. (p-d 138–152)	Haridus- ja teadusministri vastus: HTM on asunud välja töötama kutsehariduse uut rahastusmudelit ning arvestame selle käigus Riigikontrolli soovitustega. Uus kutsehariduse rahastamismudeli eelnõu valmib 2025. aasta I poolaastal. Hetkel käivad loodud mudeli arutelud koolide esindajatega. 2026. aasta koolide eelarved arvestatakse loodava mudeli alusel. 2025. aasta kevadesse on kavandamisel seminar kutseõppe-asutuste juhtkondadele, et anda ülevaade käesoleva auditi tulemustest ning selgitada auditis toodud märkamisi ka koolide juhtkondadele.

Auditi iseloomustus

Auditi eesmärk

Auditi eesmärk on välja selgitada, kas tuge vajavatele õpilastele on kutseõppes tagatud õigusaktides ette nähtud teenused ning kas kutseõppeasutused (edaspidi lühidalt kutsekoolid) toetavad neid tööle siirdumisel.

Hinnangu andmise kriteeriumid

Auditi hinnangud on antud järgmiste kriteeriumite alusel:

- Haridus- ja Teadusministeeriumi (HTM) on poliitikakujundajana loonud sellise tugisüsteemide korralduse, mis tagab, et
 - õppurile on kättesaadavad kõik õigusaktides määratletud tugispetsialistide teenused ning koolides töötavad asjatundlikud, HEV-õpilaste toimetulekuks vajaliku ettevalmistuse saanud tugirühmad ning õpetajad.
 - Õppurite toetamine ning tugisüsteemide arendamine kutsekoolides on HTMi poolt eesmärgistatud, vajalike ressurssidega toetatud ning tegevuste tulemuslikkust seiratakse.
- HTM on koolipidajana taganud, et
 - koolides rakendatakse meetmeid õppuri toevajaduse varaseks märkamiseks ning lähtuvalt õppuri vajadustest võimaldatakse talle erinevaid asjakohaseid tugimeetmeid.
 - Nii toevajadus kui ka rakendatud tugi on korrektselt dokumenteeritud.
 - HEV-õppuri sujuva ülemineku toetamiseks tööturule võimaldatakse kutsekoolides (koostöös teiste asjaomaste asutuste ning partneritega) igakülgset toetatud praktikakogemust ja töökohapõhist õpet ning koostatakse individuaalsed karjääriplaanid.

Auditi ulatus

Auditeeritud periood on 2019–2024. Auditeeritav asutus on Haridus- ja Teadusministeerium, kes vastutab kutseõppe ja kaasava hariduse poliitika kujundamise ning elluviimise eest ning on ühtlasi enamuse kutseõppeasutuste pidajaks.

Auditis on vaatluse all need riigi ja kohaliku omavalitsuse kutsekoolid, kus õpilastel on võimalik õppida teise kuni neljanda taseme õppekavade järgi ning mille lõpetamisel saab õpilane kas kutse (teine ja kolmas tase) või kutse koos keskharidusega (neljas tase). HEV-õpilastele osutatud teenuste osas on vaadatud neid õpilasi, kelle senine kõrgeim haridus on olnud põhiharidus. Kutsekooli lõpetanute töölerakendamise osas on vaadatud kõiki kutsekooli lõpetajaid.

Autidis vaadeldud kutsekoolide nimekiri tähestiku järjekorras.

1. Eesti Merekool
2. Haapsalu Kutsehariduskeskus
3. Heino Elleri Muusikakool
4. Hiiumaa Ametikool
5. Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus
6. Järvamaa Kutsehariduskeskus
7. Kehtna Kutsehariduskeskus
8. Kuressaare Ametikool
9. Luua Metsanduskool
10. Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool
11. Pärnumaa Kutsehariduskeskus
12. Rakvere Ametikool
13. Räpina Aianduskool
14. Tallinna Ehituskool
15. Tallinna Kopli Ametikool⁵²
16. Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool
17. Tallinna Muusika- ja Balletikool
18. Tallinna Polütehnikum
19. Tallinna Teeninduskool
20. Tallinna Tööstushariduskeskus
21. Tartu Kunstikool
22. Tartu Rakenduslik Kolledž⁵³
23. Valgamaa Kutseõppekeskus
24. Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool
25. Viljandi Kutseõppekeskus
26. Võrumaa Haridus- ja Tehnoloogiakeskus

Auditi käsitusviis

Auditi metoodika kirjeldus

Audit põhineb dokumendi-, registriandmete, kutsekoolides läbiviidud küsitlusega kogutud andmete ning intervjuude analüüsil. Registriandmetena on kasutatud Eesti Hariduse Infosüsteemi ja Töötamise registri andmed.

Küsitlus toimus Riigikontrolli veebikeskkonnas. Kutsekoolidele (26) saadeti e-kiri 10.05.2024. Küsimustele oli võimalik vastata 10.05.2024 kuni 17.06.2024. Küsimustikule ei vastanud Haapsalu Kutsehariduskeskus ja Hiiumaa Ametikool.

⁵² Kooli pidaja on Tallinna Linnavalitsus.

⁵³ Kooli pidaja on Tartu Linnavalitsus.

Tööerakendumise analüüsimisel vaatas Riigikontroll töötamisi, mis olid registreeritud Eesti ja Maksutolliameti peetavad töötamise registris (TÖR) seisuga 18.06.2024. Töötamiseks loeti ka seda kui töötamise algus ja lõpp oli samal kuupäeval (näiteks Võlaõigusseaduse alusel sõlmitud lepinguga ühepäevane töötamine). Analüüsi käigus vaadati:

- kas lõpetajal on pärast kooli lõpetamist TÖRis vähemalt üks kanne,
- kui pikk on lõpetaja pikim töösuhe,
- kas lõpetaja on leidnud stabiilse töösuhte ehk töösuhe on ühe tööandja juures kestnud vähemalt 365 päeva.

Riigikontroll vaatas kui palju päevi pärast lõpetamist on inimene olnud tööga hõivatud ning jagas nad staatuse järgi nelja gruppi.

- Inimesed, kes polnud töötanud mitte ühtegi päeva,
- Inimesed, kes olid töötanud vähem kui veerandi päevadest, mis oli möödunud pärast lõpetamist
- Inimesed, kes olid töötanud rohkem kui veerandi aga vähem kui pooltest päevadest, mis oli möödunud pärast lõpetamist ja
- Inimesed, kes olid töötanud pärast lõpetamist enam kui pooltel päevadest.

Töötamise kestuseks loeti töösuhte kestust.

Kutsekoolide veebilehtede puhul kontrolliti täpsemalt järgmiste kriteeriumite täidetust:

- veebilehe avalehel või peamenüüs on olemas nn HEV-nupp või hõlpsasti leitav selgitus erinevate õppimisvõimaluste ja/või õpilasele koolis võimaldatava toe kohta;
- veebilehe üldotsingu mootor viib märksõnade "HEV", "tugisüsteem", "tugispetsialist" või "õpilase toetamine" korral asjakohase informatsioonini;
- kooli veebilehelt on sisseastumisinfo hõlpsasti leitav (koondatud ühele lehele) ning sellest (nt erialade kohta infot lugedes) selguvad ka õppimisvõimalused HEV-õpilastele;
- kooli tugisüsteemi ja osutatavaid tugiteenuseid on kooli veebilehel kirjeldatud ning hõlpsasti on leitavad ka tugitöötajate kontaktid.

Tabel 6. Intervjueeritud osapooled

Intervjuu aeg	Asutus	Intervjueeritud isikud
02.01.2024	Kuusalu Vallavalitsus	Anu Kirsman (juhtiv haridusspetsialist), Kalli-Marion Sass (juhtumikorraldaja, projektijuht).
03.01.2024	Eesti Puuetega Inimeste Koda	Tauno Asuja (projektijuht), Katrin Nugis (tervishoiualase huvikaitse nõunik), Kadri Palk (hariduse- ja tööalase huvikaitse nõunik)
09.01.2024	Viljandi Kutseõppekeskus	Marge Hein (õppeosakonna juht), Maili Mäehunt (sotsiaalpedagoog), Ülle Kramer (kutsevaliku õppe koordinaator)
13.02.2024	Viimsi Vallavalitsus	Maiu Plumer (haridusosakonna juhataja), Aet Tampuu (üldhariduse vanemspetsialist), Tõnu Troon (sotsiaal- ja tervishoiuosakonna juhataja), Lemmi Park (sotsiaaltöö peaspetsialist), Liisa Lents (sotsiaaltöö vanemspetsialist), Katrin Markii (abivallavanem haridusvaldkonnas), Margit Stern (sotsiaaltöö vanemspetsialist).

12.04.2024	Haridus- ja Teadus-ministeerium	Ave Szymanel (üldhariduspoliitika osakond, kaasava hariduse valdkonna peaekspert), Triin Laasi-Õige (kutsehariduse ja oskuste poliitika osakonna juhataja kohusetäitja, kutsehariduse reformi juht), Marit Kuusk (kutsehariduse ja oskuste poliitika osakonna peaekspert)
15.04.2024	Tartu Rakenduslik Kolledž	Ksenia George (tugikeskuse juht)
25.04.2024	Kuressaare Ametikool	Piia Prei (sotsiaalpedagoog)
02.10.2024	Eesti väike- ja keskmiste ettevõtjate assotsiatsioon	Ille Nakurt-Murumaa (president, juhatuse esimees)
07.10.2024	Eesti Töötukassa	Karin Andre (oskuste arendamise teenuste osakond, osakonna juhataja), Liina Vösaste (Karjääriteenuste osakond, osakonna juhataja)
08.11.2024	Haridus- ja Noorteamet	Tiina Kütt (õppe kvaliteedi osakond, Rajaleidja võrgustiku juht)
13.11.2024	Haridus- ja Teadus-ministeerium	Triin Laasi-Õige (kutsehariduse ja oskuste poliitika osakonna juhataja), Marit Kuusk (kutsehariduse ja oskuste poliitika osakond, kutsehariduse valdkonna juht), Sandra Fomotškin (üldhariduspoliitika osakond, kaasava hariduse valdkonna peaekspert), Mari Tikerpuu (üldhariduspoliitika osakond, üldhariduse õppekava ja -vara valdkond, keskkariduse arendusjuht).
21.11.2024	MTÜ Eesti Kutseõppe Edendamise Ühing	Kuno Rooba (juhatuse esimees), Eveli Kuklane (juhatuse liige), Margus Ojaots (juhatuse liige), Karmen Selter (juhatuse liige).

Auditis kasutatud mõisted

Tabel 7. Auditis kasutatud mõisted, tähestiku järjekorras

Mõiste	Selgitus	Allikas
Haridusliku erivajadusega õpilane (HEV-õpilane)	HEV-õpilane on õpilane, kelle erivajadusest tingitud täiendava toe vajadus õpiprotsessis on tuvastatud ning kes vajab õppekavas seatud õpiväljundite saavutamiseks muudatusi või kohandusi õppeajas, õppemetoodikas, hindamismetoodikas, õppekorralduses, õppematerjalides või õppekeskkonnas.	Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 2
Karjääriteenused	Karjääriteenused on teenused, mis aitavad igas vanuses inimestel kujundada oma karjääri ning teha haridus- ja tööalased valikud. Karjääriteenusteks on karjääriõpe, karjäärinõustamine ja karjääriinfo jagamine. Karjäärinõustamist ja karjääriinfot pakub igas vanuses inimestele Eesti Töötukassa.	Karjääriteenused Haridus- ja Teadusministeerium
Kutsevaliku õppekava	Õpe, millega omandatakse kutsehariduse teise kvalifikatsiooni-taseme õpiväljundid ning valmisolek õpingute jätkamiseks või tööturule siirdumiseks. Õppes keskendutakse erialavalikuks vajalike võtmepädevuste ja ülekantavate oskuste arendamisele, võimaldatakse teha tutvust erinevate erialadega. Sihtrühmaks on noored, kellel puuduvad oskused või valmidus valida eriala.	Kutseharidusstandard, § 10 lg 5
Tugispetsialistid	Koolitöötajad, kes osutavad tugiteenuseid ja kellele kohaldatakse põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses sätestatud kvalifikatsiooni-nõuded. Need spetsialistid on eripedagoog (sh logopeed), koolipsühholoog ja sotsiaalpedagoog.	Kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 2 p 2 ja põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, § 74 ¹ lg 7–9
Tugiteenused	Kutseõppeasutuse seaduse alusel pakutavad tugiteenused: karjääriteenus, õpiabi, eri- ja sotsiaalpedagoogiline ja psühholoogiline teenus.	Kutseõppeasutuse seadus, § 3 lg 2 p 2

Tugimeetmed	Määruse „Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord“ alusel pakutavad tugimeetmeid: individuaalse õppekava koostamine ja rakendamine, individuaalse karjääriplaani koostamine, õpe väikerühmas, mõõdukas või põhjalik pedagoogiline sekkumine, täiendav eesti keele õpe õpilasele, kes pole suuteline õpet alustama eesti keeles.	Haridusliku erivajadusega õpilase kutseõppeasutuses õppimise tingimused ja kord, § 7 lg 1
Õppekava	Õppekavaga määratakse kindlaks kutse-, eri- ja ametialase õppe eesmärgid ja ülesanded, saavutatavad õpiväljundid ja seosed kutseasutuses kehtestatud kvalifikatsiooniraamistikuga, õpingute alustamise ja lõpetamise nõuded, õppekava moodulid ning nende maht koos õpiväljundite ja hindamiskriteeriumidega, moodulite valiku võimalused ja tingimused ning spetsialiseerumisvõimalused. Kutsestandardite alusel määratakse õppekavades kindlaks õppe käigus omandatavad osakutsed.	Kutseharidusstandard, § 5
Õppekavarühm	Rahvusvahelise ühtse hariduse liigituse standardi alusel moodustavad sarnased õppekavad õppekavarühma. Riiklike õppekavade koostamisel on liigituse aluseks õppekavarühmad	Kutseharidusstandard, § 31

Auditi lõpetamise aeg

Auditi toimingud lõpetati 31.12.2024.

Auditi meeskond

Auditijuht Rauno Vinni, audiitorid Triin Jõelet, Kristi Loide (alates märts 2024) ja Riina Saaremägi (kuni juuni 2024).

Kontaktandmed

Auditi kohta saab lisainfot Riigikontrolli kommunikatsiooniüksusest
tel +372 640 0777, e-post riigikontroll@riigikontroll.ee

Audituaruande elektrooniline koopia (pdf) on saadaval koduleheküljel www.riigikontroll.ee.

Audituaruande kokkuvõtte on saadaval ka inglise keeles.

Audituaruande number Riigikontrolli asjaajamissüsteemis on 80140.

Riigikontrolli postiaadress on:

Kiriku 2/4
15013 TALLINN
Tel +372 640 0700
riigikontroll@riigikontroll.ee

Riigikontrolli varasemaid auditeid hariduse tugiteenuste valdkonnas

25.11.2020 – Hariduse tugiteenuste kättesaadavus

16.05.2024 – Riigi ja omavalitsuste tegevus erivajadustega inimeste toetamisel

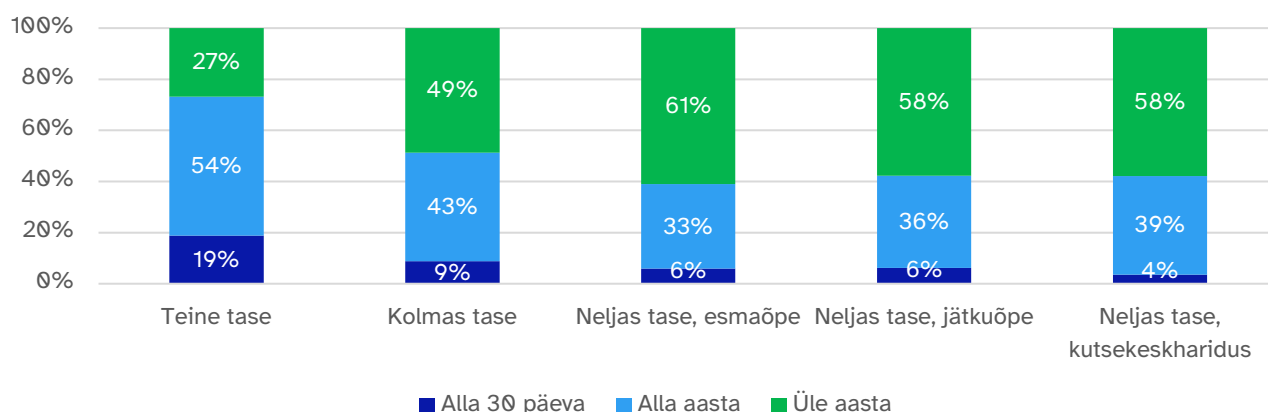
Kõik aruanded on kättesaadavad Riigikontrolli koduleheküljelt www.riigikontroll.ee.

Lisa A. Lühiajaline ülevaade kutseõppeasutuste lõpetajate tööle siirdumisest

Riigikontroll analüüsis ülevaate saamiseks 2019.–2023. aastal kutseõppeasutuste (kutsekoolide) lõpetanute tööle siirdumist kutsehariduse tasemete kaupa HEV- ja tavaõpilaste vaates, kasutades selleks nii EHISE kui ka töötamise registri (TÖR) andmestikke. Analüüsis olid kasutusel andmed 30 230 inimese kohta, kes omandasid aastail 2019–2023 kutsehariduse kokku 32 492 korral. Lisaks töökoha olemasolule vaatas Riigikontroll, kui pikalt on töösuhe kestnud. TÖRi tehakse kanne ka siis, kui inimene on töötanud võlaõigusseaduse alusel sõlmitud lepinguga paar tundi päevas. Tööturul on erinevate kutseharidustasemete lõpetajate [töölesiirdumine](#)⁵⁴ erinev. Suur osa teise (46%) ja kolmanda (40%) taseme lõpetajatest ei ole töötanud pärast lõpetamist mitte ühtegi päeva. Neljanda taseme kutsekeskhariduse lõpetanutest ei ole töötanud vaid 12%.

Lisaks sellele, et teise taseme lõpetajad rakenduvad tööturul osakaalult vähem, rakenduvad nad tööturul ka rohkem [lühiajaliselt](#)⁵⁵ kui teiste tasemete lõpetajad. Teise taseme lõpetajate hulgas oli kõige enam neid, kelle [pikima töösuhte](#)⁵⁶ kestus oli alla 30 päeva (vt joonis 1 ja joonis 4). Ka HEV- ja tavaõpilaste võrdluses oli HEV-õpilaste hulgas osakaalult rohkem neid õpilasi, kelle pikim töösuhe oli kestnud alla aasta (vt joonis 2). Tavaõpilaste hulgas oli HEV-õpilastega võrreldes neid rohkem, kelle pikim töösuhe sama tööandja juures oli kestnud kauem kui aasta.

Joonis 1. Pikima töökoha osakaalu jagunemine tasemete kaupa

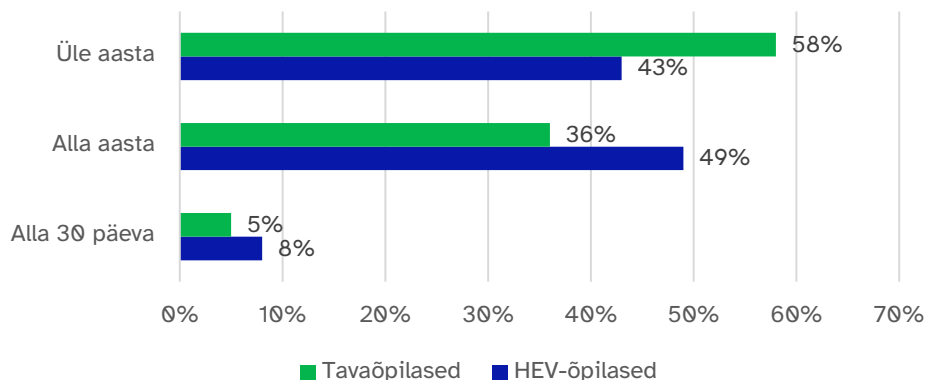
Allikas: Riigikontroll, EHISE ja TÖRi andmed

⁵⁴ Tööle siirdumiseks peeti töötamist, mille kohta oli töötamise registris (TÖR) tehtud kanne.

⁵⁵ Lühiajaline töötamine – auditis selline töösuhe, mis kestab kuni 30 päeva.

⁵⁶ Inimese pikim töösuhe ühe tööandja juures ja mis võib samas sobitada ka lühiajalise või stabiilse töösuhte alla.

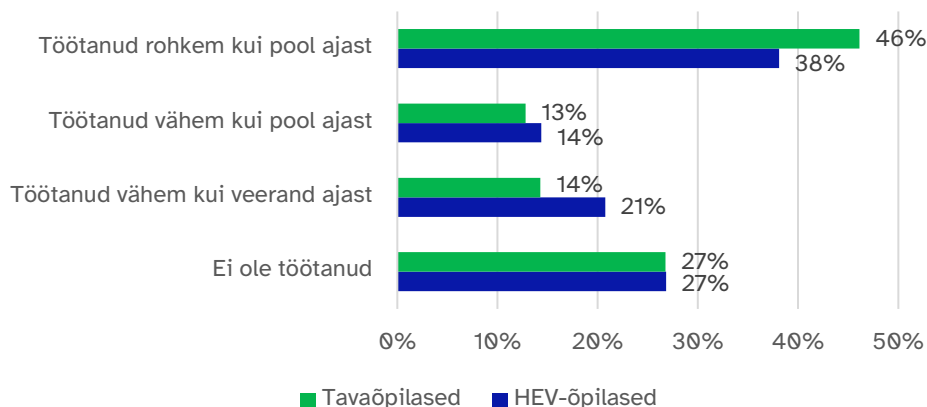
Joonis 2. HEV- ja tavaõpilaste pikima töökoha jagunemine, protsentsides

Allikas: Riigikontroll, EHIS ja TÖRi andmed

Kuigi HEV- ja tavaõpilaste osakaal ei erine kuigi palju selles rühmas, kes ei ole üldse töötanud, on siiski töökoha leidnud HEV-õpilased olnud ajaliselt vähem tööga hõivatud pärast lõpetamist (joonis 3).

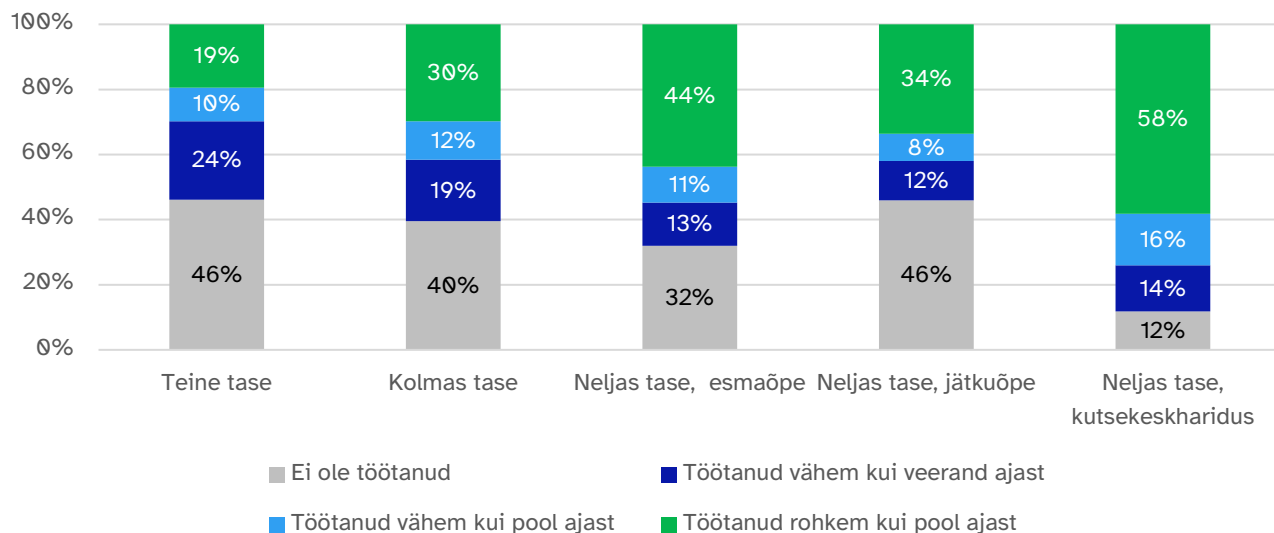
Joonis 3. HEV- ja tavaõpilaste jagunemine töötamise järgi, protsentsides

Allikas: Riigikontroll, EHIS ja TÖRi andmed

Teise taseme lõpetajad rakenduvad tööturul ka ajaliselt vähem (joonis 4). Kuigi neljanda taseme (jätkuõppe) lõpetajate hulgas on teise taseme lõpetajatega sama suur osakaal neid, kes ei ole üldse töötanud (46%), on neljanda taseme jätkuõppe lõpetajad pärast lõpetamist enamal määral töötanud rohkem kui poole ajast. Kõige paremini on tööga hõivatud kutsekeskhariduse omandanud, neist 58% lõpetajatest on pärast lõpetamist töötanud rohkem kui poole ajast.

Joonis 4. Töötamise staatuse jagunemine kutsehariduse tasemete vaates

Allikas: Riigikontroll, EHISE ja TÖRi andmed

Lisa B. HEV-õpilaste osakaal kutseõppeasutustes

Aastate jooksul on HEV-õpilaste osakaal kutseõppeasutustes (edaspidi kutsekoolides) kasvanud (vt tabel 1), praeguseks õpib HEV-õpilasi pea kõigis kutsekoolides. Samas on kutsekoolides õppivate HEV-õpilaste osakaal kooliti ja maakonniti erinev (vt tabel 2).

Tabel 1. HEV-õpilaste osakaal õppeaastatel 2019/2020–2023/2024

Õppeaasta	Õpilaste arv	HEV õpilaste arv	HEV, %
2019/2020	19091	1317	7%
2020/2021	20323	1434	7%
2021/2022	20705	1748	8%
2022/2023	20587	2230	11%
2023/2024	21177	2830	13%

* Õpilaste arvud on toodud nende õpilaste kohta, kes õpivad tasemel 2 kuni 4.

Allikas: Riigikontroll EHISe andmetel

Tabel 2. HEV-õpilaste osakaal koolides perioodil 2019/2020–2023/2024 (protsentides)

Maakond	Koolide arv*	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23	2023/24
Harju	Eesti Merekool	0	0	0	0	0
Harju	Tallinna Ehituskool	13	12	12	15	16
Harju	Tallinna Kopli Ametikool	7	8	6	9	38
Harju	Tallinna Lasnamäe Mehaanikakool	3	4	7	16	25
Harju	Tallinna Muusika ja Balletikool	2	1	0	0	3
Harju	Tallinna Polütehnikum	0	0	0	0	0
Harju	Tallinna Teeninduskool	14	17	22	24	32
Harju	Tallinna Tööstushariduskeskus	1	0	0	1	1
Hiiu	Hiiumaa Ametikool	0	0	0	0	0
Ida-Viru	Ida-Virumaa Kutsehariduskeskus	3	1	2	2	4
Jõgeva	Luu Metsanduskool	4	3	1	2	2
Järva	Järvamaa Kutsehariduskeskus	7	6	5	4	9
Lääne	Haapsalu Kutsehariduskeskus	17	19	19	25	27
Lääne-Viru	Rakvere Ametikool	8	6	15	11	17
Põlva	Räpina Aianduskool	9	9	11	11	13
Pärnu	Pärnumaa Kutsehariduskeskus	10	13	15	20	16
Rapla	Kehtna Kutsehariduskeskus	0	0	0	3	8
Rapla	Vana-Vigala Tehnika- ja Teeninduskool	34	28	25	23	25
Saare	Kuressaare Ametikool	9	13	14	12	15
Tartu	Heino Elleri Muusikakool	1	1	2	2	1
Tartu	Tartu Kunstikool	20	19	16	22	23
Tartu	Tartu Rakenduslik Kolledž	10	11	16	22	25
Valga	Valgamaa Kutseõppekeskus	6	7	10	15	13
Viljandi	Olustvere Teenindus- ja Maamajanduskool	0	0	0	0	1
Viljandi	Viljandi Kutseõppekeskus	14	14	10	14	15
Võru	Võrumaa Haridus- ja Tehnoloogiakeskus	18	16	14	45	46

* Kui kool on vahetanud perioodi jooksul nime, on tabelis kasutusel kooli viimane nimi.

Allikas: Riigikontroll EHISe andmetel

Lisa C. Kutseõppe õpilaste toetused

Kutseõppeasutuste (edaspidi kutsekoolid) õpilastel on võimalik saada mitmeid toetusi erinevatest süsteemidest.

Haridus- ja Teaduministeeriumi toetused:

Õppetoetus ehk põhitoetus – rahaline toetus hariduse omandamisega kaasnevate kulutuste katmiseks.⁵⁷ Põhitoetust on võimalik saada kutseõppe õpilasel, kui ta:

- on Eesti kodanik või viibib Eestis pikaajalise või tähtajalise elamisloa või alalise või tähtajalise elamisõiguse alusel;
- õpib kutseõppe õppekava järgi, kus on riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohti;
- õpib kutseõppe tasemeõppe kava järgi statsionaarses õppes ja ei ole ületanud õppekava nominaalkestust.

Põhitoetuse maksmise aluseks on õpilaste paremusjärjestus õppetulemuste põhjal. Suurus on 60 eurot kuus.

Eritoetust saab taotleda õpilane, kellel on majandusliku olukorra tõttu õpingute jätkamine takistatud. Eritoetuse taotlemise tingimused kehtestab õppeasutuse nõukogu ja nende kohta saab infot otse koolist.

Sõidukulude hüvitamist saavad taotleda need õpilased, kes õpivad statsionaarses õppevormis riikliku koolitustellimuse alusel moodustatud õppekohtadel ja kelle elukoht ei asu õppeasutusega samas asulas.⁵⁸

- Õpilaskodus või muus õppetöö ajal kasutamiseks antud eluruumis elavale kutsekeskhariduse, teise või kolmanda taseme õpilasele hüvitatakse sõidukulu arvestusega üks edasi-tagasi sõit nädalas, samuti riigipühadeks ja koolivaheajaks koju sõitmisel tekkinud sõidukulud.
- Neljanda taseme kutseõppes hüvitatakse sõidukulu kuni kaks korda kuus (lisaks riigipühadele ja koolivaheajale).

Majutuskulude hüvitamist saavad taotleda kutsekeskharidust omandavad õpilased, kui koolil puudub ühiselamu, või erivajadusega õpilased, kes ei saa erivajadusest tingituna kasutada kutseõppeastuse pakutavat majutusk kohta. Suurus 50 eurot kuus.

Sotsiaalkindlustusameti kaudu makstavad toetused:

Õppetoetus. Mittetöötavale puudega õppurile, kes on statsionaarses õppes.⁵⁹ Toetuse suurus sõltub inimese õppetööga tekkinud tegelikest lisakuludest 6,39 kuni 25,57 eurot kuus.

Eesti Töötukassa teenused noorte töölesiirdumise toetamiseks:

Teenus „minu esimene töökoht“. Vähesel töökogemusega noorte töölevõtmisel hüvitatakse tööandjale kuni 50% noore palgakuludest esimesel tööaastal (tähtajalise lepingu puhul pool lepingu kestusest,

⁵⁷ Õppetoetuste ja õppelaenu seadus, § 2 lg 1.

⁵⁸ Riigikoolide õpilaste sõidukulu hüvitamise kord ja ulatus, § 2.

⁵⁹ Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus, § 10.

kuid mitte kauem kui 1 aasta) ning töölase koolituse kulu kahe aasta jooksul tööle asumisest (tähtajalise lepingu puhul töösuhte tähtaja jooksul, aga mitte kauem kui 2 aastat).

Alaealise töötamise toetus – toetust maksakse tööandjale, kui tööandja on eelmise kalendriaasta jooksul tasunud 13–16-aastastele töötajatele brutotöötasudena kokku vähemalt 1000 eurot. Toetuse suuruseks arvestatakse iga 13–16-aastase töötaja kohta 30% tema brutotöötasust eelmisel kalendriaastal.

Karjääriteenused on karjääriinfo vahendamine ja karjäärinõustamine. Karjääriteenuste peamine eesmärk on inimeste toetamine läbimõeldud valikute tegemisel haridusvaldkonnas ja tööelus. Karjäärispetsialistiga saab kohtuda nii personaalselt kui ka koos teistega rühmas.

Kohalike omavalitsuste osutavad teenused:

Noortegarantii tugisüsteem – juhtumikorralduslik toetus 16–29-aastaste noorte haridusteele naasmiseks ja/või tööturule jõudmiseks.

Siinne toetuste loetelu ei ole ammendav, lisaks on kutsekoolide õpilastel ligipääs teistele meetmetele, mida pakuvad omavalitsused, Eesti Töötukassa jt. Vt ka auditiaruandeid: „Riigi tegevus erivajadustega inimeste toetamisel“ ja „Omavalitsuste tegevus erivajadustega inimeste toetamisel.“